

JAARVERSLAG

2017

STICHTING H³O

voor

christelijk peuterwerk, kinderopvang,
primair en voortgezet onderwijs

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	4
2	VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR.....	5
2.1	ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID	5
2.2	BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2017	7
2.2.1.	Jaarplan en realisatie	7
2.2.2.	Onderwijskundig beleid en opbrengsten	10
2.2.3.	Personeelsbeleid.....	13
2.2.4.	Middelen en voorzieningen.....	16
2.2.6.	Waardering	18
2.2.7.	Prestatiebox.....	18
2.3.	FINANCIEEL BELEID	19
2.3.1.	Ontwikkelingen en risico's.....	19
2.3.2.	Risicobeheersingsstelsel	24
2.3.3.	Risicobeheersingsmaatregelen	25
2.3.4.	Wenselijke omvang weerstandsvermogen.....	25
2.3.5.	Financiële positie per 31 december 2017	28
2.3.6.	Analyse resultaat 2017.....	30
2.3.7.	Investerings en financieringsbeleid	31
2.3.8.	Treasuryverslag	31
2.3.9.	Continuïteitsparagraaf.....	31
3.	GECONSOLIDEERDE JAARREKENING.....	37
3.1.	GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (na resultaatbestemming).....	37
3.2.	GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2017	38
3.3.	GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2017	38
3.4.	ALGEMENE TOELICHTING.....	39
3.4.1.	Activiteiten	39
3.4.2.	Continuïteit	39
3.4.3.	Consolidatie en verbonden partijen	39
3.4.4.	Beginbalans 2017 en vergelijkende cijfers 2016	41
3.4.5.	Kasstroomoverzicht	42
3.4.6.	Schattingen	42
3.5.	GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA	43
3.5.1.	Algemeen	43
3.5.2.	Materiële vaste activa	43
3.5.3.	Financiële vaste activa	43
3.5.4.	Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	44
3.5.5.	Vorderingen	44
3.5.6.	Liquide middelen	44
3.5.7.	Eigen vermogen	44
3.5.8.	Voorzieningen	45
3.5.9.	Kortlopende schulden.....	46
3.6.	GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT.....	46
3.6.1.	Algemeen	46
3.6.2.	Opbrengstverantwoording	46
3.6.3.	Overheidssubsidies	46
3.6.4.	Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa	46
3.6.5.	Personeelsbeloningen.....	47
3.6.6.	Bijzondere posten.....	47
3.6.7.	Financiële baten en lasten	47
3.7.	TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2017	47
3.7.1.	Activa	47
3.7.2.	Passiva.....	50
3.8.	TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2017...53	

3.8.1.	Toelichting op de baten	53
3.8.2.	Toelichting op de lasten.....	55
3.8.3.	Toelichting op de financiële baten en lasten	59
3.8.4.	Resultaat deelnemingen	59
3.9.	ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H ³ O PER 31 DECEMBER 2017	60
3.10.	ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H ³ O 2017	60
3.11.	STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H ³ O 2017.....	61
3.12.	NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN	63
4.	OVERIGE TOELICHTING	65
4.1.	VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING	65
4.2.	GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	66
4.3.	MODELLEN	66
4.4.	ONDERTEKENING BESTUUR.....	70
5.	OVERIGE GEGEVENS	71
5.1.	CONTROLEVERKLARING.....	71
5.	BIJLAGEN.....	77
	BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/PO/HP EN AANTAL GROEPEN PW/KO.....	77
	BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES.....	78
	BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN	80

1 INLEIDING

Stichting H₃O legt met dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid in 2017 en de resultaten hiervan. Het jaarverslag is in eerste instantie bedoeld voor de Raad van Toezicht en de externe stakeholders, daarnaast voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (www.minocw.nl). Het laat zien hoe H₃O vorm gegeven heeft aan haar beleid, en hoe beschikbaar gestelde middelen zijn ingezet.

Het jaarverslag bestaat uit vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 1 is de inleiding opgenomen. In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van de speerpunten in het jaarplan 2017 verslag gedaan van de activiteiten in het bestuursverslag en is de continuïteitsparagraaf met het verslag van de Raad van Toezicht opgenomen. Hoofdstuk 3 bevat de financiële verantwoording met de integrale jaarrekening. Hoofdstuk 4 bevat de overige toelichting, zoals de resultaatbestemming en de verplicht voorgeschreven modellen, en hoofdstuk 5 de controleverklaring. Tenslotte is een aantal bijlagen toegevoegd betreffende de gegevens van de rechtspersoon, de staat van reserves en een verklarende lijst van de gebruikte afkortingen.

Vanaf 2017 is het College van Bestuur van H₃O uitgebreid met een lid CvB, mevrouw drs. J.M. Bos. Eveneens vanaf 2017 heeft H₃O de volledige zeggenschap bij de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht, bevoegd gezag van de Hans Petrischool. Om deze reden zijn de jaarcijfers van deze stichting vanaf 2017 geconsolideerd in de jaarrekening.

Joke Bos
Jitze Ramaker
College van Bestuur

2 VERSLAG COLLEGE VAN BESTUUR

2.1 ALGEMEEN INSTELLINGSBELEID

Gegevens rechtspersoon

Naam	:	Stichting H ³ O voor christelijk peuterwerk, kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs
Adres	:	Kolfstraat 120
Postadres	:	Postbus 151
Plaats	:	3300 AD Dordrecht
Telefoon	:	078-8905000
E-mail	:	secretariaat@h3o.nl
Internetsite	:	www.h3o.nl
Bestuursnummer	:	30582
Voorzitter College van Bestuur	:	drs. J. Ramaker
Lid College van Bestuur	:	drs. J.M. Bos (vanaf 1 januari 2017)
Controller	:	drs. L.H.M. van Stiphout
Telefoon	:	078-8905008
Fax	:	078-8905045
E-mail	:	rvanstiphout@h3o.nl

Organisatie

Juridische structuur

De organisatie heeft de stichtingsvorm als rechtspersoon. De stichting is opgericht op 1 januari 2006; de oudste rechtsvoorganger is opgericht in 1876. Aan de stichting is een steunstichting verbonden: Stichting Steun Christelijk Onderwijs Dordrecht (SCOD).

Vanaf 2 januari 2017 is H³O enige bestuurslid van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bestuursnummer 41466) in de persoon van de voorzitter College van Bestuur. De Raad van Toezicht van H³O is tevens benoemd tot Raad van Toezicht van deze stichting. De stichting houdt een praktijkschool, de Hans Petrischool, in stand.

Organisatiestructuur

H³O heeft een bestuursmodel met een College van Bestuur en een Raad van Toezicht. H³O kent drie sectoren: primair onderwijs, voortgezet onderwijs en kinderopvang. Het College van Bestuur voert maandelijks overleg met de directies. Het College van Bestuur en het bestuurssecretariaat zijn gevestigd in het bestuursbureau, evenals ondersteunende diensten op het gebied van P&O, communicatie, ICT, huisvesting en financiën.

Kernactiviteiten

H³O draagt de verantwoordelijkheid voor zestien locaties voor peuteropvang, twaalf voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien Integrale KindCentra (IKC's), een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot en met gymnasium. De activiteiten vinden plaats op basis van het strategisch beleidsplan 2015-2019 'Voldoende is niet goed genoeg...'. In de begroting 2017 zijn de beleidsvoornemens en de daarvoor benodigde middelen met elkaar in verband gebracht. In dit jaarverslag worden de beleidsvoornemens en de realisatie met elkaar vergeleken.

Zoals hierboven aangegeven draagt H³O vanaf 2017 tevens de verantwoordelijkheid voor een school voor praktijkonderwijs.

Nevenfuncties College van Bestuur

De voorzitter College van Bestuur, dhr. Ramaker, is eigenaar van Ramaker Holding BV. Hierin is zijn pensioen ondergebracht vanuit de tijd dat hij werkzaam was als zelfstandig adviseur. Binnen deze BV worden geen activiteiten meer uitgevoerd.

Sinds 1 januari 2017 is dhr. Ramaker qualitate qua voorzitter College van Bestuur van de stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht en statutair directeur van Facilitair Bedrijf Dordrecht BV.

Mevr. Bos heeft geen nevenfuncties.

Doelstelling, missie, visie en waarden

Doelstelling

H³O wil zich onderscheiden met een breed vormingsaanbod van onderwijs en opvang, met één stimulerend pedagogisch sector overstijgend concept, waarbij de som meer is dan de optelling van de delen. Met waarden ontleend aan de Bijbel; waarden die integraal doorwerken in het handelen. Met oog voor de naaste, dichtbij en ver weg.

Missie

H³O biedt vanuit de christelijke identiteit een ontwikkelingsproces op maat, waarin alle kinderen en medewerkers hun verschillende talenten leren ontdekken en ten volle ontplooiën, met als resultaat verantwoordelijke, goed toegeruste wereldburgers.

Visie

H³O werkt aan een doorgaande leer- en ontwikkelingslijn, waarin hoofd, hart en handen de leidraad vormen van samen leven, werken en leren. H³O biedt warmte en veiligheid voor kinderen van 0 – 18 jaar in een uitdagende, inspirerende omgeving. H³O is een betrouwbare organisatie die intern en extern verantwoording aflegt.

Waarden

H³O profileert zich als professioneel, innovatief, dynamisch en opbrengstgericht. Medewerkers zijn inclusief denkend, ruimte gevend, warm, open, respectvol, verantwoordelijk en solidair.

Managementcontract

Op basis van het managementstatuut zijn de directeuren verantwoordelijk voor het door hen gevoerde beleid, binnen de door het College van Bestuur vastgestelde kaders en goedgekeurde jaarplannen en begrotingen. Directeuren van IKC's zijn ook verantwoordelijk voor de opvanglocaties gevestigd in de school. Afspraken tussen bestuur en directie worden vastgelegd in een managementcontract.

Klachten

Bij de landelijke klachtencommissie werden geen klachten ingediend.

Bij het bevoegd gezag werd een klacht ingediend tegen De Horizon. De school zou klager onvoldoende op de hoogte houden van zaken die de zoon van klager betroffen en klager was het vertrouwen in de school kwijt. Na hoor en wederhoor is de klacht door het bevoegd gezag ongegrond verklaard. De leerling is ingeschreven op een andere school van H³O. Alle overige klachten werden op schoolniveau afgehandeld.

Bij de Geschillencommissie Kinderopvang en Peuterspeelzalen zijn geen klachten en geschillen binnen gekomen.

2.2 BELEIDSVOORNEMENS EN -REALISATIE 2017

2.2.1. Jaarplan en realisatie

Het jaarplan van het College van Bestuur is een korte notitie waarin op hoofdlijnen de doelen beschreven worden die het bestuur wil bereiken. Het plan brengt een ordening aan die de Raad van Toezicht kan ondersteunen bij de monitoring. Daarnaast levert het efficiencywinst op voor het jaarplan van de instellingen en sectoren. In plaats van onnodige herhalingen kan eenvoudig verwezen worden naar de 'bovenliggende' doelen van het bestuur. Wat niet in dit jaarplan is opgenomen is niet per definitie onbelangrijk, maar kan gerekend worden tot de lopende zaken.

De stichting H³O acteert in een dynamische omgeving. Daarom staan de doelen van het College van Bestuur niet op zichzelf maar zijn ze gerelateerd aan (of lopen vooruit op) landelijke plannen, ontwikkelingen en trends. Een belangrijk speerpunt blijft de komende jaren het tot stand brengen van een verbetercultuur en opbrengstgericht werken, meer aandacht voor rekenen en taal, "voldoende is niet goed genoeg". Maar ook: duurzaamheid, burgerschap, kansen voor uitblinkers, professionele ruimte. Daarbij moet tegelijkertijd ook aandacht zijn voor de balans tussen 'presteren' en de vormende taak van de school. Het is een waardevolle opgave voor het bijzonder onderwijs om niet kritiekloos mee te gaan in de 'economisering' van het onderwijs maar ook het accent te leggen op de 'zachte kant'. Dat is niet alleen onze maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar is gezien onze missie ook onze impliciete opvatting.

De begroting anticipeert op vele kansen en risico's. In 2015 is een financieel beleidsplan met een risicoanalyse 2016-2019 tot stand gekomen, gebaseerd op het strategisch beleidsplan. De ontwikkelingen gaan echter snel. Ook dit jaar zijn we erin geslaagd om op basis van een verantwoord financieel beleid veel mooie plannen te maken en uit te voeren. H³O blijft in beweging. In onderstaand overzicht worden de te behalen resultaten zoals opgenomen in het jaarplan vergeleken met de realisatie in 2017.

Te behalen resultaten

Realisatie

algemeen

In 2017 wordt een tweede lid College van Bestuur benoemd.

Per 1 januari 2017 is mevr. drs. J.M. Bos benoemd.

In de voorliggende planperiode wordt in het kwaliteitskader omschreven wat de kwalificatie 'goed' voor H³O inhoudt.

Er is een start gemaakt door de programmagroep Kwaliteit en Onderwijs. MijnBardo is ingevoerd om kwaliteit te meten en te beoordelen.

Het marktaandeel van H³O in Dordrecht wordt vergroot, om dat te bereiken wordt o.a. een onderwijsmarketingplan ontwikkeld.

Het marktaandeel van het primair onderwijs steeg van 29,4% naar 29,8%. Het marktaandeel in het voortgezet onderwijs daalde van 31% naar 30,8%. De bezetting in de kinderopvang steeg.

Er is permanent aandacht voor meer- en hoogbegaafden, H³O houdt 3 klassen Leonardo-onderwijs in stand; het aantal plusklassen stijgt.

De basisscholen werken met Levelwerk. Verder is er de Leonardoschool met 3 groepen. Zeven basisscholen hebben een plusklas. De andere basisscholen onderzoeken of ze kunnen aansluiten.

Het ziekteverzuim ligt onder het landelijk gemiddelde van de betreffende sector.

Het ziekteverzuim in het primair onderwijs daalde van 5,91% naar 4,51%, het VO daalde van 6,5 naar 5,87%. Het landelijke gemiddelde in het onderwijs was 4,9%. De kinderopvang daalde van 4,4% naar 3,88%, ruim onder het landelijk gemiddelde van 4,7%.

In 2015 is door het VO MijnBardo aangeschaft, een softwarepakket om transparant en betrouwbaar te beoordelen. Onderzocht wordt of MijnBardo eventueel ook geschikt is voor het PO en de KO.

In navolging op het VO is Bardo in het PO (incl. kinderopvang) en op het bestuursbureau geïntroduceerd.

In 2017 zal KIEN de certificering betreffende ISAE 3402 op orde hebben. Met deze certificering is de security van het datacenter op orde en zijn processen zoals opslag, back-up en uitwijk op juiste wijze ingeregeld.

De eerste fase van de certificering is afgerond. De tweede fase is in uitvoering.

De aansluiting van het KIEN-netwerk op Surfnets wordt afgerond. Door deze aansluiting kunnen wij gebruik maken van een beter beveiligde internetverbinding en indien noodzakelijke kunnen we opschalen naar een hogere bandbreedte.

Aansluiting is gerealiseerd.

In het kader van de privacy wordt de algemene verordening gegevensbescherming uitgevoerd. Afronding uiterlijk 1 januari 2018.

Er zijn privacyreglementen voor medewerkers en leerlingen opgesteld en een protocol sociale media, deze zijn in het voorjaar van 2018 aan de inspraakorganen voorgelegd. Inwerkingtreding van de algemene verordening gegevensbescherming is uitgesteld tot 25 mei 2018.

voortgezet onderwijs

Het percentage leerlingen van de basisscholen van H3O dat doorstroomt naar het Insula College stijgt van 40% in 2016 naar 45% in 2017.

Een hogere doorstroom is niet gerealiseerd. Het percentage daalde naar 37%.

De verdere digitalisering van het onderwijs wordt op havo/vwo en mavo ter hand genomen, het percentage 'boekloze' lessen stijgt naar 30%.

Op de locaties havo/vwo en mavo is 70% respectievelijk 30% digitaal lesmateriaal ingevoerd.

De eindexamenresultaten liggen op of boven het landelijk gemiddelde.

Het vmbo scoorde boven het landelijk gemiddelde. Havo, vwo en mavo scoorden eronder.

In Vensters VO worden verouderde indicatoren geactualiseerd en vereiste, niet ingevulde indicatoren toegevoegd.

Dit is gerealiseerd.

Er wordt onderzocht of migratie van 'Magister' naar 'Somtoday' tot stand kan komen in 2017.

Implementatie van Somtoday is gestart in het najaar van 2017.

In 2016 is een nulmeting gedaan m.b.t. de kwaliteit van het onderwijs op het Insula College. De daaruit voortgekomen aanbevelingen worden in 2017 en verder uitgevoerd.

Dit is gerealiseerd.

primair onderwijs

Er wordt onderzocht of de laatste school kan worden omgevormd tot schoolplus+.

De Horizon is in het najaar omgevormd tot IKC.

Er is permanent aandacht voor kinderen met een aparte leerlijn en/of een ontwikkelingsperspectief

Kinderen met aparte leerlijnen hebben een ontwikkelingsperspectief met eigen tussen- en einddoelen, die regelmatig geëvalueerd en bijgesteld worden.

Er wordt invulling gegeven aan de derde tranche kwaliteitsimpuls PO; de middelen zijn deels beschikbaar voor bekostiging van een 'studiebeurs' voor het behalen van een 'master'.

De kwaliteitsimpulsmiddelen zijn ingezet voor ondersteuning nieuw onderwijsconcept De Regenboog, het project 'Soil Horizon' en een studiereis naar Boston.

De gemiddelde groepsgrootte bedraagt op 1 oktober van een jaar 23 leerlingen of lager.

In 2017 was de gemiddelde groepsgrootte bij H3O 23,5, wat nagenoeg overeenkwam met de gemiddelde groepsgrootte volgens de DUO-norm.

Op de scholen is einde schooljaar 2016/2017 Engels ingevoerd in alle groepen.

Dit is gerealiseerd.

Van de 22 indicatoren in Vensters PO stijgt het aantal ingevulde indicatoren van gemiddeld 11 in 2016 naar gemiddeld 18 in 2017. Van de optionele ruimte in Vensters wordt nu 27% van 100% benut. Dit stijgt in 2017 naar 40%.

Het totaal aantal ingevulde indicatoren steeg van 11 naar 15. Het percentage gevulde optionele ruimte steeg van 27% naar 58%.

De resultaten van de eindtoetsen liggen op of boven het landelijk gemiddelde.

Dit resultaat is slechts gedeeltelijk behaald. 1 school scoorde boven de bovengrens voor de betreffende scholengroep, 5 scholen scoorden boven het gemiddelde, 2 scholen scoorden onder het landelijk gemiddelde voor de betreffende scholengroep (maar wel voldoende) en 2 scholen scoorden onder de ondergrens.

Er wordt onderzocht of de scholen, in het kader van gepersonaliseerd leren, gebruik kunnen gaan maken van een elektronische leeromgeving waarin leerlingen werken met een planbord en een leerling portfolio.

Binnen het primair onderwijs is een groot aantal mobiele werkplekken voor leerlingen beschikbaar. Hierdoor is een volgende stap gezet richting 'gepersonaliseerd leren'. Een leerling kan op de door hem gewenste tijd en plaats (in de school) verder werken aan zijn opdracht. Oudere leerlingen worden toegerust met een persoonlijk inlogaccount en wachtwoord om in te loggen. Eind 2017

is hiervoor de eerste ontwikkelfase gestart.

In het kader van de doordecentralisatie huisvesting en op basis van het meerjarig huisvestingsplan wordt nieuwbouw voorbereid voor De Sterrekijker en De Regenboog.

Vorbereiding voor beide scholen is in volle gang. Het ontwerp voor De Sterrekijker is gereed.

kinderopvang

De structuur van de sector wordt verder aangepast aan de vorming van school-plus+.

Per 1 augustus 2017 is van de term schoolplus+ afgestapt en zijn alle scholen omgedoopt tot Integraal Kind Centrum (IKC).

De sector kinderopvang realiseert een resultaat ter hoogte van 5% van de omzet en deze wordt ingezet voor innovatie.

Dit resultaat is behaald.

Om de verwachte ontwikkelingen in de peuteropvang o.a. op basis van het rapport van de SER voor te bereiden wordt een projectmedewerker aangesteld.

Er is een externe projectleider ingezet die op basis van onderzoek naar de structuur van de sector aanbevelingen heeft gedaan en 3 scenario's heeft opgesteld die ingaan op uitbreiding van de speeltijd naar 10, 12 of 16 uur voor alle peuters.

Om de kwaliteit in de opvang te monitoren werden alle locaties in 2016 bezocht door een audit medewerker. Aanbevelingen worden in 2017 geïmplementeerd.

Dit is gerealiseerd. De bevindingen zijn vastgelegd en met de betreffende leidinggevende besproken. Deze heeft de bevindingen verwerkt in een plan van aanpak.

2.2.2. Onderwijskundig beleid en opbrengsten

Het College van Bestuur is in 2017 in het kader van zichtbaarheid en kwaliteitsbewaking gestart met visitaties aan alle scholen en locaties. In 2017 zijn vijf scholen een dagdeel bezocht. Deze bezoeken zijn niet vrijblijvend. Naar aanleiding van wat geconstateerd is en van de drie managementrapportages per jaar, krijgen directeuren opdrachten om de kwaliteit en/of de bedrijfsvoering te verbeteren.

Voortgezet onderwijs

Examenresultaten

Slaagpercentage	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Vmbo-b Insula	100	100	97,7
landelijk	97,5	97,7	98,1
Vmbo-k	97,8	99	96,8
landelijk	95,3	95,8	96,1
Vmbo-(g)t	78,3	100	100
landelijk	94,3	94	92,9
Mavo Insula	95,8	90	92
landelijk	94,3	94	93,2
Havo Insula	69,0	83,1	80
landelijk	87,6	88,6	87,2
Vwo Insula	91,3	91,6	82,3
landelijk	92,6	91,2	91

Locatie havo/vwo

In het kader van talentontwikkeling is in de brugklassen gestart met Sport- en Kunstklassen. Leerlingen die voor zo'n accentklas kiezen, krijgen een versterkt sport- of kunstprogramma aangeboden. 34 leerlingen hebben deelgenomen aan de Sportklas, 24 aan de Kunstklas. Het programma wordt voortgezet in klas 2. Voor schooljaar 2018-2019 hebben voor de Sportklassen 67 leerlingen zich aangemeld, voor de Kunstklassen 43 leerlingen. De Sport- en Kunstklassen voorzien in een duidelijke behoefte en hebben voor de school een aanzuigende werking.

In 2017 is de organisatiestructuur van de school gewijzigd, van 4 units naar 5 onderwijsteams (havo onderbouw, vwo onderbouw, havo 4, havo 5, vwo 4-6), elk onder leiding van een teamleider. Het accent in deze teams ligt (sterker dan in de vroegere units) op onderwijs, professionalisering en kwaliteit.

De locatie heeft, binnen de kaders van het strategisch beleid van de stichting, de missievisie-koers voor de komende jaren herschreven. Nadruk ligt op ontwikkeling van de professionele leergemeenschap, maatwerk, opbrengsten en kwaliteit.

Er zijn weer subsidies aangevraagd en toegekend voor de internationaliseringsactiviteiten in het kader van Erasmus+. Hierdoor konden de internationale scholingsprogramma's voor leraren en staf en Europese uitwisselingen voor leerlingen worden gecontinueerd.

In de opbrengstenkaart van de onderwijsinspectie 2017 (betreft 2014, 2015 en 2016) scoort het 3-jaarsgemiddelde eindexamencijfer havo onder de norm. Het opbrengstenoordeel van de inspectie is op alle hoofdonderdelen voldoende.

Locatie mavo

In mei 2017 hebben de leerlingen die gestart zijn met de versnelde route mavo centraal examen gedaan voor de vakken Nederlands, Engels, wiskunde en natuurkunde. Ook hebben zij het vak maatschappijleer afgesloten. In hun derde leerjaar volgen de leerlingen in een programma op het Da Vinci College, verdeeld over 3 richtingen, bouw, engineering en ict.

Onder begeleiding van een procesbegeleider van Schoolinfo heeft de locatie een start gemaakt met een visieontwikkeling over het onderwijs van de toekomst.

Het gemiddelde cijfer voor het centraal examen was in 2017 6,33 ten opzichte van 6,28 in 2016. Binnen de secties zijn de resultaten geanalyseerd en in het jaarplan van de locatie zijn doelen bepaald voor het examen in het volgende jaar.

Locatie vmbo

Onderbouwsucces

De onderwijspositie (leerjaar 3) ten opzichte van het advies po is in 2017 met 4% gedaald. Toch ligt het 3-jaarsgemiddelde met 16,49% ruim boven de inspectienorm van 10,05%.

Bovenbouwsucces

In 2017 is de opbrengst voor de basis- (0,54%) en kaderberoepsgerichte leerweg (1,67%) gestegen en voor de gemengde leerweg gedaald (7,69%). Het 3-jaarsgemiddelde ligt ook hier voor alle leerwegen 10,9% boven de inspectienorm.

Examencijfers

Het 3-jaarsgemiddelde ligt voor alle leerwegen boven de inspectienorm: voor vmbo-b 6,67 (norm 6,22), voor vmbo-k 6,38 (norm 6,09) en voor vmbo-g/t 6,34 (norm 6,08).

Primair onderwijs

Eindtoets basisonderwijs CITO

Voor de eindtoets in 2017 kon gekozen worden uit zes goedgekeurde eindtoetsen, de Cito eindtoets, de IEP, Route acht, DIA, Cesan en AMN.

naam school	Ongec. Score 2017	Gemid- delde school- groep 2017	onge- corr. Score 2016	Gemid- delde school- groep 2016	Onge- corr. Score 2015	Gemid- delde school- groep 2015
Cito lan.	535,1		534,5		535,3	
Bavinck	540,0	537,1	540,1	537,2	536,0	536,9
Eden	534,8	536,0	527,3	536,6	534,8	535,4
Gem. H³O	537,4		532,2		535,4	
IEP lan.	78,3		80			
Kristal	80,6	87,4	83	82	538,5	536,6
Juliana	66,0	85,2	67	75,3	534,1	534,1
Regenboog	77,6	84,3	78	76,2	534,7	532,1
Horizon	82,0	86,7	536,3	537,2	540,4	536,2
Repelaer	80,2	86,2	529,8	535,2	534,4	534,9
Fontein	67,9	84,3	527,4	533,0	531,8	532,0
Gem. H³O	76		76			
R.8 land.	206					
Sterrekijker	209,8	209,8	204,4	211	535,4	537,1
Bernhard	199,2	205,8	196,6	204,2	534,1	535,1
Gem. H³O	204,5		200,5			

Geel:	boven de bovengrens van de schoolgroep
Groen:	boven de ondergrens, op of boven het gemiddelde van de schoolgroep
Blauw:	boven de ondergrens, onder het gemiddelde van de schoolgroep
Rood:	onder de ondergrens

Aan alle basisscholen en aan de school voor speciaal basisonderwijs werd een basisarrangement toegekend. Dit betekent dat de scholen het vertrouwen van de inspectie hebben en de opbrengsten op of boven het landelijk gemiddelde liggen. De acties die ondernomen zijn om de eindresultaten van de dislocatie van De Repelaer te verbeteren hebben vrucht afgeworpen. Ook deze locatie kreeg het basisarrangement terug.

Er wordt gebruik gemaakt van de module Bovenschoolse Rapportage van Parnassys, zodat de resultaten op bestuursniveau inzichtelijk kunnen worden gemaakt. In de managementrapportages werd gerapporteerd over de tussen- en eindopbrengsten en welke interventies gepleegd werden op schoolniveau.

De gemiddelde groepsgrootte was in werkelijkheid conform de gemiddelde groepsgrootte volgens de DUO-bekostiging.

Ook de laatste basisschool, De Horizon, is Schoolplus+ geworden en aan het einde van 2017 zijn alle basisscholen omgedoopt tot Integrale KindCentra (IKC's), waarbij de doorgaande lijn van 2-6 jaar steeds duidelijker zichtbaar wordt, aangestuurd door de 'Het jonge kind'-teams binnen de IKC's.

Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H³O vertaald door te werken met Levelwerk, aparte leerlijnen en ontwikkelingsperspectieven.

Op de Prinses Julianaschool is gedurende het schooljaar 2016-2017 uitvoering gegeven aan het PRO-ject, opgezet voor kinderen die normaliter door zouden stromen naar het SBO, maar nu op eigen niveau les kregen met inzet van een onderwijsassistent.

Op SBO De Toekomst is er een derde SBO-Plusgroep voor kinderen met zeer zware ondersteuningsbehoefte.

In de zomervakantie heeft H³O voor het eerst geparticipeerd in de Zomerschool in Oud-Krispijn. De Fontein heeft hierin de samenwerking gezocht met de OPOD-scholen binnen

de wijk. Er hebben 13 leerlingen van De Fontein deelgenomen aan de Zomerschool. Ook één van de leerlingen van de Horizon heeft hierin geparticipeerd.

Daarnaast bestaat groep 9, een samenwerking tussen het PO en het VO, om de hoog- of meerbegaafde leerlingen uit de groepen 7 en 8 tot meer presteren uit te dagen. Verder maakt de Leonardoschool sinds augustus 2012 deel uit van de Dr. H. Bavinckschool. De Leonardoschool heeft 3 groepen. Daarnaast heeft een aantal basisscholen zelf of samen met andere scholen ook een Plusklas of is bezig deze vorm te geven. Het opstellen en uitvoeren van al deze projectplannen rond hoogbegaafdheid wordt gedurende het huidige en komende schooljaar (daarna moeten de scholen in staat zijn dit zelf te continueren) gecoördineerd door een medewerker van de Leonardoschool en het betreft de gehele lijn van 2-18 jaar. De formatie die is vrij gemaakt om dit te kunnen coördineren wordt betaald vanuit de innovatiebudgetten.

Ook in het Leerpark is een groep 9 ingericht om samenwerking VO en PO te bevorderen. Er is een doorstroomproject gestart, waarbij kinderen van groep 8 van het PO 100 uur extra lessen volgen, doorlopend in de brugklas, om hun kansen in het VO te vergroten. Het project wordt bekostigd vanuit de daarvoor aangevraagde subsidie.

Ook het 2-jarige project voor de invoering van Wetenschap en Technologie (W&T) op een vijftal basisscholen (vanaf de peuters) tot aan de locatie Leerpark van het Insula College wordt bekostigd vanuit de innovatiebudgetten. Centraal staat het onderzoekend en ontwerpend leren van en door kinderen.

Een mogelijk bijkomend positief effect van de uitvoering van deze 2 projectplannen is dat de doorstroom van de leerlingen van H3O-basisscholen naar het Insula College zal stijgen.

Op alle basisscholen wordt nu vanaf groep 1 Engels gegeven.

Kinderopvang

Mede vanwege ruimtegebruik in de komende nieuwbouw en teruglopende bezettingscijfers is besloten dat het kinderdagverblijf van De Sterrekijker aan het einde van 2017 ophield te bestaan. Verder is besloten alleen nog een kinderdagverblijf op De Repelaer in stand te houden en niet meer te streven naar kinderdagopvang op andere locaties.

Uit de inspecties die de GGD uit heeft gevoerd in 2017 bleek dat 1 opvanglocatie de risicoanalyse niet juist had verwerkt. De gemeente heeft hierop gehandhaafd. De overige locaties van H3O voldoen aan de kwaliteitseisen van de wet kinderopvang.

2.2.3. Personeelsbeleid

Personeelsbezetting

Aantal medewerkers

In de onderstaande tabellen staat het aantal medewerkers als formatie per maand weergegeven, de verdeling van de totale formatie in fulltime, parttimers en overige formatie en in vrouwen en mannen.

Primair en voortgezet onderwijs

Aantal / FTE	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Aantal medewerkers	554	563	563	570	567	566	567	526	526	533	533	538
Totale FTE	418,6	426,3	424,0	425,6	423,1	424,1	425,5	412,7	417,2	418,2	418,4	417,0
Aantal vrouwen	411	418	419	425	424	423	423	391	389	395	396	401
Aantal mannen	143	145	144	145	143	143	144	135	137	138	137	137
FTE vrouwen	289,2	294,4	292,7	294,4	293,0	293,9	294,8	287,1	291,7	292,7	294,0	292,7
FTE mannen	129,4	131,9	131,3	131,1	130,1	130,1	130,7	125,7	125,4	125,6	124,4	124,3

Kinderopvang

Aantal / FTE	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Aantal medewerkers	101	100	99	100	100	101	101	100	100	101	99	98
FTE	43,0	42,4	42,3	43,3	44,2	44,2	43,6	42,7	45,1	44,9	44,5	44,1
Aantal vrouwen	101	100	99	100	100	101	101	100	100	101	99	98
Aantal mannen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FTE vrouwen	43,0	42,4	42,3	43,3	44,2	44,2	43,6	42,7	45,1	44,9	44,5	44,1
FTE mannen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Leeftijdsopbouw

In de onderstaande tabel is de leeftijdsopbouw opgenomen voor het gemiddelde aantal medewerkers in 2017 bij de verschillende sectoren.

Categorie	Voortgezet onderwijs	Primair onderwijs	Kinderopvang
0 - 20	0	1	3
20 - 30	24	65	20
30 - 40	50	99	22
40 - 50	59	58	27
50 - 60	84	61	18
60 - 65	48	15	2
65 en ouder	0	0	1

Stagiaires kinderopvang

Binnen de kinderopvang waren 22 stagiaires in 2017 actief, zowel op mbo als hbo-niveau ten behoeve van de opleiding sociaal pedagogisch werk.

Mobiliteit

Interne banenmarkt primair onderwijs

In maart 2017 is een interne banenmarkt gehouden waarbij alle medewerkers welkom waren om zich te verdiepen in een andere school en een gesprek aan te gaan met een directeur/ directeuren om te beoordelen of ze vrijwillig over zouden willen stappen naar een andere school. De intentie van deze banenmarkt is vrijwillige mobiliteit te promoten. Dit heeft geleid tot diverse interne personeelsswisselingen.

In- en uitstroom

In 2017 lag de wettelijke AOW leeftijd op 65 jaar + 9 maanden.

In 2017 zijn totaal binnen stichting 77 medewerkers ingestroomd en 31 medewerkers uitgestroomd.

De redenen van uitstroom zijn: vrijwillig ontslag, gebruikmaking van keuzepensioen, beëindigingsovereenkomst en einde tijdelijk contract.

Ziekteverzuim

Ziekteverzuimpercentage

Het verzuimpercentage geeft aan welk deel van de arbeidscapaciteit in een bepaalde periode wegens verzuim verloren is gegaan.

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage van de stichting bedroeg in 2017 5,56%, bij het primair onderwijs 4,51%, bij het voortgezet onderwijs 5,87% en de kinderopvang 3,88%.

Bij drie of meer ziekmeldingen per 12 maanden voeren de leidinggevenden een gesprek met de desbetreffende medewerker (beleid) met als doel het kort frequent verzuim terug te dringen.

Eigen risicodrager verzuim primair onderwijs

In 2017 is besloten voorlopig nog bij het vervangingsfonds (primair onderwijs) aangesloten te blijven. In 2018 wordt dit vraagstuk opnieuw beoordeeld.

Verzuim- en preventiemedewerker

Vanaf oktober 2017 is een medewerker P&O vrijgemaakt met het aandachtsgebied verzuim en preventie. In 2017 is de werkwijze verzuim opgesteld, is het werkproces digitaal ingericht en vindt er vanuit de medewerker P&O gerichte ondersteuning plaats aan medewerkers en leidinggevenden.

Ook zijn er dashboards verzuim voor de directies opgeleverd (inzicht in locatie en individueel verzuim / kengetallen) en is het verzuim inzichtelijk gemaakt voor de medewerker.

Organisatieontwikkeling

Uitbreiding College van Bestuur

Sinds januari 2017 is er sprake van een tweehoofdig collegiaal College van Bestuur. De rollen (voorzitter en lid) en beleidsterreinen zijn verdeeld.

HR visie document

Binnen de organisatie is een HR-visiedocument tot stand gekomen op basis van het strategisch beleidsplan. Dit document beschrijft vanuit de visie en missie de rollen en taken van de medewerkers.

Nieuwe en vervallen functiebeschrijvingen

Met ingang van 1 augustus 2017 heeft het Insula College een nieuwe functie: 'docent teamleider'. Tevens is er een nieuwe functiebeschrijving voor de functie van adjunct-directeur. De functie unitdirecteur is hiermee komen te vervallen.

Traject leiderschapsonwikkeling Insula College

Mede als gevolg van de bovenstaande functiewijzigingen heeft er eind 2017 een startbijeenkomst 'leiderschapsonwikkeling' plaatsgevonden, die in 2018 verder vorm en inhoud krijgt.

Start onderzoek werkdruk door administratieve last primair onderwijs

Eind 2017 is een begin gemaakt met een onderzoek naar de administratieve lasten binnen het primair onderwijs. De scope van het onderzoek ligt op:

- Benoemen van de onderwijs gerelateerde processen en bijbehorende applicaties;
- Inzicht in huidig resultaat en beoogd resultaat;
- Inzicht in proces afhankelijkheden en relatie met andere processen;
- Rollen, taken en verantwoordelijkheden van de betrokken personen huidig en gewenst.

Formatiecockpit

In het najaar 2017 is gestart met het ontwikkelen van een formatiecockpit. Door een vertaling van het beschikbare budget naar beschikbare formatie kunnen directeuren sturen op formatie, zodat overschotten of tekorten direct inzichtelijk zijn.

Individuele ontwikkeling

Bardo in het primair onderwijs, de kinderopvang en op het bestuursbureau

In navolging op het voortgezet onderwijs is Bardo in het primair onderwijs (inclusief kinderopvang) en op het bestuursbureau geïntroduceerd.

Met de digitale leeromgeving MijnBardo krijgt iedere medewerker instrumenten in handen om zich professioneel te ontwikkelen en dit zichtbaar te maken.

Kinderopvang

In het kader van de bestuursafspraken 'effectief benutten van VVE en extra leertijd voor jonge kinderen' zijn aan de gemeente Dordrecht, als een van de G37, door de rijksoverheid extra middelen toegekend. Stichting H3O heeft extra middelen ingezet voor het inzetten van hbo-ers in VVE met als doel het streven naar een verbetering van de pedagogische kwaliteit. H3O heeft een VVE-Coach ingezet bij 28 VVE groepen.

2.2.4. Middelen en voorzieningen

Financiële middelen

Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.

Huisvesting

H3O is betrokken bij het proces van doordecentralisatie van de verantwoordelijkheid voor nieuwbouw van onderwijshuisvesting naar de gezamenlijke schoolbesturen. Voor het PO is hiervoor in het voorjaar 2016 een intentieverklaring getekend met als streven om tot definitieve afspraken te komen tussen gemeente en schoolbesturen en de oprichting van een nieuwe rechtspersoon van de gezamenlijke schoolbesturen in het PO. H3O is intensief betrokken geweest bij de voorbereiding door deelname in diverse werkgroepen en stuurgroep. De gemeente Dordrecht heeft zich gecommitteerd aan de geformuleerde uitgangspunten. Het proces is inmiddels zover doorontwikkeld dat in december 2017 door de gemeenteraad het definitieve besluit is genomen voor invoering in 2018. Besluiten over geplande projecten inzake nieuwbouw van de Sterrekijker, Regenboog Noordendijk en de Prins Bernhardschool worden in samenhang met het proces van doordecentralisatie genomen. Voor de renovatie van de Albatros/Fontein Wielwijk is reeds budget geraamd vanuit het bestaande IHP.

Het overleg in het VO is complexer vanwege het gegeven dat minder schoolbesturen en gebouwen betrokken zijn en twee schoolbesturen recent nieuwbouw hebben gekregen voor hun gebouwen. Helaas is het overleg in het VO in het najaar 2017 mislukt doordat andere VO-schoolbesturen in Dordrecht zich niet wilden vastleggen op de doordecentralisatie. Een nieuwe poging wordt ondernomen in 2018.

De VMBO-gebouwen in het Leerpark van Insula en het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) hebben samen een te grote capaciteit (ongeveer 1.150 leerlingen) gezien het daadwerkelijke aantal VMBO-leerlingen (825). Gevolg is een groot tekort op de huisvestingskosten. Met de gemeente Dordrecht, SDL en het Da Vinci College wordt overleg gevoerd om te zoeken naar mogelijke oplossingen.

In 2017 is het achterstallig onderhoud bij de locatie Insula College volledig afgerond. Bij de verschillende locaties zijn werkzaamheden uitgevoerd conform de meerjarige onderhoudsplanning.

ICT

Met betrekking tot grootschalige vervanging van computerapparatuur was 2017 een terughoudend jaar. De in 2016 ingezette vervanging van computers en de constatering dat 'mobiel werken voor leerlingen' meer de norm zal gaan worden, heeft ervoor gezorgd dat binnen het primair onderwijs een groot aantal mobiele werkplekken voor leerlingen beschikbaar zijn gekomen. Het betreft 11,6" en 360° kantelbare windows laptops, welke volledig geïntegreerd zijn in het netwerk van KIEN.

Door het gebruik van deze laptops is een volgende stap gezet richting 'gepersonaliseerd leren'. Een leerling kan immers op de door hem gewenste tijd en plaats (in de school)

verder werken aan zijn opdracht. Daaruit voortvloeiend is er de ontwikkeling om binnen het primair onderwijs oudere leerlingen toe te rusten met een persoonlijk inlogaccount en wachtwoord om in te loggen. Eind 2017 is hiervoor de eerste ontwikkelfase gestart. Mede door deze aspecten is echter wel duidelijk geworden dat, op een gering aantal scholen, de dekking van het Wi-Fi netwerk geoptimaliseerd moet worden. Dit heeft geresulteerd in een meting van ieder schoolgebouw en analyse van deze meting. Eind 2017 is duidelijk geworden dat een gering aantal extra accesspoints geplaatst moeten worden om te zorgen dat alle locaties een optimale dekking bieden.

In het kader van informatiebeveiliging en privacy (IBP-beleid) is KIEN gestart om de certificering inzake ISAE3402 te verkrijgen. ISAE3402 is de internationaal erkende assurance standaard voor outsourcing. Na deze certificering zal KIEN verdergaan met het traject inzake de certificering voor ISO27001/2, dit is de standaard inzake informatiebeveiliging.

Binnen H3O is veel aandacht geschonken aan de inwerkingtreding van de Algemene verordening gegevensbescherming. Er is gebruik gemaakt van de voorstellen en formats van de PO-Raad, VO-Raad en Kennisnet. Zij geven vorm aan de formele stukken die vastgesteld moeten worden en aan de standaard verwerkersovereenkomst.

In 2017 was al aangekondigd dat versie 3.0 gepubliceerd gaat worden, dit houdt in dat alle reeds getekende verwerkersovereenkomsten komen te vervallen en dat voor alle af te nemen diensten (inmiddels zijn dit er 50!) deze nieuwe versie ondertekend moet worden.

Naast het inregelen van deze verwerkersovereenkomsten is er ook veel aandacht geschonken aan interne training, bewustwording, voorbereiding en samenstelling van reglementen en protocollen. Ondanks het grote belang dat H3O hecht aan IBP, kan geconstateerd worden dat de AVG een grotere 'werklast' geeft op het bestuursbureau.

KIEN zal de verplichte functionaris gegevensbescherming aanstellen en vanuit deze samenwerking voldoet H3O aan de AVG. De invoering van de AVG is een continu doorgaand proces welke ook na 25 mei 2018 verder gestalte gaat krijgen.

Verder wordt in 2018 de nodige aandacht geschonken aan onderzoek naar een mogelijk gebruik van Office365 en het voorbereiden van de vervanging van afdrukkapparatuur.

Het MacBook-project om te komen tot meer ICT-rijk onderwijs heeft een vervolg gekregen in 2017. Bij de mavo beschikken de leerlingen in klas 1, 2 en 3 over hun eigen MacBook en bij havo/vwo alle leerlingen. De professionalisering van de docenten om met behulp van digitale tools meer interactieve en activerende didactiek binnen de les toe te passen, is voortgezet. Het aanleren van de 21st century skills, zoals ICT geletterdheid, samenwerken en communiceren heeft in het curriculum een plaats gekregen.

Voor het Insula College is de overgang van Magister naar SOMtoday een belangrijk speerpunt. Het Insula College voorziet met deze overgang een optimalisering van de onderwijskundige- en administratieve processen. De op alle scholen ingezette ontwikkeling naar vormen van gepersonaliseerd en gedifferentieerd leren sluit hier naadloos bij aan: SOMtoday heeft een onderwijskundig interessante elektronische leeromgeving en goede kwalitatieve plaats voor digitale leermiddelen.

Binnen het primair onderwijs maken steeds meer scholen gebruik van Schoudercom, het communicatieplatform met ouders. Binnen deze applicatie is een vernieuwde TMO-module in gebruik genomen en kan hun aanstaande portfolio interessant zijn.

Als laatste item kan genoemd worden dat de sector peuterwerk en kinderopvang in 2018 verder onderzoek zal uitvoeren naar een mogelijke overgang van het huidige verouderde Kocon naar een meer eigentijds administratiesysteem. Een toegankelijke inzage voor de ouders/verzorgers in de eigen kindgegevens is een belangrijk speerpunt.

2.2.6. Waardering

Voortgezet onderwijs

Locatie havo/vwo

De tevredenheidsonderzoeken onder leerlingen en ouders staan gepland voor april 2018.

Locatie mavo

De periodieke tevredenheidsenquêtes zijn in 2017 afgenomen onder ouders en leerlingen. De algemene tevredenheid van ouders is 7,2 en van leerlingen 7,0. Beide vertonen een lichte stijging t.o.v. 2016.

Locatie vmbo

In 2017 is onder leerlingen de veiligheidsmonitor afgenomen. De permanente aandacht voor veiligheid wordt gewaardeerd met een score van 8,6.

Primair onderwijs

Het oudertevredenheidsonderzoek dat in 2016 is afgenomen laat zien dat de ouders van de scholen tevreden tot zeer tevreden zijn, zij geven de school als rapportcijfer een 7,57, op een school geven ouders de school het hoogste gemiddelde, 8,22. Medewerkers waarderen hun school gemiddeld met 7,69. De leerlingen waarderen hun school met een 8,08. Het volgende tevredenheidsonderzoek wordt in 2018 gehouden.

Een aantal scholen organiseert koffie- en inloopochtenden voor de ouders, zodat op een laagdrempelige manier informatie kan worden uitgewisseld en de ouders het werk van hun kinderen kunnen bekijken.

Voor ouders is een steeds groter deel van de onderwijskwaliteit inzichtelijk gemaakt via de gegevens die binnen Vensters voor verantwoording PO geraadpleegd kunnen worden.

Kinderopvang

In voorgaande jaren is er om de 2 jaar een tevredenheid enquête gehouden. Het voornemen om de tevredenheid enquête in 2016 uit te zetten was door omstandigheden niet uitgevoerd. Dit is met de gemeente gecommuniceerd en in mei 2017 werd de tevredenheid enquête uitgevoerd. Het resultaat was overwegend positief. De enige tip die werd gegeven was de toegankelijkheid van de website. Deze is in 2017 gerestyled.

Op alle locaties voor peuteropvang werden in alle groepen ten minste vier keer per jaar koffieochtenden voor ouders gehouden. Het ouderbetrokkenheidsproject VVE-thuis is een groot succes. 10 VVE-locaties zijn gestart met een vernieuwde vorm van VVE Thuis afgestemd op de ouderpopulatie en de ondersteuningsbehoefte van deze groep ouders.

2.2.7. Prestatiebox

Vanaf 2012 worden door het ministerie van OCW de zogenaamde prestatiebox-middelen beschikbaar gesteld. Elke schooldirecteur (PO) c.q. locatiedirecteur (VO) heeft in het kader van de planning- en controlcyclus een plan opgesteld voor de inzet van deze middelen. Dit is besproken met de voorzitter College van Bestuur en na eventuele aanpassing goedgekeurd ter uitvoering. Na afloop van het kalenderjaar 2017 zijn de resultaten beschreven in de managementrapportage maart 2018 en opnieuw besproken met het College van Bestuur.

Voor het Insula College was in 2017 een bedrag voor prestatiebox-middelen beschikbaar van € 642.600. Dit bedrag is ingezet voor de volgende prioriteiten in de formatie en door aanvullende scholing:

1. Uitdagend onderwijs voor elke leerling (meer aandacht en uitdaging voor toptalenten) en brede vorming voor alle leerlingen
2. De lerende organisatie
3. Professionalisering en deskundigheidsbevordering van leraren
4. Professionalisering schoolleiders en bestuurders (versterking bestuurskracht)

In het primair onderwijs was € 453.653 beschikbaar. Deze zijn ingezet voor de volgende vier actielijnen:

Talentontwikkeling door uitdagend onderwijs

Omgaan met verschillen en meer aandacht voor talent wordt in de basisscholen van H3O vertaald door te werken met Levelwerk. In deze methode wordt de hoog- of meerbegaafde leerling tot meer presteren uitgedaagd. Verder heeft een aantal basisscholen een Plusklas of is bezig deze vorm te geven. Verschillende scholen gebruiken inmiddels Snap-pet of zijn bezig met een oriëntatie op de werking en de implementatie hiervan.

Een brede aanpak voor duurzame onderwijsverbeteringen

Op een van de basisscholen hebben de leerkrachten tijdens de trainingen Classroom English hun eigen vaardigheden op dit gebied getraind. Daarnaast zijn klassenconsultaties uitgevoerd om zodoende de leerkrachten goed te kunnen begeleiden bij het vormgeven van de lessen Engels. Een andere basisschool is bezig geweest met het consolideren van kindgesprekken en Teach Like a Champion. Weer een andere basisschool heeft gekozen voor een structurele inzet van coöperatieve leerstrategieën en onderwijs in wereldoriëntatie en creatieve vorming vanuit NPD. Er werkt ook nog een basisschool met de methode van LeerKRACHT, met de Betere Basisschool en met PBS (Positive Behavior Support)

Professionele scholen

Een aantal leerkrachten volgt een master SEN-opleiding en een IB-er de master onderwijskunde. Daarnaast zijn er teambrede scholingen, visitaties en intervisiebijeenkomsten geweest op het gebied van BHV, thematisch werken, versterking van het woordenschat-onderwijs, begrijpend lezen, timemangement e.d.

Doorgaande ontwikkelingen

Het 2-jarige project voor de invoering van Wetenschap en Technologie (W&T) op een vijftal basisscholen (vanaf de peuters) tot aan de locatie Leerpark van het Insula College. Centraal staat het onderzoekend en ontwerpend leren van en door kinderen.

Op twee basisscholen hebben de leerkrachten in de onderbouwgroepen besloten om te starten met de methode Logo 3000, een aanpak gericht op het versterken van de woordenschat bij peuters en kleuters, en een implementatietraject hiervoor in gang te zetten.

Daarnaast mag het ook worden ingezet in het kader van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. De scholen hebben allerlei excursies georganiseerd naar musea e.d. en gebruik gemaakt van het aanbod van ToBe (o.a. het aanscherpen van de leerlijnen voor culturele vorming), Natuur- en Milieucentrum Weizigt, de bibliotheek e.d.

2.3. FINANCIËEL BELEID

2.3.1. Ontwikkelingen en risico's

In deze subparagraaf worden ontwikkelingen en risico's genoemd waarvan het vermoeden bestaat dat die zich kunnen voordoen, maar waarvan de financiële omvang (nog) niet gekwantificeerd kan worden. In de subparagrafen 2.3.2. en 2.3.3. worden het risicobeheersingsstelsel en risicobeheersingsmaatregelen beschreven. Op basis van de geconstateerde risico's en de risicobeheersingsmaatregelen is een weerstandsvermogen en daarbinnen een buffer van een bepaalde omvang nodig (zie subparagraaf 2.3.4.). Waar van toepassing is de toelichting inzake de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bevoegd gezag van de Hans Petrischool) te vinden in het afzonderlijk uitgebrachte jaarverslag (zie www.hanspetri.nl).

Leerlingaantallen PO en VO

De inkomsten worden grotendeels bepaald door het aantal leerlingen. Het realiseren van een bepaalde omvang van leerlingaantallen binnen de scholen is geen doel op zich, maar wel noodzakelijk voor een efficiënte bedrijfsvoering. Door het voeren van beleid op de doorgaande lijn van 2 – 18 jaar kan een kind/leerling worden gestimuleerd zijn of haar onderwijscarrière binnen H₃O te (ver)volgen. Het realiseren van de geraamde leerlingaantallen kan ook deels afhankelijk zijn van de kwaliteit en capaciteit van gebouwen en andere niet te beïnvloeden externe omstandigheden. De realiteitswaarde van de leerlingprognoses is onderwerp van gesprek in elk overleg met een directeur in het kader van de planning- & control cyclus. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de scholen met de leerlingenaantallen.

Primair onderwijs

Sinds 2009 is het aantal leerlingen in Dordrecht op basisscholen incl. SBO in de leeftijd 4-12 jaar tot en met 1 oktober 2017 gedaald met 1.300 (11,3%). De verwachting uit de nieuwste leerlingenprognoses primair onderwijs van voorjaar 2016 is dat de daling op gemeentelijk niveau voorbij is en het leerlingenaantal stabiliseert op een getal rond de 10.400 met wellicht een kleine stijging in de toekomst. Alleen in de wijk Stadspolders (waar H₃O geen school heeft) wordt nog een daling geraamd.

Het gerealiseerde leerlingenaantal op 1 oktober 2017 bij H₃O is uitgekomen op 3.045 (+13 ten opzichte van de vorige telling). Gevolg is dat het marktaandeel van H₃O is gestegen van 25% per 1 oktober 2009 naar bijna 30% per 1 oktober 2017. Naar verwachting zal het aantal leerlingen bij de basisscholen van H₃O de komende jaren vrijwel gelijk blijven gebaseerd op de uitstroom in de hoogste groepen en de geraamde instroom in groep 1. Bij deze aantallen zal het marktaandeel naar verwachting in 2018 minimaal gelijk blijven. Wel beschikt H₃O over 2 relatief kleine dislocaties: Fontein Wielwijk en Repelaer Eddingtonweg.

Voortgezet onderwijs

Uit de meest recente leerlingenprognose voortgezet onderwijs (voorjaar 2016) van de gemeente Dordrecht blijkt dat het aantal 12 tot 18-jarigen vanaf 2017 gaat afnemen vanwege de demografische ontwikkeling vanaf 7.636 in 2016 met ruim 700 leerlingen oftewel bijna 10%. Dit biedt zowel kansen als bedreigingen. Uit het PO is bekend dat de daling zich niet evenredig verspreidt over de verschillende besturen c.q. VO-scholen.

Het gerealiseerde aantal leerlingen bij het Insula College voor het schooljaar 2017/2018 is 2.310 (exclusief vavo-leerlingen die elders onderwijs genieten). Dit zijn 53 leerlingen minder dan het aantal leerlingen in 2016/2017 bestaande uit - 26 bij vmbo-beroepsgericht, - 48 bij mavo en + 21 bij havo/vwo. Ondanks het gedaalde leerlingenaantal bij mavo/havo/vwo is de instroom gestegen (van 367 naar 372 in vergelijking met voorzichtige raming van 350). De daling bij het vmbo-beroepsgericht werd veroorzaakt door een grote uitstroom, maar ook hier steeg de instroom (van 93 per 1 oktober 2016 naar 100 per 1 oktober 2017). Het marktaandeel van het Insula College daalde per saldo van 31,0% naar 30,8%.

De gemeentelijke prognoses en de hierboven genoemde ontwikkelingen zijn in de meerjarige leerlingenprognoses vertaald door rekening te houden met een verdere daling van de omvang van het vmbo-beroepsgericht en een substantiële daling van de mavo/havo/vwo op basis van een voorzichtige prognose van de instroom. Daardoor daalt de geraamde omvang van het Insula College in de vorige meerjarenbegroting met 50 leerlingen per 1 oktober 2018, 50 leerlingen per 1 oktober 2019 en 50 leerlingen per 1 oktober 2020. Dit aantal is in lijn met het marktaandeel van het Insula College in relatie tot de verwachte demografische krimp van het aantal VO-leerlingen in Dordrecht.

Overheidsmaatregelen

De financiële crisis leidde er tot voor kort toe dat de overheid maatregelen nam om de overheidsfinanciën op orde te houden. Gevolg was dat het in het verleden ontstane automatisme dat kostenverhogingen als gevolg van cao, inflatie en beleidsintensiveringen werden gecompenseerd in de rijksvergoeding was vervallen. Huidige praktijk is dat het telkens weer afwachten is in hoeverre met name de stijging van pensioenpremies door het kabinet wordt gecompenseerd. Grootste financiële risico voor de begroting 2017 was daarom de ontwikkeling van de pensioenpremie. De regering heeft bij de voorjaarsnota (in mei 2017) aangegeven de stijging van de ABP-pensioenpremies in 2017 meerjarig te compenseren. Pas in oktober 2017 werd de verwerking daarvan in de bekostiging bekend. Deze bleek voldoende om de gestegen kosten voor pensioenen te kunnen dekken. Daarnaast heeft de overheid enige loonruimte beschikbaar gesteld en is in het regeerakkoord Rutte III onder voorwaarde van modernisering van de cao, ruimte vrijgemaakt voor stijging van de salarissen in het PO. Er zijn echter nog geen nieuwe cao's afgesloten in het VO en het PO, zodat de vertaling daarvan in de ramingen van de loonkosten bij H₃O nog onbekend is. De pensioenpremies 2018 zijn door het ABP opnieuw verhoogd (van 21,1% naar 22,9% oftewel + 1,8% waarvan 70% voor de werkgever). Deze verhoging is nog niet meegenomen in de begrotingsramingen. Afgewacht moet worden in hoeverre het kabinet opnieuw bereid is deze stijging te compenseren. De pensioenpremies van het pensioenfonds zorg en welzijn (PFZW) waaronder de kinderopvang valt, zijn zowel in 2017 als 2018 niet verhoogd.

Vanaf 2018 stond een grote bezuinigingstaakstelling geparkeerd op de begroting van het ministerie van OCW vanuit Rutte II. In het regeerakkoord Rutte III is deze taakstelling weliswaar teruggedraaid, maar daarvoor in de plaats is een nieuwe taakstelling gekomen onder de noemer 'doelmatiger onderwijs' met een oplopend karakter vanaf 2018. Praktijk is dat een dergelijke taakstelling van de rijksvergoeding wordt afgehaald zonder dat taken worden geschrapt of wordt aangegeven waarin 'doelmatiger' kan worden gewerkt. Om bovenstaande redenen wordt bij de begrotingsvoorbereiding een behoedzame raming gehanteerd van de ontwikkeling van de rijksvergoeding. Ook de in het regeerakkoord vrijgemaakte middelen voor aanpak werkdruk in het PO, kwaliteit technisch onderwijs VMBO, en onderwijsachterstandenbeleid en hoogbegaafde kinderen kennen een oplopend karakter vanaf 2018 waarbij het structurele niveau pas in latere jaren wordt bereikt. De relatie met de demografische ontwikkeling dient te worden meegenomen bij de besluitvorming over de inzet van de eventuele 'extra' ruimte. Een substantiële mutatie in het leerlingenaantal is namelijk voor de omvang van de rijksvergoeding van veel groter belang dan de hierboven genoemde maatregelen in akkoorden op landelijk niveau. Gezien de verwachte demografische ontwikkeling in het VO is daarmee voorzichtigheid geboden.

De budgetten voor kinderopvang zijn in de SZW-begroting 2017 substantieel verhoogd, waardoor niet alleen de reguliere verhoging van de kinderopvangtoeslag kon worden doorgevoerd, maar ook de in 2012 niet toegekende verhoging alsnog is meegenomen. Vanuit het regeerakkoord Rutte III zijn opnieuw middelen voor verhoging van de kinderopvangtoeslag vrijgemaakt.

De kwaliteitseisen voor kinderopvang en peuterspeelzalen veranderen en worden gefaseerd ingevoerd per 1 januari 2018 resp. 1 januari 2019. De versoepeling van de beroepskracht-kindratio voor BSO-kinderen van 7 jaar en ouder gaat evenals de aanscherping van de beroepskracht-kindratio voor de kinderdagopvang van nuljarigen in werking per 1 januari 2019. Een deel van de verhoging van de uurprijs voor de kinderopvangtoeslag bij de dagopvang wordt vanuit het rijk bekostigd uit de verlaging van de uurprijs voor de BSO per 1 januari 2019. Verwacht wordt dat dit nadelig is voor H₃O, omdat de versoepeling van de ratio bij de BSO niet direct zal leiden tot meer kinderen, terwijl de opbrengst per kind gaat dalen.

Verder zijn de volgende ontwikkelingen en risico's relevant:

- ziektevervanging: de basisscholen ondervinden steeds meer problemen bij het zoeken naar invallers voor zieke collega's. Hierin worden we beperkt door richtlijnen vanuit de wet werk en zekerheid (aantal tijdelijke contracten) en het vervangingsfonds. Om deze reden is het wenselijk om invallers langer te binden aan H³O. Het College van Bestuur heeft daarom besloten om elke school met ingang van het schooljaar 2017/2018 0,6 fte OP bovenop de formatie beschikbaar te stellen met als uitgangspunt dat het merendeel van de inzet kan worden gedeclareerd bij het vervangingsfonds. Indien hierbij leegloop plaatsvindt, dienen deze loonkosten voor eigen rekening te worden genomen. Deze leegloopkosten worden geboekt op de exploitatie van de betreffende school en zijn daarmee onderdeel van de beoordeling van de begrotingsvoorstellen van de betreffende school. Met de kwantificering van dit risico dient in de ramingen rekening te worden gehouden. Tussen 2018 en 2020 vervalt de wettelijke verplichting voor aansluiting bij het vervangingsfonds in het primair onderwijs en kan H³O ook hiervoor eigen risicodragers worden. Gestreefd wordt naar eigenrisicodragerschap met ingang van 1 januari 2020. In 2018 en 2019 zal het verzuimbeleid worden geïntensiveerd om te streven naar een structureel verzuimpercentage onder de 5%. Op dit moment is 5% verzuim in het primair onderwijs break-even. Als eigen risicodragers kan ook het vervangingsbeleid beleidsrijker worden ingevuld. Het VO is al jaren verplicht eigen risicodragers. Het aantrekken van (bevoegde) collega's voor tekortvakken is problematisch, waardoor mogelijk hogere kosten moeten worden gemaakt voor het inzetten van uitzendbureaus en detachingsbureaus;
- wet werk en zekerheid: vanaf 1 juli 2016 is de wet werk en zekerheid (WWZ) voor het primair- en voortgezet onderwijs van kracht. Vanaf 1 juli 2015 is de WWZ binnen de kinderopvang al van kracht. Een onderdeel van de WWZ is de ketenbepaling. Daardoor is het aantal tijdelijke opeenvolgende contracten dat aan een werknemer kan worden aangeboden, beperkt. Met name voor het verkrijgen van invallers in het primair onderwijs levert dit problemen op:
 - H³O werkt in het primair onderwijs met min-max-contracten, dit zijn contracten waarbij is afgesproken dat een invaller een minimaal aantal uur per week werkt. Voor het PO is dat minimum acht uur. Daarbij is afgesproken dat de invaller voor maximaal tweeënhalf keer het aantal uren als minimaal in het contract is afgesproken per week beschikbaar is. De werkgever is verplicht om werk aan te bieden indien de werknemer geschikt is en de werknemer is verplicht dit werk te accepteren. Min-max-contracten kunnen alleen ingezet worden voor vervangingswerkzaamheden.
 - Een invaller in het voortgezet onderwijs werkt op basis van een bepaalde tijd contract of op basis van een tijdelijke uitbreiding op een bestaand contract.
 - Binnen de kinderopvang wordt gewerkt op basis van een bepaalde tijd contract, nul-uren contract of tijdelijke uitbreiding op een bestaand contract.
 Het aantal contracten wordt door P&O gemonitord en met een bepaalde frequentie kenbaar gemaakt bij de directieuren. H³O wil enerzijds invalkrachten binden, anderzijds een beperkt financieel risico lopen. Er dient derhalve een weloverwogen flexibele schil aanwezig te zijn;
- WGA/Ziektewet: H³O is sinds 2012 vrijwillig verzekerd voor de WGA en vanaf 2014 voor de ziektewet-flex (eigen risicodragers). Vanaf 2017 is er ook de mogelijkheid om eigen risicodragers te worden voor de ziektewet-vast. Op zich is dit voor H³O wenselijk om zodoende al deze verzekeringen in een hand te brengen om meer verbinding te kunnen realiseren. Het ziekteverzuim bij H³O is echter te hoog, waardoor op dit moment geen enkele verzekeraar interesse heeft om een verzekering voor de ziektewet-vast bij H³O af te sluiten. In combinatie met het vervallen van de wettelijke verplichting voor aansluiting bij het vervangingsfonds in het PO ontstaan meer mogelijkheden voor eigen ziekte- en vervangingsbeleid. Het huidige ziekteverzuim is echter te hoog om dit financieel interessant te maken. Het ziekteverzuim bij H³O moet dus omlaag om in deze dossiers verdere stappen te kunnen zetten. Het huidige WGA-contract loopt tot en met 2019, waardoor vanaf 2020 samen kan worden opgetrokken met het eigen risicodragerschap ziektevervanging primair onderwijs;

- eigen risicodragerschap WW: in het VO betaalt de school een eigen bijdrage van 25% van de WW-uitkeringen en bovenwettelijke uitkeringen aan ex-werknemers. Bij aanneming vanwege een tijdelijke formatiebehoefte of ontslag van een collega dient deze consequentie in de overwegingen te worden meegenomen;
- transitievergoedingen: door een (inmiddels erkende) fout in de wetgeving dienen transitievergoedingen te worden betaald bij langdurige arbeidsongeschiktheid van een collega. Gevolg kan zijn dat in de toekomst als gevolg van langdurige arbeidsongeschiktheid behalve hoge vervangingskosten ook transitievergoedingen dienen te worden vergoed. De wetgeving waarin deze fout wordt gerepareerd door middel van compensatie van uitbetaalde transitievergoedingen, is nog niet aangenomen;
- gemeentelijke subsidies: de voortzetting van subsidies voor VVE en schakelklas is afhankelijk van het nieuwe OAB-kader in het gemeentefonds (vanaf 2019). Op de subsidies voor regulier peuterwerk is verder bezuinigd;
- doordecentralisatie economische eigendom schoolgebouwen: H₃O is samen met de andere schoolbesturen in overleg met de gemeente Dordrecht inzake de mogelijkheid van een zogenaamde 'doordecentralisatie' van de huisvesting. De gemeenteraad heeft hier in december 2017 mee ingestemd. Concreet betekent dit dat een door de schoolbesturen op te richten rechtspersoon niet alleen juridisch maar ook economisch eigenaar van de huidige gebouwen en terreinen wordt, verantwoordelijk wordt voor renovatie en nieuwbouw en dat de gemeente alleen nog de vanuit het gemeentefonds ontvangen huisvestingsmiddelen per leerling overmaakt naar deze rechtspersoon. Het risico voor de financiering en exploitatie van de gebouwen komt bij deze rechtspersoon te liggen en niet bij de schoolbesturen;
- toezichtrol inspectie: de toezichtrol van de inspectie voor het onderwijs verandert. Het nieuwe inspectietoezicht houdt in dat de inspectie niet langer alleen alle scholen bezoekt maar met haar toezicht begint bij schoolbesturen. Het bestuur moet daarbij laten zien hoe het de kwaliteitszorg voor zijn scholen heeft geregeld. Het schoolplan vormt daarbij het uitgangspunt. Heeft het bestuur dit niet op orde of loopt een school bijvoorbeeld het risico zwak of zeer zwak te worden, zal de inspectie vervolgens ook de betreffende school/scholen bezoeken. De waarborgfunctie van de inspectie blijft onveranderd. De norm voor basiskwaliteit is dat een bestuur en zijn scholen voldoen aan de deugdelijkheidseisen rond de onderwijskwaliteit, de kwaliteitszorg en het financieel beheer.

Om de vanuit overheidswege opgelegde bezuinigingen en toenemende risico's op te kunnen vangen, is het wenselijk de flexibiliteit in de kostenstructuur te handhaven c.q. te vergroten.

Kinderopvang

De gemeente Dordrecht heeft in 2017 opnieuw bezuinigd op het peuterwerk door het schrappen van de subsidie voor reguliere kinderen van ouders met een kinderopvangtoeslag. Vanuit de ervaringen met de kinderdagopvang blijkt het steeds moeilijker om met een relatief beperkte omvang bij een school peuterwerk kostendekkend te kunnen uitvoeren, waardoor de onzekerheid verder toeneemt. In 2018 is opnieuw bezuinigd op het peuterwerk vanwege minder VVE-middelen voor de gemeente Dordrecht vanuit het gemeentefonds voor onderwijsachterstandenbeleid (OAB). In het regeerakkoord is aangekondigd dat elke VVE-peuter vanaf 2019 16 uur per week peuterwerk moet krijgen wat hiermee in tegenspraak is. Ook bij deze sector is het dan ook wenselijk de flexibiliteit in de kostenstructuur te handhaven c.q. te vergroten. Concreet betekent dit het hanteren van de tijdelijke schil bij de aanstellingen van medewerkers in de sector peuterwerk en kinderopvang enerzijds en het verkorten van huurcontracten voor locaties anderzijds.

Kwaliteit

De kwaliteit van het onderwijs is grotendeels afhankelijk van de kwaliteit van de medewerkers en het vermogen van de organisatie om te innoveren. Voldoende middelen voor

scholing van alle medewerkers en het opleiden van invalkrachten in het PO en kinderopvang en onbevoegde startende leerkrachten in het VO is noodzakelijk. Door in te zetten op strategisch personeelsplanning wordt gestreefd naar het voorkomen van een lerarentekort in bepaalde vakken.

2.3.2. Risicobeheersingsstelsel

Gezien de financiële positie van de stichting (zie hierna) is er enige bereidheid om een grote (financiële) impact van risico's te accepteren maar wel vanuit een beleidskader dat waar mogelijk risico's worden afgedekt. Zo moet operationeel het onderwijs en de kinderopvang altijd door kunnen gaan en dient te worden voldaan aan alle relevante wet- en regelgeving. Betrouwbare informatie (juist, tijdig en volledig) is noodzakelijk om goed te kunnen bijsturen. In deze subparagraaf wordt in het kader van 'Goed Bestuur' ingegaan op het stelsel van interne beheersingsmaatregelen dat wordt gehanteerd om tegemoet te komen aan de gesignaleerde risico's en onzekerheden. Omdat het VO de grootste sector binnen H³O is, wordt de good governance-code van de VO-Raad toegepast.

Het stelsel van interne beheersingsmaatregelen is opgebouwd uit:

- 1) een geformuleerde visie, missie, strategie en operationele strategische doelstellingen waarmee wordt gestuurd en op basis daarvan het benoemen van kritische succesfactoren en prestatie-indicatoren;
- 2) een helder geformuleerd besturingsconcept en daarvan afgeleide taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden;
- 3) een adequate organisatiestructuur die aansluit op het besturingsconcept;
- 4) een goede procesinrichting en risico-analyse;
- 5) een goede planning- & controlcyclus en een daarbij behorend adequaat instrumentarium, waarin wordt gerapporteerd en geanalyseerd omtrent financiële en niet-financiële informatie.

In 2015 is voor het eerst in de geschiedenis van H³O een meerjarig financieel beleidsplan met risico-analyse gepresenteerd. Naast het strategisch beleidsplan werden reeds elk jaar een kaderbrief, begroting en jaarverslag uitgebracht. De verbinding tussen deze stukken is versterkt met het meerjarig financieel beleidsplan 2016-2019. Logischerwijze verscheen dit plan nadat het strategisch plan 2015-2019 was vastgesteld.

Doelstelling van het meerjarig financieel beleidsplan is om een kader te bieden waarin ten eerste het beleid en de ambities op het gebied van planning & control en bedrijfsvoering voor de komende vier jaren worden verwoord en ten tweede de financiële randvoorwaarden worden geschetst waarbinnen de speerpunten uit het strategisch beleidsplan dienen te worden gerealiseerd rekening houdend met relevante ontwikkelingen en risico's. Het financieel beleidsplan bevat daarom enerzijds bestaand en reeds vastgesteld beleid (verdelingsmodellen binnen de sectoren VO en PO) en anderzijds een nadere uitwerking van bepaalde onderwerpen (ambities planning & controlcyclus en bedrijfsvoering, risico-analyse). Deze uitwerking is van invloed op de noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen en de beschikbare budgetten voor strategische speerpunten. Het eerste financieel beleidsplan is afgestemd met directeuren en binnen het bestuursbureau. Jaarlijks worden de in het plan opgenomen ontwikkelingen en risico's geëvalueerd in samenhang met de voortgang van de realisatie van de strategische speerpunten en risicobeheersingsmaatregelen. Waar nodig worden nieuwe ontwikkelingen en risico's toegevoegd en bijgestuurd. Hierover wordt gerapporteerd in de jaarlijkse kaderbrief, begroting en jaarverslag.

In het financieel beleidsplan 2016-2019 is bij de analyse van de financiële positie verwezen naar de eerder vastgestelde verdelingsmodellen in het VO en het PO. In 2016 hebben zich echter enkele ontwikkelingen voorgedaan, waardoor de verdelingsmodellen moesten worden aangepast. Dit heeft plaatsgevonden in 2017.

2.3.3. Risicobeheersingsmaatregelen

Binnen H³O zijn reeds verschillende risicobeheersingsmaatregelen genomen. Zo wordt in de meerjarenbegroting uitgegaan van een behoedzaam scenario voor de ontwikkeling van leerlingenaantallen. Om eventuele bezuinigingen op te kunnen vangen, wordt gewerkt met een flexibele schil bij de inzet van personeel in de vorm van tijdelijke contracten. Bij het PO is hiervoor beleid uitgeschreven, bij het VO en de sector peuterwerk en kinderopvang dient dit nog te gebeuren. Bij het VO is in 2014 het voorstel voor een nieuw taakbeleid gestrand. Naar verwachting wordt in 2018 een nieuw voorstel ter besluitvorming voorgelegd. Het beheer van het ICT-netwerk is in 2014 ondergebracht bij Kien, specialist voor het onderwijs in Dordrecht.

In het financieel beleidsplan 2016-2019 zijn ambities opgenomen om risicomanagement te verbeteren en door te groeien van financial control naar management control:

- Realiseren van samenhang tussen strategie, beleid en risicomanagement;
- Koppelen kritische succesfactoren/prestatie-indicatoren en strategische thema's;
- Realiseren van samenhang tussen jaarplan, bestuursverslag en verantwoording.

Om tot uitvoering van bovenstaande ambities te komen, is een structuur binnen H³O opgezet bestaande uit een stuurgroep en 3 programmagroepen:

- De programmagroep Kwaliteit en Ontwikkeling (K&O);
- De programmagroep Medewerkers, Waardering en Communicatie (MWC);
- De programmagroep ICT en Bedrijfsvoering (I&B).

Alle directeuren en afdelingshoofden van het bestuursbureau zitten in een programmagroep. Per programmagroep zijn speerpunten uit het strategisch plan en risico's uit het financieel beleidsplan toebedeeld. Per onderwerp is een projectplan geschreven met een tijdsplanning. Daarbinnen is een prioritering aangebracht. De programmagroepen leggen via het MT-totaal verantwoording af aan het College van Bestuur. Hiervoor is een monitor ontwikkeld waarbij per speerpunt/beleidsvoornemen (KSF) is bepaald:

- de prestatie-indicator (KPI);
- onderscheid strategisch-tactisch-operationele doelstelling en inspannings- of resultaatverplichting;
- de verantwoordelijke functionaris(sen) en de programmagroep;
- de status van het project;
- de voortgang.

Deze monitor wordt halfjaarlijks geactualiseerd en gerapporteerd aan de Raad van Toezicht als voortgangsdokument voor het strategisch beleidsplan. Daarmee is dit document tevens het instrument om tot bijsturing te komen van de te behalen resultaten voor het eerstvolgende jaarplan op stichtingsniveau (per kalenderjaar) en de jaarprogramma's op schoolniveau (per schooljaar).

Voor 2018 staan gepland:

- Doorontwikkeling inkoop- en aanbestedingsbeleid;
- Evaluatie eisen en richtlijnen governance code: pas toe of leg uit;
- Projectplan doorontwikkeling financial control naar management control.

Stichting H³O bevindt zich op dit moment in de verbeterfase van risicomanagement. In de uitvoeringsfase worden risico-analyses uitgevoerd en risicomanagement geïmplementeerd binnen de organisatie, in de verbeterfase gaat het om de optimalisatie hiervan. Ambitie is om door te groeien naar de verankeringsfase: risicomanagement is dan ingebed in de organisatie, integraal onderdeel van de bedrijfsprocessen en dient als basis voor (strategische) besluitvorming. Dit wordt meegenomen in het in 2018 op te stellen projectplan voor de doorontwikkeling van financial naar management control. Tot die tijd wordt geconcentreerd op het uitvoeren van actiepunten op het gebied van de bedrijfsvoering (verbeteren volledigheid administratie met prestatiebewijzen, aanbestedingen/contractmanagement, wet DBA/vervanging VAR, evaluatie en aanpassen formats planning en controlcyclus, actualiseren handboek AO).

2.3.4. Wenselijke omvang weerstandsvermogen

Bij de beoordeling van de risico's is het relevant om onderscheid te maken naar:

- Kans en impact risico;
- Beïnvloedbaarheid risico;
- Alternatieve maatregelen om tot beheersing risico te komen en in samenhang met (financiële) mogelijkheden ('maakbaarheid' risico);
- Gevolgen maatregelen beheersing risico voor doelbereik.

Afhankelijkheid hiervan dient de wenselijke omvang van het weerstandsvermogen en de buffer daarbinnen nader te worden onderbouwd. In deze subparagraaf wordt daarom voor de eerste keer in een jaarverslag een onderbouwing gegeven op basis van de risico-analyse voor de onderwijssectoren.

Risico	Kans	Im- pact	Som	Kwantifi- cering in weerstands vermogen	Toelichting
Dalende leerlingaan- tallen als gevolg van de demografische ontwikkeling in het VO	4	5	20	€ 1.000.000	Het aantal VO-leerlingen in Dor- drecht neemt na 2016 af. In het VO is vanaf 2016 sprake van een demografische daling van 10% voor de gemeente Dordrecht in de komende jaren. Bij een evenredige daling zou dit voor het Insula Col- lege 230 minder leerlingen beteke- nen. Uitgaande van een gemiddel- de rijksvergoeding van € 7.875 per leerling, zou dit een daling in de baten van jaarlijks € 1,8 mln bete- kenen. Deels kan hier rekening mee worden gehouden door middel van een flexibele schil.
Meerjarenperspectief Leerpark als gevolg van verschuiving van vmbo naar avo- onderwijs.	4	2	8	€ 400.000	Vmbo is relatief duur onderwijs. Dit leidt o.a. tot relatief hoge kosten (huisvesting, hogere personeelslas- ten t.g.v. hogere verhouding do- centen/leerlingen, e.d.). Het aantal leerlingen bij Insula Leerpark is vóórafgaande aan de demografi- sche ontwikkeling reeds substanti- eel gedaald met als gevolg een relatief hoge gemiddelde OP- loonsom (veel LC-ers) en te lage bezetting van de gebouwen.
Lerarentekort VO: Het werven van ge- kwalificeerde en be- voegde docenten vormt met name voor de tekortvakken een risico	4	2	8	€ 400.000	Het lerarentekort leidt tot relatief hoge wervings- en vervangingskos- ten (onder andere relatief dure uitzendkrachten en detacherings- krachten)
Lerarentekort PO: Ook in het PO wordt het steeds problemati- scher om nieuw per- soneel te werven	4	1	4	€ 200.000	Hogere wervingskosten en vervan- gingskosten (onder andere relatief dure uitzendkrachten en detache- ringskrachten)
Samenstelling van het personeelsbestand in het VO:	2	2	4	€ 200.000	De kans op uitval zal de komende jaren toenemen, hetgeen hoge vervangingskosten betekent

De gemiddelde leeftijd van VO-medewerkers is ouder dan 45					(onder andere relatief dure uitzendkrachten en detacheringskrachten).
Opvolging/werving schoolleiders PO: Het is moeilijk om voldoende nieuwe en goed gekwalificeerde schoolleiders te vinden met name in het PO	2	2	4	€ 200.000	Schoolleiders zijn moeilijk aan te trekken op dit moment. Dit leidt met name tot relatief hoge kosten voor interim-directeuren.
Terugtrekkende overheid: onderwijsorganisaties moeten risico's op personeelsgebied steeds meer zelf beheersen	3	2	6	€ 300.000	o.a. WGA-eigen risico, ZW-flex, vervallen verplichte aansluiting vervangingsfonds PO
Personele risico's / financiële gevolgen van arbeidsconflicten/ transitievergoedingen	3	2	6	€ 300.000	Regulier risico
Imagoschade i.v.m. niet halen strategische doelstellingen (kwaliteit, succes MacBook project VO H en K)	1	5	5	€ 250.000	Het niet behalen van strategische doelstellingen kan toe imagoschade leiden, hetgeen minder leerlingen in de toekomst betekent
Uitval ICT-infrastructuur/cybercrime / datalekken	1	5	5	€ 250.000	Uitval ICT levert hoge vervangingskosten en imagoschade op
Instabiliteit bekostiging	2	2	4	€ 200.000	Regulier risico
Onvolledige indexatie van de bekostiging	2	2	4	€ 200.000	Regulier risico
Overige risico's/ restrictie's (lage dan wel onvoldoende kwalificeerbare risico's)	2	1	2	€ 100.000	Regulier risico
Totaal risico				€ 4.000.000	
Totaal risico gecorrigeerd voor het feit dat al deze risico's zich niet gelijktijdig zullen voordoen (50%)				€ 2.000.000	
Buffer t.o.v. totaal baten 2017 H3O				Circa 5 %	

Toelichting kans:

Toelichting impact:

Klasse	Percentage	Referentiebeeld	Klasse	Gevolg
1	10%	< of 1x per 10 jaar	1	Zeër klein
2	30%	1x per 5-10 jaar	2	Klein
3	50%	1x per 2-5 jaar	3	Midden
4	70%	1x per 1-2 jaar	4	Groot
5	90%	1 x per jaar of >	5	Zeër groot

H3O financiert de vaste activa volledig uit het eigen vermogen. Over de periode 2013 (na afstoten van het voormalige gebouw van het Insula Leerpark) tot en met 2017 bedroeg

de financieringsbehoefte gemiddeld 15,1% van de baten van H3O (enkelvoudig). Indien de ramingen uit de meerjarenbegroting worden meegerekend, bedraagt de financieringsbehoefte gemiddeld 14,8% van de baten over de periode 2013-2021. Gesteld kan worden dat de gemiddelde financieringsbehoefte van de stichting zich beweegt rond de 15%. Samen met de benodigde 5% voor het afdekken van risico's is de wenselijk omvang van het weerstandsvermogen voor de onderwijssectoren van de stichting (enkelvoudig) minimaal 20%. Ultimo 2017 ligt de omvang van de algemene reserve binnen het eigen vermogen (enkelvoudig) boven deze 20%. Daarnaast heeft H3O de beschikking over verschillende bestemmingsreserves. Tekorten in het VO dienen te worden gedekt vanuit de algemene reserve. Gezien de beschikbaarheid van de private bestemmingsreserve overschrijdingsregeling worden negatieve resultaten van het PO in deze bestemmingsreserve verwerkt.

De gewenste omvang van de bestemmingsreserve bij de sector peuterwerk en kinderopvang was in het financieel beleidsplan 2016-2019 bepaald op 15% van de baten van deze sector. Gezien de toegenomen risico's als gevolg van overheidsmaatregelen (zie hierboven) is inmiddels bij deze sector een omvang van 20% van de baten van deze sector wenselijk. Deze is in 2017 gerealiseerd. Dit komt overeen met 2% van de baten van H3O. Het totaal wenselijke weerstandsvermogen van H3O bedraagt daarmee 20% voor de onderwijssectoren en 2% voor de sector peuterwerk en kinderopvang, samen minimaal 22% van de baten van H3O (enkelvoudig).

2.3.5. Financiële positie per 31 december 2017

De financiële positie per 31 december 2017 van H3O (zowel enkelvoudig als geconsolideerd) is in vergelijking met 2016 licht verminderd, maar blijft solide. Deze conclusie is gebaseerd op een aantal financiële kengetallen die hieronder zijn opgenomen. In onderstaande tabel zijn de waarden opgenomen van de jaren 2017 en 2016.

Kengetal	2017 geconsolideerd incl. SCOD en HP	2016	2017 enkelvoudig + SCOD	2016	2017 enkelvoudig excl. SCOD en HP	2016
Rentabiliteit	- 0,33	0,02	- 1,27	- 0,80	- 1,30	- 0,84
Liquiditeit (current ratio)	2,81	2,67	2,74	2,63	2,40	2,30
Solvabiliteit 1	0,62	0,63	0,62	0,64	0,59	0,60
Solvabiliteit 2	0,75	0,75	0,75	0,75	0,73	0,73
Weerstandsvermogen	29,9	30,8	30,0	32,0	26,0	27,9
Huisvestingsratio	9,1	9,3	9,3	9,6	9,3	9,6

Rentabiliteit

In het onderwijs wordt voor de bepaling van het kengetal rentabiliteit het resultaat gedeeld door de totale baten van de gewone bedrijfsvoering. De rentabiliteit over 2017 is gedaald vanwege het negatieve resultaat (zie subparagraaf 2.3.6). De waarde bij H3O ligt onder de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde (3-jarig < 0, 2-jarig < -0,05, 1-jarig < -0,1), omdat beleidsmatig voor een goedgekeurd tekort is gekozen.

Liquiditeit - current ratio

De current ratio is een maatstaf die aangeeft of de stichting op korte termijn te maken kan krijgen met liquiditeitsproblemen. De current ratio op basis van de balans 2017 geeft aan dat H3O enkelvoudig 2,4 en geconsolideerd 2,81 keer meer over vlottende activa beschikt dan wat op korte termijn aan schuldeisers betaald moet worden. De stijging van de current ratio is het gevolg van de daling van de vlottende activa en een lagere financieringsbehoefte vaste activa (zie paragraaf 3.3). De waarde bij H3O ligt boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 0,75.

Solvabiliteit

De solvabiliteit is een graadmeter voor de financiële onafhankelijkheid (van financieringsinstellingen) van H₃O. Dit kengetal geeft weer welke bezittingen de stichting tegenover haar schulden heeft staan, zodat zij op langere termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. De waarde voor solvabiliteit 1 is ultimo 2017 licht gedaald naar 0,59 enkelvoudig en 0,62 geconsolideerd. Solvabiliteit 2 (inclusief voorzieningen) is gelijk gebleven op 0,73 resp. 0,75. Deze waarde ligt boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 0,3. H₃O is financieel gezond.

Weerstandsvermogen

Behalve de hiervoor toegelichte kengetallen is het weerstandsvermogen een belangrijke indicator voor de continuïteitsverwachting van de stichting. In welke mate is H₃O in staat om tegenvallers op te vangen? Voor het weerstandsvermogen wordt de volgende definitie gehanteerd: 'het weerstandsvermogen is het eigen vermogen uitgedrukt in een percentage van alle baten in een jaar inclusief de financiële baten en exclusief de buitengewone lasten'. Om de continuïteit van H₃O te waarborgen is een bepaalde ondergrens van het eigen vermogen noodzakelijk. Deze noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen wordt bepaald op basis van het risicoprofiel van H₃O, de benodigde financiering van investeringen en de bestemmingsreserves.

Volgens de geconsolideerde balans 2017 van H₃O, inclusief de SCOD en de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht, bedraagt het eigen vermogen per 31 december 2017 € 13,573 mln, overeenkomend met een weerstandsvermogen van 29,9% (2016 30,8%). Van het eigen vermogen ultimo 2017 is 14,9% van de baten (2016 16,3%) nodig voor de financiering van bestaande vaste activa (exclusief de private financiering van de sector peuterwerk & kinderopvang en de SCOD). De omvang van de bestemmingsreserves (met private middelen opgebouwde reserves peuterwerk & kinderopvang, SCOD en overschrijdingsmiddelen PO en met publieke middelen gevormde reserves voor flexibele BAPO) is ultimo 2017 vastgesteld op 8,6% van de baten (2016 8,9%). Uit het weerstandsvermogen is daardoor per saldo ultimo 2017 een buffer van 6,4% (2016 5,6%) beschikbaar voor de afdekking van risico's en financiering van nieuwe investeringen in materiële vaste activa.

Volgens de enkelvoudige balans 2017 van H₃O bedraagt het eigen vermogen per 31 december 2017 € 10,780 mln, overeenkomend met een weerstandsvermogen van 26,0% (2016 27,9%). Van het eigen vermogen ultimo 2017 is 15,3% van de baten (2016 17,4%) nodig voor de financiering van bestaande vaste activa (exclusief de private financiering van de sector peuterwerk & kinderopvang). De omvang van de bestemmingsreserves (met private middelen opgebouwde reserves peuterwerk & kinderopvang en overschrijdingsmiddelen PO en met publieke middelen gevormde reserves voor flexibele BAPO) is ultimo 2017 vastgesteld op 5,3% van de baten (2016 5,5%). Uit het weerstandsvermogen is daardoor per saldo ultimo 2017 een buffer van 5,4% (2016 5,0%) beschikbaar voor de afdekking van risico's en financiering van nieuwe investeringen in materiële vaste activa. Afgezet tegen de cumulatieve baten van H₃O en de SCOD heeft de bestemmingsreserve van de SCOD ultimo 2017 een omvang van 4,0% (2016: 4,1%).

Zowel geconsolideerd als enkelvoudig is een substantiële positieve buffer beschikbaar voor het afdekken van toekomstige risico's van H₃O. Deze ligt dan ook boven de door de inspectie gehanteerde signaleringswaarde van 5%.

Huisvestingsratio

Met ingang van 2016 maakt de inspectie voor haar financieel toezicht gebruik van een set kengetallen met bijbehorende signaleringswaarden. De signaleringswaarden van de kengetallen zijn nadrukkelijk geen normen. Zij dienen als detectiemiddel voor mogelijke

problemen. Gezien de financiële positie van en de waarden bij H³O is hiervan bij H³O geen sprake.

Een nieuw kengetal is de huisvestingsratio (huisvestingslasten + afschrijvingen gebouwen en terreinen / totale lasten) met een signaleringswaarde van 10%. Deze ratio is bij H³O relatief hoog, omdat de gezamenlijke huisvestingslasten van de vmbo-beroepsgerichte afdelingen van het Stedelijk Dalton Lyceum en het Insula College in het Leerpark integraal zijn opgenomen, terwijl de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum hierin is opgenomen bij de overige overheidsbijdragen. Desondanks ligt de waarde zowel enkelvoudig (9,3) als geconsolideerd (9,1) over 2017 onder de signaleringswaarde.

Conclusie

De liquiditeits- en vermogenspositie van de stichting is ultimo 2017 zowel enkelvoudig als geconsolideerd meer dan voldoende. H³O is goed in staat haar kortlopende verplichtingen na te komen en continuïteit te waarborgen.

2.3.6. Analyse resultaat 2017

Het exploitatiesaldo 2017 bedraagt - € 0,151 mln (2016 € 0,009 mln) bestaande uit - € 0,539 mln voor H³O enkelvoudig (2016 - € 0,341 mln), € 0,010 mln voor de SCOD (2016 € 0,014 mln) en € 0,377 mln voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht/Hans Petrischool (2016 € 0,336 mln). De sectoren voortgezet en primair onderwijs van H³O haalden beiden een negatief resultaat waarop in de begroting deels al was gerekend. Het negatieve resultaat van het VO was groter dan geraamd. De sector peuterwerk en kinderopvang (PWKO) realiseerde een positiever resultaat dan geraamd in de begroting. Het positieve resultaat van de SCOD bestaat uit rentebaten. De bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse lasten was in 2017 in absolute zin licht hoger dan in 2016. Relatief bleven de structurele bovenschoolse kosten vrijwel gelijk.

Voortgezet onderwijs

In de begroting 2017 werd een resultaat voor het VO geraamd van - € 0,400 mln. Deze raming werd zowel bij de 1^e bijstelling als bij de 2^e bijstelling gehandhaafd. Het resultaat van het Insula College over 2017 is uitgekomen op - € 0,527 mln. Het verschil met de raming wordt veroorzaakt door zekerheidshalve opgenomen aanvullende boekingen voor leermiddelen vanwege een discussie met de leverancier over de uitvoering van de op basis van een Europese aanbesteding gesloten overeenkomst.

Primair onderwijs

In de begroting 2017 en eveneens de 1^e bijstelling werd een negatief resultaat geraamd bij het PO van - € 0,200 mln. Deze raming werd aangepast naar - € 0,180 mln bij de 2^e bijstelling. Het gerealiseerde resultaat 2017 kwam uit op - € 0,148 mln.

Peuterwerk & kinderopvang

In de begroting 2017 en de 1^e bijstelling werd een resultaat geraamd van nihil. Vanwege de gestegen omzet en efficiënte personele inzet bij de kinderopvang werd bij de 2^e bijstelling een resultaat geraamd van € 0,150 mln. Gerealiseerd werd € 0,137 mln.

SCOD

De SCOD realiseerde een resultaat van € 0,010 mln bestaande uit rentebaten. In de begroting 2017 was een raming van € 0,020 mln opgenomen.

2.3.7. Investerings en financieringsbeleid

In de begroting 2017 was bij H3O (enkelvoudig) voor een bedrag van € 0,910 mln aan investeringen geraamd. Hierin waren budgetten voor meubilair, ICT, leermiddelen en boeken opgenomen. De raming voor ICT was relatief hoog vanwege de aankoop van extra laptops en tablets bij de scholen enerzijds en het vervolg van de vervanging van de telefooncentrale bovenschools anderzijds.

Bij de 1^e bijstelling werd de raming verhoogd voor doorgeschoven budgetten vanuit 2016 tot in totaal € 0,970 mln. Bij de 2^e bijstelling werd de raming alsnog verlaagd tot € 0,925 mln.

Gerealiseerd in 2017 is € 0,646 mln (2016: € 3,162 mln). Een deel van de geraamde ruimte voor meubilair, ICT en leermiddelen is vanwege uitgestelde besluitvorming doorgeschoven naar 2018. De afschrijvingen over 2017 bedroegen € 1,334 mln. Gevolg is dat ultimo 2017 het financieringssaldo bij H3O (enkelvoudig) substantieel is gedaald (zie subparagraaf 2.4.2.).

2.3.8. Treasuryverslag

In 2017 is voor H3O een gewijzigd treasurystatuut vastgesteld. Het treasurystatuut van de stichting voldoet aan de in 2016 gewijzigde regeling 'Beleggen, lenen en derivaten OCW 2016'.

De overtollige liquide middelen van H3O zijn conform het treasurystatuut belegd op spaarrekeningen bij de huisbankier.

2.3.9. Continuïteitsparagraaf

Vanaf het verslagjaar 2013 is een continuïteitsparagraaf verplicht voorgeschreven. Deze bestaat uit een onderdeel A. Gegevensset en een onderdeel B. Rapportages. In deze subparagraaf wordt ingegaan op de ontwikkeling bij Stichting H3O (enkelvoudig) en de SCOD. Voor de continuïteitsparagraaf van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bevoegd gezag van de Hans Petrischool) wordt verwezen naar het afzonderlijk uitgebrachte jaarverslag (zie www.hanspetri.nl).

A. Gegevensset

A1. Leerlingenaantallen en formatie

<i>Kengetallen</i>	<i>2017 realisatie</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>	<i>2020 begroting</i>
<i>Leerlingenaantallen (stand 1/10):</i>				
VO (exclusief vavo)	2.310	2.260	2.210	2.160
PO	3.044	3.045	3.045	3.045
<i>Totaal</i>	<i>5.354</i>	<i>5.305</i>	<i>5.255</i>	<i>5.205</i>
<i>Personele bezetting in fte (stand 31/12):</i>				
Management/directie	14,9	15,9	15,9	15,9
Onderwijsgevend personeel	310,2	303,6	301,0	298,4
Overige medewerkers incl. PWKO	118,7	120,0	118,2	118,2
<i>Totaal exclusief vervanging</i>	<i>443,8</i>	<i>439,5</i>	<i>435,1</i>	<i>432,5</i>

In paragraaf 2.3.1. wordt de geraamde ontwikkeling van de leerlingenaantallen toege-
licht. Gevolg van de verwachte daling bij met name het VO is dat de lumpsumvergoeding
daalt. Deze daling wordt opgevangen door beperking van de OP-formatie (zie hierna de
staat / raming van baten en lasten). De formatie van management/directie neemt toe
vanwege de invulling van een vacature van de directiefunctie bij het Insula Leerpark. De
medewerkers van de sector peuterwerk en kinderopvang zijn opgenomen bij de overige
medewerkers. In de meerjarenbegroting is uitgegaan van het continueren van de bezet-
ting en formatie. Bij mutaties in de bezetting wordt de personele inzet in deze sector
echter binnen relatief korte termijn en voor zover mogelijk aangepast.

A2. Meerjarenbegroting

<i>Balans</i>	<i>2017 realisatie</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>	<i>2020 begroting</i>
Immateriële vaste activa	0	0	0	0
Materiële vaste activa	6.435.020	6.000.020	6.040.020	5.380.020
Financiële vaste activa	0	0	0	0
Totaal vaste activa	6.435.020	6.000.020	6.040.020	5.380.020
Vorraden	0	0	0	0
Vorderingen	1.430.418	1.430.418	1.430.418	1.430.418
Liquide middelen	12.181.662	12.264.029	11.575.819	11.970.866
Totaal vlottende activa	13.612.080	13.694.448	13.006.237	13.401.284
TOTAAL ACTIVA	20.047.100	19.694.468	19.046.257	18.781.304
Algemene reserve	8.609.301	8.579.301	8.549.301	8.419.301
Bestemmingsreserve publiek	404.055	334.055	264.055	194.055
Bestemmingsreserve privaat	3.459.388	3.249.388	3.059.388	2.869.388
Totaal eigen vermogen	12.472.744	12.162.744	11.872.744	11.482.744
Voorzieningen	2.602.665	2.560.033	2.201.822	2.326.869
Langlopende schulden	0	0	0	0
Kortlopende schulden	4.971.691	4.971.691	4.971.691	4.971.691
Totaal vreemd vermogen	7.574.356	7.531.724	7.173.513	7.298.560
TOTAAL PASSIVA	20.047.100	19.694.468	19.046.257	18.781.304

<i>Staat / Raming van baten en lasten</i>	<i>2017 realisatie</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>	<i>2020 begroting</i>
Rijksbijdragen	35.772.154	35.055.000	34.095.000	33.675.000
Overige overheidsbijdragen	2.147.418	1.895.000	1.820.000	1.800.000
Overige baten	3.503.113	2.900.000	2.815.000	2.920.000
Totaal baten	41.422.685	39.850.000	38.730.000	38.395.000
Personele lasten	33.156.269	32.055.000	31.205.000	31.010.000
Afschrijvingen	1.334.320	1.220.000	1.175.000	1.150.000
Huisvestingslasten	3.620.046	3.490.000	3.460.000	3.470.000
Overige instellingslasten	609.325	607.000	607.000	607.000
Leermiddelen	3.306.745	2.865.500	2.650.500	2.625.500
Totaal lasten	42.026.705	40.237.500	39.097.500	38.862.500
Saldo baten en lasten	- 604.020	- 387.500	- 367.500	- 467.500

Financiële baten	87.316	90.500	90.500	90.500
Financiële lasten	11.771	13.000	13.000	13.000
<i>Saldo financiële baten en lasten</i>	<i>75.545</i>	<i>77.500</i>	<i>77.500</i>	<i>77.500</i>
EXPLOITATIESALDO	- 528.475	-310.000	- 290.000	- 390.000

De meerjarenbegroting 2018 – 2020 laat jaarlijks een tekort zien. Dit tekort is meerjarig geraamd bij de sectoren VO en PO. Voor het Insula College is in 2018 een tekort geraamd van - € 0,100 mln, in 2019 eveneens - € 0,100 mln en in 2020 - € 0,200 mln. Bij het PO is in 2018 een tekort geraamd van - € 0,220 mln en in 2019 en 2020 - € 0,200 mln. Voor de sector peuterwerk en kinderopvang wordt meerjarig een resultaat van nihil geraamd. Voor de SCOD wordt structureel een resultaat van € 0,010 mln geraamd uit rentebaten. De geraamde resultaten tot en met 2019 zijn in lijn met de uitgangspunten van het financieel beleidsplan 2016-2019. Hierin is zowel voor het VO als het PO beleidsmatig een tekort goedgekeurd van in totaal - € 0,800 mln over de periode 2016-2019.

De stabilisering van het aantal leerlingen zorgt bij het PO in combinatie met het beschikbaar komen van middelen uit het nationaal onderwijsakkoord voor een in principe kostendeekkende exploitatie. Beleidsmatig is gekozen voor een meerjarig tekort om zodoende ruimte vrij te maken voor innovatiebudget voor het realiseren c.q. versnellen van strategische doelstellingen voor € 0,200 mln op jaarbasis vanaf augustus 2016.

Ook voor het VO was in het financieel beleidsplan 2016-2019 innovatiebudget vrijgemaakt. De grotere daling van het aantal leerlingen bij het Insula College in vergelijking met de raming in het financieel beleidsplan zorgt ervoor dat het innovatiebudget helaas moest worden geschrapt vanaf augustus 2017, omdat de voorkeur is gegeven aan het verzachten van de noodzakelijke bezuinigingen op de formatie als gevolg van de geraamde leerlingendaling.

De gewenste omvang van de bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk en kinderopvang is bereikt. Om deze reden wordt vanaf 2018 een resultaat van nihil geraamd. Daarbinnen is voor € 0,200 mln ruimte geraamd voor kwaliteitsverbetering door middel van herziening beleid indirecte uren en het project 'het jonge kind'. De toekomstige financiële ruimte is mede afhankelijk van het nieuwe kader vanuit het Rijk voor onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vanaf 2019.

De mutaties in het eigen vermogen vloeien voort uit de geraamde resultaten. Daarbinnen daalt de omvang van de bestemmingsreserve publiek, omdat de bestemmingsreserve voor flexibele bapo een dalende trend vertoont bij zowel het VO als het PO. De private bestemmingsreserve muteert voor de resultaten van de sector peuterwerk en kinderopvang, het PO en de SCOD. Tekorten van het VO worden gedekt uit de algemene reserve. Per saldo daalt naar verwachting de omvang van de algemene reserve in lijn met het ingezette beleid uit het financieel beleidsplan 2016-2019. Vanaf 2016 leidt dit tot een verslechtering van de ratio's voor het vermogen als gevolg van de beleidsmatig geraamde tekorten. In de ratio voor weerstandsvermogen is het private vermogen inbegrepen.

Vanwege de relatief beperkte investeringen is het financieringssaldo voor materiële vaste activa in 2017 gedaald. Vanwege substantieel geraamde ICT-vervangingsinvesteringen (MacBooks) loopt het financieringssaldo in 2019 weer op. Per saldo is de buffer binnen de algemene reserve ultimo 2017 gedaald naar 5% en beweegt zich naar verwachting in de periode 2018-2020 tussen de 6% en 8%.

De voorzieningen muteren voor de in de meerjarenbegroting opgenomen uitvoering van het in meerjarige onderhoudsplannen geraamde cyclisch onderhoud en ramingen voor de ontwikkeling van de personele voorzieningen (spaar-ADV, ambtsjubilea en verlof keuzebudget).

<i>Kengetallen</i>	<i>2017 realisatie</i>	<i>2018 begroting</i>	<i>2019 begroting</i>	<i>2020 begroting</i>
Rentabiliteit	- 1,27	- 0,78	- 0,75	- 1,01
Liquiditeit (current ratio)	2,74	2,75	2,62	2,70
Solvabiliteit 1	0,62	0,62	0,62	0,61
Solvabiliteit 2	0,75	0,75	0,74	0,74
Weerstandsvermogen	30,0	30,5	30,6	29,8
waarvan financiering vaste activa	15,3	14,9	15,4	13,9
waarvan bestemmingsreserves	9,3	9,0	8,6	7,9
waarvan buffer	5,4	6,6	6,6	8,0
Huisvestingsratio	9,3	9,4	9,5	9,6

B. Overige rapportages

B1. Rapportage aanwezigheid en werking van het interne risicobeheersings- en controle-systeem en B2. Beschrijving van de belangrijkste risico's en onzekerheden

Voor een beschrijving van ontwikkelingen, risico's, stelsel en beheersingsmaatregelen wordt verwezen naar de subparagrafen 2.3.1 tot en met 2.3.3.

B3. Rapportage toezichthoudend orgaan.

De Raad van Toezicht houdt integraal toezicht op het beleid van het College van Bestuur van H³O. De raad fungeert als werkgever van het College van Bestuur en vervult de rol van klankbord. Om de taken goed in te vullen houdt de raad contact met stakeholders binnen en buiten de organisatie. De samenstelling van het College van Bestuur is in 2017 gewijzigd. Tot en met 2016 werd H³O geleid door één bestuurder. Eind 2016 was de selectieprocedure voor het tweede lid van het College van Bestuur afgerond met de benoeming van mevrouw drs. J.M. Bos MEM. Mevrouw Bos is per 1 januari 2017 met haar werkzaamheden begonnen. De Raad van Toezicht houdt zich bij haar werkzaamheden aan de Code Goed Bestuur, waarbij de werkwijze in een reglement is vastgelegd.

Op 31 december 2017 was de samenstelling van de Raad van Toezicht als volgt:

De heer ir. R.A. van der Wal (voorzitter)
Mevrouw drs. J.A.M. Warmels MEM (vice-voorzitter)
De heer mr. R. Brandwijk (secretaris)
De heer ing. N. Stolk
De heer drs. A. Venus

De leden bekleedden de volgende hoofd- dan wel nevenfuncties:

- De heer Van der Wal: directeur bbn Adviseurs; onbezoldigd lid investeringscommissie Triodos Cultuurfonds; penningmeester Stichting de Stad Dordrecht.
- Mevrouw Warmels: rector Cals College te IJsselstein; voorzitter regiobestuur VO-raad; bestuurslid Stichting Leergeld; bestuurslid Vrienden van de techniek; voorzitter wijkkerkenraad Ontmoetingskerk Dordrecht.
- De heer Brandwijk: seniorbeleidsmedewerker gemeente Gouda; lid Raad van Toezicht schoolbegeleidingsdienst 'Centraal Nederland' te Nunspeet; voorzitter lokale ombudscommissie gemeente Molenwaard; vicevoorzitter Raad van Toezicht stichting LOGOS te Leerdam; lid algemene commissie voor bezwaarschriften van de gemeente Diemen.
- De heer Stolk: statutair directeur ABS autoherstel B.V.; directeur Connect4result.
- De heer Venus: onbezoldigd voorzitter Stichting Exodus Nederland; voorzitter RTV Dordrecht.

In 2017 hebben diverse leden van de Raad van Toezicht opleidingen en trainingen gevolgd. De heer van der Wal volgt een opleiding Mediation, de heer Stolk in het domein Public and Private MBA de module Leiderschap en Samenwerking, en de MBA module Beleid, Strategie en Organisatie.

De Raad van Toezicht kwam in 2017 zeven keer bijeen. Het betrof reguliere vergaderingen met het College van Bestuur en een vergadering zonder bestuurders. In een aparte vergadering heeft de Raad van Toezicht aandacht besteed aan haar eigen functioneren. Daarbij is de gespreksleidraad van het VTOI gevolgd. Daarnaast was er ook deelname aan formele en informele bijeenkomsten van H₃O. Door leden van de raad werden werkbezoeken afgelegd aan de Regenboog, het Halmaheiraplein en het Leerpark.

Leden van de Raad van Toezicht hebben twee vergaderingen van de MR van het Insula College bijgewoond. In een vergadering met de OR van de kinderopvang werd vastgesteld dat deze zich graag aan zou sluiten bij de medezeggenschap van het primair onderwijs. Daarbij speelt een belangrijke rol dat het heel moeilijk is om leden voor de OR te vinden.

De Raad van Toezicht woonde ook twee vergaderingen van de GMR PO bij. In de laatste vergadering kondigde de GMR aan te zullen opstappen. De leden waren teleurgesteld over de gang van zaken om te komen tot een nieuwe structuur voor de medezeggenschap en het onderlinge vertrouwen tussen GMR en College van Bestuur. De Raad van Toezicht heeft zowel aan de GMR als aan het College van Bestuur aangegeven dat zij waarneemt dat er aan beide zijden sprake is van goede wil om tot constructieve samenwerking te komen en betreurt de stap van de GMR leden. In 2018 zal de nieuwe structuur voor de medezeggenschap in het PO worden ingericht en een nieuwe GMR worden gekozen.

In de reguliere vergaderingen zijn onder meer de volgende punten ter besluitvorming of discussie aan de orde geweest:

- De managementletter van de accountant is besproken.
- Het businessplan over de doordecentralisatie van huisvestingsgelden is diverse keren onderwerp van discussie geweest. In het najaar van 2017 heeft de Raad van Toezicht goedkeuring verleend om medewerking te verlenen aan de oprichting van een coöperatie die de onderwijsgebouwen in eigendom gaat verkrijgen en zorg gaat dragen voor een goede kwaliteit van onderwijshuisvesting in het primair onderwijs.
- Binnen de Raad van Toezicht is een commissie Onderwijskwaliteit ingesteld. Deze overlegt met het College van Bestuur over doelstellingen met betrekking tot kwaliteit en de wijze waarop deze worden bereikt en gemonitord.
- H₃O wordt ook geconfronteerd met een dreigend lerarentekort. Om deze ontwikkeling het hoofd te bieden worden de banden met PABO's aangehaald. Ook is er een toenemende mobiliteit binnen H₃O. Deze ontwikkeling wordt gefaciliteerd met een interne 'banenmarkt'.
- De Raad van Toezicht heeft gesproken over het programma leiderschapsontwikkeling. De managementstructuur van het voortgezet onderwijs is gewijzigd. Locaties werken met een directeur, adjunct-directeur(en) en teamleiders per leerjaar.
- Met de beide bestuurders zijn functioneringsgesprekken gevoerd.
- De jaarrekening 2016 en het jaarverslag 2016 zijn vastgesteld. H₃O verkeert naar het oordeel van de accountant Mazars in een prima financiële positie.
- Op grond van de nieuwe governance en mede op verzoek van de Raad van Toezicht is de risicoanalyse geactualiseerd. Het is een document in ontwikkeling.
- Er is gesproken over de toekomst van de locatie Leerpark. Op deze locatie is in het najaar een interimdirecteur aangesteld.
- De begroting 2018 is goedgekeurd.
- De Raad van Toezicht heeft in een vergadering met de directeurs van De Regenboog gesproken over het nieuwe onderwijsconcept van de Regenboog. De geplande nieuwbouw voor De Regenboog kan dit proces versterken.

De werkzaamheden van de Raad van Toezicht hebben plaatsgevonden in een goede sfeer en onderling vertrouwen. H3O is ook in 2017 een organisatie geweest die binnen het onderwijsveld een prominente plaats inneemt. Leerlingen staan daarbij centraal, zij moeten vanuit hun eigen mogelijkheden kunnen excelleren. Dank aan alle medewerkers die invulling geven aan kennisoverdracht en de vorming van waarden en normen en zo het excelleren mogelijk maken. Dit alles vanuit hoofd, hart en handen. Gezamenlijk dragen we zo verantwoordelijkheid en geven we invulling aan het goed functioneren van H3O.

Rinald van der Wal
Voorzitter Raad van Toezicht

3. GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

3.1. GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (na resultaatbestemming)

ACTIVA		31-12-2017	31-12-2016	PASSIVA		31-12-2017	31-12-2016
Vaste activa				Eigen vermogen			
1.2 Materiële vaste activa		6.790.432	7.339.734	2.1 Eigen vermogen		13.573.271	13.724.549
1.2.1 Gebouwen en terreinen		2.494.872	2.538.603	2.1.1 Algemene reserve		9.662.668	9.746.383
1.2.2 Inventaris		3.418.667	3.918.900	2.1.2. Bestemmingsreserves publiek		451.215	517.645
1.2.3 Overige materiële vaste activa		876.893	882.231	2.1.3 Bestemmingsreserves privaat		3.459.388	3.460.521
Totaal vaste activa		6.790.432	7.339.734	Totaal eigen vermogen		13.573.271	13.724.549
Vlottende activa				Vreemd vermogen			
1.5 Vorderingen		1.430.724	2.105.161	2.3 Voorzieningen		2.843.440	2.602.383
1.5.1 Debiteuren		208.019	196.830	2.3.1 Voorziening personeel		1.069.720	1.108.436
1.5.2 Ministerie van OCW		667.387	753.111	2.3.3 Overige voorzieningen		1.773.720	1.493.947
1.5.6 Overige vorderingen overheden		206.031	719.417				
1.5.7. Overige vorderingen		118.421	137.480	2.5 Kortlopende schulden		5.332.560	5.397.019
1.5.8 Overlopende activa		230.865	298.323	2.5.3 Crediteuren		954.399	780.934
				2.5.4 Ministerie van OCW		15.333	15.333
1.7 Liquide middelen		13.528.115	12.279.056	2.5.7 Belastingen / premies SV		1.380.303	1.466.436
1.7.1 Kasmiddelen		11.893	13.906	2.5.8 Pensioenen		390.113	348.032
1.7.2 Banken		13.516.222	12.265.150	2.5.9 Overige kortlopende schulden		389.678	360.168
				2.5.10 Overlopende passiva		2.202.734	2.426.116
Totaal vlottende activa		14.958.839	14.384.217	Totaal vreemd vermogen		8.176.000	7.999.402
TOTAAL ACTIVA		21.749.271	21.723.951	TOTAAL PASSIVA		21.749.271	21.723.951

De balans is toegelicht in paragraaf 3.7. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast.

3.2. GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2017

	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	39.356.804	37.820.000	38.764.967
3.2 Overige overheidsbijdragen	2.398.865	2.035.000	2.222.879
3.5 Overige baten	3.553.196	2.927.710	3.514.784
Totaal baten	45.308.865	42.782.710	44.502.630
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	36.036.625	34.605.000	35.245.224
4.2 Afschrijvingen	1.391.129	1.345.000	1.294.306
4.3 Huisvestingslasten	3.852.316	3.770.000	3.924.895
4.4 Overige instellingslasten	713.069	688.500	703.900
4.5 Leermiddelen	3.541.930	2.940.500	3.411.050
Totaal lasten	45.535.069	43.349.000	44.579.375
Saldo baten en lasten	- 226.204	- 566.290	- 76.745
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	88.884	102.790	110.718
5.2 Financiële lasten	13.958	16.500	14.949
Saldo financiële baten en lasten	74.926	86.290	95.769
Resultaat deelnemingen	0	0	- 9.800
EXPLOITATIE SALDO	- 151.278	- 480.000	9.224

De staat van baten en lasten is toegelicht in paragraaf 3.8. Daarbij wordt de hierboven gebruikte codering toegepast. De voorgestelde resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

3.3. GECONSOLIDEERD KASTROOMOVERZICHT 2017

De omvang van de liquide middelen ultimo 2017 is ten opzichte van de stand ultimo 2016 met 10% toegenomen (€ 1,249 mln). Belangrijkste oorzaken zijn de daling van het financieringssaldo voor materiële vaste activa en de terugloop van de kortlopende voorde- ringen. De liquiditeitspositie van H₃O is ultimo 2017 meer dan voldoende.

	Rekening 2017	Rekening 2016
Saldo baten en lasten uit gewone bedrijfsvoering	- 226.204	- 76.745
Afschrijvingen	1.391.129	1.294.306
Mutaties werkkapitaal:		
- Vorderingen	674.437	- 183.541
- Kortlopende schulden	- 64.459	114.407
Mutaties voorzieningen	241.057	- 179.911
Saldo financiële baten en lasten	74.926	95.769
Resultaat deelnemingen	0	- 9.800
Kasstroom uit operationele activiteiten	720.824	1.054.485
 (Des)investeringen materiele vaste activa	- 841.827	- 3.192.606
(Des)investeringen financiële vaste activa	0	0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 841.827	- 3.192.606
 Mutaties overige langlopende schulden	0	0
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	0	0
 Mutaties liquide middelen	1.249.059	- 2.138.121
 Beginstand liquide middelen	12.279.056	14.417.177
Mutaties liquide middelen	1.249.059	- 2.138.121
Eindstand liquide middelen	13.528.115	12.279.056

3.4. ALGEMENE TOELICHTING

3.4.1. Activiteiten

Zoals al bij kernactiviteiten in paragraaf 2.1 vermeld droeg het bestuur van H₃O in 2017 de verantwoordelijkheid voor zestien peuterspeelzalen, twaalf locaties voor buitenschoolse opvang, drie kinderdagverblijven, tien scholen voor basisonderwijs, een school voor speciaal basisonderwijs en een brede scholengemeenschap van vmbo tot gymnasium.

Vanaf 2 januari 2017 is H₃O enige bestuurslid van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht (bestuursnummer 41466). De stichting houdt een praktijkschool, de Hans Petrischool, in stand.

3.4.2. Continuïteit

Bij het opstellen van de jaarrekening is uitgegaan van de veronderstelling dat de continuïteit van de stichting is gewaarborgd.

3.4.3. Consolidatie en verbonden partijen

In paragraaf 4.3 zijn bij model E alle verbonden partijen van stichting H₃O opgenomen.

In de consolidatie worden de financiële gegevens van H₃O en andere instellingen opgenomen waarop het bestuur van H₃O een overheersende zeggenschap kan uitoefenen (op grond van de feitelijke situatie) of waarover H₃O de centrale leiding heeft. H₃O heeft de overheersende zeggenschap en de centrale leiding bij de SCOD, bij het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD) en vanaf 2017 bij de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht.

Het bestuur van de SCOD bestaat q.q. uit de voorzitter van het College van Bestuur en de controller van H₃O. De jaarcijfers van de SCOD zijn geconsolideerd in de jaarrekening van H₃O.

Het FBD is in 2008 opgericht voor het uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden bij H₃O. Bij de start had H₃O een aandeel in FBD van 51%. Per 2 november 2016 heeft H₃O het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen, waardoor H₃O vanaf deze datum 100%-aandeelhouder is. H₃O en FBD vormen een fiscale eenheid. Hiervoor is in 2008 een beschikking van de belastingdienst ontvangen. De voorzitter van het College van Bestuur is statutair directeur van FBD. De jaarcijfers van FBD zijn niet betrokken in de consolidatie, omdat H₃O de enige opdrachtgever is en de vergoeding voor schoonmaakwerkzaamheden aan FBD in de staat van baten en lasten van H₃O is opgenomen. Het exploitatieresultaat 2017 van FBD is negatief (- € 32.884), waardoor het eigen vermogen verder daalt (naar - € 218.671 ultimo 2017). Belangrijkste oorzaak voor het negatieve resultaat over 2017 waren noodzakelijke advieskosten. De reguliere bedrijfsvoering van FBD was wel kostendekkend. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is in de jaarrekening 2017 van H₃O een voorziening opgenomen van € 103.671 en zijn de verstrekte werkvoorschotten van € 115.000 gesaldeerd.

De belastingdienst is in 2012 gestart met een feitenonderzoek naar de fiscale eenheid. Inmiddels zijn 4 vragenbrieven beantwoord. Begin 2017 is de belastingdienst overgegaan op een onderzoek ter plaatse waarvoor opnieuw verschillende memo's met aanvullende vragen zijn beantwoord en stukken beschikbaar zijn gesteld. Om verjaring te voorkomen en haar rechten te behouden, heeft de belastingdienst over de kalenderjaren 2008 tot en met 2012 naheffingsaanslagen van omzetbelasting opgelegd aan FBD. Hiertegen zijn bezwaarschriften ingediend. In december 2017 heeft de belastingdienst haar naheffingsaanslagen gemotiveerd en in reactie hierop hebben FBD en H₃O in januari 2018 de bezwaarschriften onderbouwd. Uitstel van betaling op de naheffingsaanslagen is verkregen totdat op de bezwaarschriften is beslist. Dit besluit wordt met vertrouwen tegemoet gezien. H₃O en FBD voldoen aan de voorwaarden voor een fiscale eenheid.

De Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht is het bevoegd gezag van de Hans Petri-school, school voor praktijkonderwijs in Dordrecht. Vanaf 2 januari 2017 is H₃O enige bestuurslid in de persoon van de voorzitter van het College van Bestuur. Omdat H₃O vanaf 2017 de volledige zeggingsmacht heeft, is deze stichting vanaf voorliggende jaarrekening meegenomen in de geconsolideerde cijfers.

Het College van Bestuur is verder lid van de volgende rechtspersonen:

- Vereniging Servicepunt Leren;
- Stichting Breedband Drechtsteden;
- Coöperatie Kien;
- Vereniging Samenwerkingsverband passend voortgezet onderwijs Dordrecht 28.04;
- Vereniging Samenwerkingsverband passend primair onderwijs Dordrecht 28.10.

In de Vereniging Servicepunt Leren wordt het beleid voor de samenwerking in het Leerpark in Dordrecht voorbereid.

Via de Stichting Breedband Drechtsteden is H₃O aangesloten op glasvezel. Bij de coöperatie Kien is het systeembeheer, functioneel beheer en support van het ICT-netwerk ondergebracht. Kien heeft een Technology Refresh Option overeenkomst gesloten met Econocom ten behoeve van de financiering van investeringen in hard- en software. Hiervoor heeft H₃O een medeschuldverbintenis getekend die gemaximeerd tot € 1 mln.

De verenigingen samenwerkingsverband passend onderwijs PO resp. VO Dordrecht 28.10 resp. 28.04 betreffen de nieuwe samenwerkingsverbanden vanaf 1 augustus 2014. Begin 2017 zijn beide samenwerkingsverbanden omgezet van een stichting naar een vereniging.

3.4.4. Beginbalans 2017 en vergelijkende cijfers 2016

Vanwege de consolidatie van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht vanaf 2017 zijn de beginbalans 2017 en de vergelijkende cijfers 2016 aangepast. De invloed hiervan op de balans is weergegeven in onderstaande aansluiting van de geconsolideerde balans van 31 december 2016 naar 1 januari 2017.

Omschrijving	31-12-2016 Jaarrekening H3O 2016	31-12-2016 Praktijkonder- wijs Dordrecht	1-1-2017 Consolidatie
ACTIVA			
1.2.1. Gebouwen en terreinen	2.529.797	8.806	2.538.603
1.2.2. Inventaris	3.716.061	202.839	3.918.900
1.2.3. Overige materiële vaste activa	877.848	4.383	882.231
<i>1.2. Subtotaal materiële vaste activa</i>	<i>7.123.706</i>	<i>216.028</i>	<i>7.339.734</i>
1.5.1. Debiteuren	183.985	12.845	196.830
1.5.2. Ministerie van OCW	753.111	0	753.111
1.5.6. Overige vorderingen overheden	719.417	0	719.417
1.5.7. Overige vorderingen	136.214	1.266	137.480
1.5.8. Overlopende activa	290.273	8.050	298.323
<i>1.5. Subtotaal vorderingen</i>	<i>2.083.000</i>	<i>22.161</i>	<i>2.105.161</i>
1.7.1. Kasmiddelen	8.922	4.984	13.906
1.7.2. Banken	11.186.432	1.078.718	12.265.150
<i>1.7. Subtotaal liquide middelen</i>	<i>11.195.354</i>	<i>1.083.702</i>	<i>12.279.056</i>
TOTAAL ACTIVA	20.402.060	1.321.891	21.723.951
PASSIVA			
2.1.1. Algemene reserve	9.083.394	662.989	9.746.383
2.1.2. Bestemmingsreserves publiek	457.305	60.340	517.645
2.1.3. Bestemmingsreserves privaat	3.460.521	0	3.460.521
<i>2.1. Subtotaal eigen vermogen</i>	<i>13.001.220</i>	<i>723.329</i>	<i>13.724.549</i>
2.3.1. Voorzieningen personeel	1.026.430	82.006	1.108.436
2.3.3. Voorzieningen onderhoud gebouwen	1.329.504	164.443	1.493.947
<i>2.3. Subtotaal voorzieningen</i>	<i>2.355.934</i>	<i>246.449</i>	<i>2.602.383</i>
2.5.3. Crediteuren	736.129	44.805	780.934
2.5.4. Ministerie van OCW	0	15.333	15.333
2.5.7. Belastingen / premies SV	1.341.934	124.502	1.466.436
2.5.8. Pensioenen	316.783	31.249	348.032
2.5.9. Overige kortlopende schulden	344.100	16.068	360.168
2.5.10. Overlopende passiva	2.305.960	120.156	2.426.116
<i>2.5. Subtotaal kortlopende schulden</i>	<i>5.044.906</i>	<i>352.113</i>	<i>5.397.019</i>
TOTAAL PASSIVA	20.402.060	1.321.891	21.723.951

De vergelijkende cijfers van de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2016 zijn als volgt aangepast.

Omschrijving	Jaarrekening H3O 2016	Praktijkonderwijs Dordrecht 2016	Consolidatie 2016
BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	35.220.343	3.544.624	38.764.967
3.2. Overige overheidsbijdragen	1.922.917	299.962	2.222.879
3.5. Overige baten	3.360.498	154.286	3.514.784
TOTAAL BATEN	40.503.758	3.998.872	44.502.630
LASTEN			
4.1. Personele lasten	32.204.581	3.040.643	35.245.224
4.2. Afschrijvingen	1.242.258	52.048	1.294.306
4.3. Huisvestingslasten	3.721.883	203.012	3.924.895
4.4. Overige instellingslasten	589.270	114.630	703.900
4.5. Leermiddelen	3.157.479	253.571	3.411.050
TOTAAL LASTEN	40.915.471	3.663.904	44.579.375
Saldo baten en lasten	- 411.713	334.968	- 76.745
5.1. Financiële baten	106.771	3.947	110.718
5.2. Financiële lasten	11.989	2.960	14.949
SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	94.782	987	95.769
Resultaat deelnemingen	- 9.800	0	- 9.800
EXPLOITATIESALDO	- 326.731	335.955	9.224

Tevens zijn de vergelijkende cijfers voor het geconsolideerd kasstroomoverzicht 2016 en de begrotingscijfers 2017 uit de jaarrekening 2016 aangepast aan de consolidatie. De grondslagen voor waardering van activa en passiva enerzijds en bepaling van het resultaat anderzijds waren reeds gelijk, waardoor deze niet leiden tot aanpassing van cijfers.

Omdat de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht een afzonderlijk jaarverslag uitbrengt (zie www.hanspetri.nl) wordt in voorliggende jaarrekening bij de toelichting verwezen naar dit afzonderlijk jaarverslag voor verdere informatie.

3.4.5. Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

3.4.6. Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het College van Bestuur zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in art. 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende posten.

3.5. GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

3.5.1. Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze bepalingen zijn van toepassing op grond van de Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs.

Activa en passiva (met uitzondering van het eigen vermogen) worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

3.5.2. Materiële vaste activa

Bedrijfsgebouwen en -terreinen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de geschatte economische levensduur. Op de grond van terreinen wordt niet afgeschreven, wel op een bij de locatie Insula Koningstraat aangelegd kunstgrasveld. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op de balansdatum worden verwacht. Voor de vraag hoe vast te stellen of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar subparagraaf 3.5.4. Overige vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur, of lagere bedrijfswaarde. De vervaardigingsprijs bestaat uit de aanschaffingskosten van grond- en hulpstoffen en kosten die rechtstreeks toerekenbaar zijn aan de vervaardiging inclusief installatiekosten. Subsidies op investeringen worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt de subsidie in de balans verminderd met een bedrag overeenkomend met de omvang van de afschrijvingen op de desbetreffende investeringen.

De ondergrens voor activeren bedraagt € 1.000. De afschrijvingspercentages zijn:

• Verbouwing/ aanpassing	5% - 20 jaar
• Kantoormeubilair	10% - 10 jaar
• Schoolmeubilair	5% - 20 jaar
• Installaties en machines	10% - 10 jaar
• ICT	divers afhankelijk van gebruiksduur
• Onderwijskundige apparatuur	20% - 5 jaar
• Leermiddelen	10% - 10 jaar
• Boeken	20% - 5 jaar

Voor de toekomstige kosten van groot onderhoud aan de gebouwen is een voorziening gevormd. De toevoeging aan de voorziening wordt bepaald op basis van het geschatte bedrag van het onderhoud en de periode die tussen de werkzaamheden van groot onderhoud verloopt.

3.5.3. Financiële vaste activa

Deelnemingen

Deelnemingen waarop invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt verondersteld dat er invloed van betekenis is. De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening. Voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor

aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover de instelling in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaaardering worden, uitgaande van de waarden bij eerste waardering, de grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening. Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien sprake is van een duurzame waardevermindering vindt waardering plaats tegen deze lagere waarde; afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten.

3.5.4. Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Door het College van Bestuur wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt direct als een last verwerkt in de staat van baten en lasten. Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van het desbetreffende actief niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

3.5.5. Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid dienen in mindering te worden gebracht op de boekwaarde van de vordering.

3.5.6. Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas- en banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

3.5.7. Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit algemene reserves en bestemmingsreserves en/of -fondsen. Hierin is tevens een segmentatie opgenomen naar publieke en private middelen. De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, die door het bestuur is vastgesteld.

Bestemmingsreserve flexibele BAPO

De met publieke middelen opgebouwde bestemmingsreserves flexibele BAPO bij het Insula College, bij de basisscholen en bij de Hans Petrischool zijn bedoeld als dekking voor de rechten van medewerkers voor het in de toekomst opnemen van flexibele BAPO.

Bestemmingsreserve overschrijdingsregeling

De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen middelen ter compensatie van aan het openbaar onderwijs uitbetaalde subsidies en zijn bestemd voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H₃O.

Bestemmingsreserve Peuterwerk & Kinderopvang

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de sector Peuterwerk & Kinderopvang is bedoeld voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten van deze sector.

Bestemmingsreserve SCOD

De met private middelen opgebouwde bestemmingsreserve van de SCOD (zie subparagraaf 3.4.3) is bedoeld voor steun aan Stichting H₃O in Dordrecht en/of aan H₃O gelieerde instellingen.

3.5.8. Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Voorziening jubilea

De voorziening jubilea wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de contante waarde van toekomstige uitkeringen.

Voorzieningen spaar-ADV

De voorzieningen voor spaar-ADV vertegenwoordigen de geraamde omvang van de verplichtingen voor in het verleden door medewerkers door middel van extra werken bovenop de contractomvang gespaard verlof.

Voorziening spaarverlof individueel keuzebudget

In de cao VO 2014 is een individueel keuzebudget geïntroduceerd met de mogelijkheid tot het sparen van verlof over een periode van 4 jaren ten behoeve van de duurzame inzetbaarheid. De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. De voorziening is gebaseerd op de geraamde omvang van de toekomstige salariskosten.

Voorziening onderhoud

Voor uitgaven voor groot onderhoud wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren. Op basis van een meerjarenonderhoudsplan wordt jaarlijks een bedrag aan deze voorziening gedoteerd. Uitgaven ten behoeve van groot onderhoud worden direct ten laste van deze voorziening gebracht.

Voorziening FBD

Vanwege het negatieve eigen vermogen van het Facilitair Bedrijf Dordrecht B.V. (FBD) is vanaf 2016 een voorziening hiervoor opgenomen binnen de jaarrekening van H₃O. Deze voorziening wordt jaarlijks gemuteerd met het resultaat van FBD.

3.5.9. Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden na de eerste waardering gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs volgens de effectieve-rentemethode. Bij de eerste opname van kortlopende schulden worden deze opgenomen tegen reële waarde verminderd met (in geval van een financiële verplichting die niet tegen reële waarde, met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, is opgenomen) de direct daaraan toe te rekenen transactiekosten.

3.6. GRONDSLAGEN VOOR BEPALING VAN HET RESULTAAT

3.6.1. Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn verwezenlijkt. Lasten en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

3.6.2. Opbrengstverantwoording

Opbrengsten uit het verlenen van diensten geschieden naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Overige opbrengsten bestaan uit baten uit verhuur, detachering, ouderbijdragen en overige baten.

3.6.3. Overheidssubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen en de instelling de condities voor ontvangst kan aantonen.

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden opgenomen bij de overlopende passiva. Jaarlijks wordt als bate geboekt het deel van de subsidie wat betrekking heeft op de afschrijvingen van de betreffende materiële vaste activa.

3.6.4. Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa

Immateriële vaste activa en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de economische levensduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

3.6.5. Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

De toegezegde pensioenregelingen bij bedrijfstakpensioenfondsen (ABP en PFZW) worden verwerkt als zou sprake zijn van een toegezegde bijdrageregeling. Voor toegezegde bijdrageregelingen worden op verplichte, contractuele of vrijwillige basis premies aan pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen betaald. Behalve de betaling van premies zijn er geen verdere verplichtingen uit hoofde van deze regelingen. De premies worden verantwoord als personeelskosten.

3.6.6. Bijzondere posten

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

3.6.7. Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva.

3.7. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2017

3.7.1. Activa

a. Materiële vaste activa

In 2017 is bij H3O voor een bedrag van € 0,646 mln geïnvesteerd en voor € 1,334 mln afgeschreven. De boekwaarde van de materiële vaste activa nam af tot € 6,435 mln. De belangrijkste investeringen betroffen aankopen van nieuwe computers, laptops, tablets en leermiddelen bij zowel het VO als het PO. Voor een bedrag van € 6,305 mln zijn volledig afgeschreven activa die buiten gebruik zijn gesteld, gedesinvesteerd.

De waardering van het gebouw aan de Museumstraat is gebaseerd op een op 1 juli 1914 gedateerde akte van taxatie. De akte was nodig voor de kapitaalvergoeding op grond van artikel 205 van de Lageronderwijswet. De boekwaarde op 31 december 2017 bedraagt € 31.647; de WOZ-waarde bedraagt € 451.000 (peildatum 1 januari 2017) en de verzekerde waarde € 3,94 mln (peildatum 1 januari 2016 met indexering 2017). Het grote verschil tussen WOZ-waarde en verzekerde waarde wordt veroorzaakt door de onderwijsbestemming van het gebouw. In de laatste maanden van 2013 en de eerste maanden van 2014 is het pand verbouwd ten behoeve van de huisvesting van het bestuursbureau, de Leonardo-klassen van de Dr. H. Bavinckschool en de nieuwe samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO Dordrecht. De boekwaarde van het gebouw is hiervoor niet aangepast; wel zijn de kosten van de verbouwing geactiveerd tegen een afschrijvingstermijn van 15 jaar.

Het verloop van de materiële vaste activa is weergegeven in het onderstaande overzicht.

Omschrijving	Aanschaf- waarde	Afschrij- vingen t/ m 2016	Boekwaar- de 31-12- 2016	Desin- vesterin- gen 2017	Inves- teringen 2017	Afschrij- vingen 2017	Boekwaar- de 31-12- 2017
1.2.1. Terreinen	389.973	108.031	281.942	0	0	19.499	262.443
1.2.1. Gebouwen	47.223	10.635	36.588	2.776	0	908	35.680
1.2.1. Verbouwingen	3.547.078	1.546.818	2.000.260	910.963	117.227	227.587	1.889.900
1.2.1. Installaties	1.204.043	993.036	211.007	497.259	0	52.228	158.779
<i>Subtotaal geb./terr. H3O</i>	<i>5.188.317</i>	<i>2.658.520</i>	<i>2.529.797</i>	<i>1.410.998</i>	<i>117.227</i>	<i>300.222</i>	<i>2.346.802</i>
1.2.1.Geb./terr. HP	109.966	101.160	8.806	52.000	145.726	6.462	148.070
<i>Subtotaal geb./terr</i>	<i>5.298.283</i>	<i>2.759.680</i>	<i>2.538.603</i>	<i>1.462.998</i>	<i>262.953</i>	<i>306.684</i>	<i>2.494.872</i>
1.2.2. Meubilair/inventaris	974.435	655.004	319.431	189.634	70.740	64.939	325.232
1.2.2. Kantoormeubilair	1.023.618	775.771	247.847	268.281	18.230	53.432	212.645
1.2.2. Schoolmeubilair	2.754.921	1.656.533	1.098.388	392.150	16.738	148.858	966.268
1.2.2. ICT	5.884.748	3.876.515	2.008.233	2.598.468	234.226	561.367	1.681.092
1.2.2. Onderwijsk. app.	388.802	346.640	42.162	267.703	0	13.397	28.765
<i>Subtotaal inv./app. H3O</i>	<i>11.026.524</i>	<i>7.310.463</i>	<i>3.716.061</i>	<i>3.716.236</i>	<i>339.934</i>	<i>841.993</i>	<i>3.214.002</i>
1.2.2. Inv./app. HP	583.480	380.641	202.839	52.288	50.466	48.440	204.665
<i>Subtotaal inv./app.</i>	<i>11.610.004</i>	<i>7.691.104</i>	<i>3.918.900</i>	<i>3.768.524</i>	<i>390.400</i>	<i>890.433</i>	<i>3.418.667</i>
1.2.3. Leermiddelen	1.826.812	1.035.666	791.146	206.714	168.800	161.040	798.906
1.2.3. Boeken	1.127.355	1.041.332	86.023	971.106	19.674	30.990	74.707
1.2.3. Overige mva	11.919	11.240	679	0	0	75	604
<i>Subtotaal overige mva H3O</i>	<i>2.966.086</i>	<i>2.088.238</i>	<i>877.848</i>	<i>1.177.820</i>	<i>188.474</i>	<i>192.105</i>	<i>874.217</i>
1.2.3. Overige mva HP	16.248	11.865	4.383	2.597	0	1.707	2.676
<i>Subtotaal overige mva</i>	<i>2.982.334</i>	<i>2.100.103</i>	<i>882.231</i>	<i>1.180.417</i>	<i>188.474</i>	<i>193.812</i>	<i>876.893</i>
1.2. Totaal H3O	19.180.927	12.057.221	7.123.706	6.305.054	645.635	1.334.320	6.435.021
1.2. Totaal HP	709.694	493.666	216.028	106.885	196.192	56.809	355.411
1.2. Totaal	19.890.621	12.550.887	7.339.734	6.411.939	841.827	1.391.129	6.790.432

b. Financiële vaste activa

Het verloop van de boekwaarde van de deelnemingen is als volgt:

Omschrijving	31-12-2016	Overname aandelen	Resultaat deelneming	31-12-2017
1.3.2. Deelneming FBD	0	0	0	0

In 2008 is het FBD opgericht. Bij de start heeft H3O in deze B.V. een aandeel genomen van 51%. Hiervoor is destijds een bedrag van € 10.200 gestort. Per 2 november 2016 heeft H3O het 49%-aandeel van FCC overgenomen tegen de nominale waarde ad € 9.800. Vanwege het negatieve eigen vermogen ultimo 2016 van FBD is de deelneming in de balans 2016 van H3O afgewaardeerd tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.3.).

c. Vorderingen

De vorderingen zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. In onderstaand overzicht is een aantal vorderingen op hoofdlijnen gespecificeerd.

Nr.	Omschrijving	31-12-2016	31-12-2017
1.5.1	Debiteuren H3O	183.985	207.884
	Debiteuren HP	12.845	135
	<i>Subtotaal debiteuren</i>	<i>196.830</i>	<i>208.019</i>
1.5.2	OCW – rijksvergoeding lumpsum H3O	754.307	651.354
	OCW – doorbetalingen SWV H3O	- 1.196	16.033
	<i>Subtotaal OCW H3O</i>	<i>753.111</i>	<i>667.387</i>
1.5.6	Gemeente Dordrecht H3O	701.563	117.911
	Vervangingsfonds H3O	17.855	88.120
	<i>Subtotaal overige vorderingen overheden H3O</i>	<i>719.418</i>	<i>206.031</i>
1.5.7	Overige vorderingen H3O	251.214	233.251
	Saldering werkvoorschotten FBD H3O	- 115.000	- 115.000
	<i>Subtotaal overige vorderingen H3O</i>	<i>136.214</i>	<i>118.251</i>
	Overige vorderingen HP	1.266	171
	<i>Subtotaal overige vorderingen</i>	<i>137.480</i>	<i>118.421</i>
1.5.8.	Vooruitbetaalde posten H3O	157.696	102.134
	Te ontvangen financieringen laptops H3O	132.577	128.731
	<i>Subtotaal overlopende activa H3O</i>	<i>290.273</i>	<i>230.865</i>
	Vooruitbetaalde posten HP	8.050	0
	<i>Subtotaal overlopende activa</i>	<i>298.323</i>	<i>230.865</i>
1.5	Totaal vorderingen H3O	2.083.000	1.430.418
1.5	Totaal vorderingen HP	22.161	306
1.5	Totaal vorderingen	2.105.161	1.430.724

Het debiteurensaldo ultimo 2017 bestaat uit nog te ontvangen bedragen voor ouder- en leerlingenbijdragen bij het VO en de sector peuterwerk en kinderopvang enerzijds en vorderingen op overige debiteuren anderzijds.

Op het ministerie van OCW bestaat een vordering voor het tempoverschil in de betaling van de lumpsumbekostiging bij het PO. De vordering is gedaald vanwege een in 2018 met terugwerkende kracht verwerkte correctie op de rijksvergoeding vanwege aanpassing van gewichten van leerlingen in het PO over de schooljaren 2015/2016, 2016/2017 en de maanden augustus tot en met december van het schooljaar 2017/2018 ad € 0,120 mln. Zonder deze correctie zou de vordering zijn gestegen vanwege de hogere lumpsum voor het schooljaar 2017/2018. Onder de vorderingen op OCW worden tevens de openstaande saldi van doorbetalingen en arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO geschaard.

De relatie met de gemeente Dordrecht is volledig verantwoord bij de vorderingen met twee uitzonderingen: de investeringssubsidie 1^e inrichting EBS Eden en De Sterrekijker en het als penvoerder namens de overige besturen ontvangen voorschot voor de kwaliteitsimpuls in het basisonderwijs (zie toelichting bij kortlopende schulden). Ultimo 2016 stond een vordering open inzake verbouwing tijdelijke huisvesting Sterrekijker (Eulerlaan) en enkele kleinere projecten. Ultimo 2017 stonden vorderingen open op de gemeente inzake de nieuwbouw van De Sterrekijker en De Regenboog. Alle vorderingen zijn begin 2017 resp. begin 2018 ontvangen.

De vorderingen op het vervangingsfonds heeft betrekking op ingediende declaraties voor vervanging van zieke leerkrachten. Het saldo is opgelopen vanwege vertraging bij de verwerking van declaraties bij het vervangingsfonds.

Tot de overige vorderingen behoren werkvoorschotten die in 2016 aan FBD zijn verstrekt voor in totaal € 0,115 mln. Deze werkvoorschotten zijn nodig vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD. Vanwege het negatieve eigen vermogen van FBD is hiervoor in 2016 een voorziening gevormd (zie toelichting bij voorzieningen). Voor de presentatie in

de balans zijn de werkvoorschotten aan FBD gesaldeerd met de gevormde voorziening voor FBD. Tot de overlopende activa wordt gerekend het voor ouders faciliteren van de huurkoop van Apple-laptops voor leerlingen op de locaties Halmaheiraplein en Koningstraat van het Insula College. Bij de overlopende activa is de vordering op de ouders opgenomen, bij de overlopende passiva de schuld aan de financieringsmaatschappij.

d. Liquide middelen

De saldi liquide middelen zijn in overeenstemming met de laatste bankafschriften en kasstanden 2017. De huisbankier van H₃O is de ABN. In de liquide middelen van stichting H₃O zijn 2 ING-bankrekeningen opgenomen die ter beschikking staan van de ouderraden van een tweetal basisscholen voor in totaal € 18.261. Deze gelden kunnen enkel door deze ouderraden worden ingezet en staan niet ter vrije beschikking van het bestuur van H₃O. Met deze ouderraden is afgesproken dat de gelden in 2018 worden overgezet op een ABN-rekening bij H₃O.

De in deze toelichting opgenomen gegevens verschaffen informatie die behulpzaam is bij het schatten van de omvang van risico's die verbonden zijn aan zowel de in de balans opgenomen als de niet in de balans opgenomen financiële instrumenten. De primaire financiële instrumenten van het bestuur dienen ter financiering van de operationele activiteiten van het bestuur of vloeien direct uit deze activiteiten voort. Het beleid van het bestuur is om niet te handelen in financiële instrumenten voor speculatieve doeleinden. De belangrijkste risico's uit hoofde van de financiële instrumenten van het bestuur zijn het kredietrisico en het liquiditeitsrisico. Het beleid van het bestuur om deze risico's te beperken, is als volgt:

- Kredietrisico: het bestuur bewaakt voortdurend haar vorderingen. Door de bovenstaande maatregelen is het kredietrisico voor het bestuur minimaal;
- Liquiditeitsrisico: het bestuur heeft een treasurystatuut opgesteld waarin zij haar beleid omtrent liquiditeit heeft uiteengezet. Door tussentijdse monitoring en eventuele bijsturing worden liquiditeitsrisico's beheerst. In de begrotingen wordt rekening gehouden met de beschikbaarheid van liquide middelen.

3.7.2. Passiva

a. Eigen vermogen

Voor de vaststelling van het eigen vermogen wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene reserve en de bestemmingsreserves. Conform de regelgeving is de algemene reserve opgebouwd uit publieke middelen, terwijl de bestemmingsreserves kunnen zijn opgebouwd uit private of publieke middelen. De private bestemmingsreserves betreffen de opgebouwde reserves van de SCOD en de sector peuterwerk & kinderopvang enerzijds en een bestemmingsreserve voor overschrijdingsmiddelen PO anderzijds. De bestemmingsreserve van de SCOD wordt naar verwachting niet op korte termijn aangewend. De bestemmingsreserve voor de sector peuterwerk & kinderopvang is beschikbaar voor het opvangen van eventuele negatieve exploitatieresultaten in de komende jaren. De bestemmingsreserve overschrijdingsregeling is opgebouwd uit van de gemeente Dordrecht ontvangen overschrijdingsmiddelen. Deze wordt vanaf 2015 ingezet voor kwaliteitsverbetering bij de basisscholen van H₃O.

Uit publieke middelen zijn bestemmingsreserves opgebouwd voor flexibele BAPO op basis van een 90%-dekking van de opgebouwde rechten per ultimo 2017 voor het VO en de Hans Petrischool en 55% voor het PO. De verwachting op basis van ervaringscijfers is dat 90% resp. 55% van de medewerkers die recht hebben op deze regeling daar daadwerkelijk gebruik van zal maken.

Het eigen vermogen is in vergelijking met 2016 gedaald met € 0,151 mln vanwege het resultaat 2017. Daarbinnen is de algemene reserve ultimo 2017 gedaald met € 0,084 mln en zijn de bestemmingsreserves gedaald met € 0,067 mln. De algemene reserve

wordt ingezet voor de financiering van vaste activa in de onderwijssectoren en als buffer voor het afdekken van risico's en de financiering van nieuwe investeringen. Door de daling van het financieringssaldo is de buffer in 2017 per saldo met € 0,463 mln toegenomen.

De voorgestelde resultaatbestemming is door het College van Bestuur goedgekeurd (zie paragraaf 4.1 en bijlage 2). Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

Omschrijving	31-12-2016	Resultaat- bestemming	Mutaties reserves	31-12-2017
2.1.3. Bestemmingsreserves–privaat H3O	1.778.169	- 11.335	0	1.766.834
2.1.3. Bestemmingsreserve-privaat SCOD	1.682.352	10.202	0	1.692.554
2.1.2. Bestemmingsreserves-publiek H3O	457.305	- 53.250	0	404.055
2.1.2. Bestemmingsreserves-publiek HP	60.340	- 13.180	0	47.160
2.1.1. Algemene reserve-financiering H3O	7.047.886	0	- 685.686	6.362.200
2.1.1. Algemene reserve-financiering HP	216.028	0	139.383	355.411
2.1.1. Algemene reserve-buffer H3O	2.035.508	- 474.092	685.686	2.247.102
2.1.1. Algemene reserve-buffer HP	446.961	390.377	- 139.383	697.955
2.1. Totaal eigen vermogen H3O	11.318.868	- 538.677		10.780.191
2.1. Totaal eigen vermogen SCOD	1.682.352	10.202		1.692.554
2.1. Totaal eigen vermogen HP	723.329	377.197		1.100.526
2.1. Totaal eigen vermogen	13.724.549	- 151.278		13.573.271

b. Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen in 2017 is opgenomen in onderstaand overzicht:

Omschrijving	31-12-2016	Onttrekking 2017	Dotatie 2017	31-12-2017
2.3.1. Voorziening spaar-ADV VO	417.150	- 59.300	30.860	388.710
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea VO	272.112	- 17.976	10.466	264.602
2.3.1. Voorziening verlof keuzebudget VO	184.800	- 33.300	42.000	193.500
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PO	141.934	- 18.799	21.782	144.917
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea PW/KO	10.434	0	2.211	12.645
<i>Subtotaal 2.3.1. personeel H3O</i>	<i>1.026.430</i>	<i>- 129.375</i>	<i>107.319</i>	<i>1.004.374</i>
2.3.1. Voorziening ambtsjubilea HP	55.006	- 9.912	- 5.848	39.246
2.3.1. Voorziening verlof keuzebudget HP	27.000	- 7.800	6.900	26.100
<i>Subtotaal 2.3.1. personeel HP</i>	<i>82.006</i>	<i>- 17.712</i>	<i>1.052</i>	<i>65.346</i>
<i>Subtotaal 2.3.1. personeel</i>	<i>1.108.436</i>	<i>- 147.087</i>	<i>108.371</i>	<i>1.069.720</i>
2.3.3. Onderhoudsvoorziening VO	650.163	- 237.448	410.000	822.715
2.3.3. Onderhoudsvoorziening PO	532.792	- 443.611	490.000	579.181
2.3.3. Onderhoudsvoorziening bestuur	75.762	- 13.038	30.000	92.724
2.3.3. Voorziening FBD	70.787	0	32.884	103.671
<i>Subtotaal 2.3.3. overig H3O</i>	<i>1.329.504</i>	<i>- 694.097</i>	<i>962.884</i>	<i>1.598.291</i>
2.3.3. Onderhoudsvoorziening HP	164.443	- 64.014	75.000	175.429
<i>Subtotaal 2.3.3. overig</i>	<i>1.493.947</i>	<i>- 758.111</i>	<i>1.037.884</i>	<i>1.773.720</i>
2.3. Totaal voorzieningen H3O	2.355.934	- 823.472	1.070.203	2.602.665
2.3. Totaal voorzieningen HP	246.449	- 81.726	76.052	240.775
2.3. Totaal voorzieningen	2.602.383	- 905.198	1.146.255	2.843.440

Voor de voorziening spaar-ADV wordt uitgegaan van een 90%-dekking, omdat medewerkers hiervoor sparen door extra te werken, waardoor ervanuit wordt gegaan dat vrijwel iedereen hiervan gebruik gaat maken.

De voorzieningen ambtsjubilea zijn gebaseerd op de contante waarde van de toekomstige verplichtingen en zijn berekend op basis van te ontvangen bedragen bij een ambtsju-

bileum van 25 jaar resp. 40 jaar en met een dekking van 100% en een vertrekans ultimo 2015 van 7% bij het onderwijs en 25% bij de sector peuterwerk en kinderopvang. De voorziening spaarverlof individueel keuzebudget bevat een raming voor de in 2014 in de cao VO geïntroduceerde spaarmogelijkheid voor duurzame inzetbaarheid met een 90%-dekking van de toekomstige salariskosten. In de cao PO bestaat deze mogelijkheid ook, maar daarvan wordt binnen de basisscholen van H₃O geen gebruik gemaakt.

In 2017 zijn geactualiseerde meerjarige onderhoudsplannen gemaakt. Alleen voor de locaties van basisschool De Fontein (Krispijn in MFA en Wielwijk renovatie), de locatie Noordendijk van basisschool De Regenboog (nieuwbouwplannen) en basisschool De Sterekijker (nieuwbouwplannen) zijn geen plannen beschikbaar. De onderhoudsvoorziening voor het Leerpark heeft betrekking op het aandeel van het Insula in de gezamenlijke gebouwen met het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL).

Het negatieve eigen vermogen van FBD bedraagt ultimo 2017 - € 0,219 mln. Ter financiering hiervan heeft H₃O in 2016 aan FBD werkvoorschotten verstrekt voor in totaal € 0,115 mln. Vanaf de jaarrekening 2016 van H₃O is een voorziening opgenomen voor het saldo hiervan. Dit saldo is in 2017 toegenomen met € 0,033 mln vanwege het negatieve resultaat 2017 van FBD. In de balanspresentatie zijn de werkvoorschotten gesaldeerd (zie toelichting in subparagraaf 3.4.4. en bij de vorderingen).

Van de balanspositie van € 2,843 mln ultimo 2017 is naar verwachting € 0,500 mln kortlopend.

c. Kortlopende schulden

In onderstaand overzicht zijn de kortlopende schulden op hoofdlijnen gespecificeerd:

Omschrijving	31-12-2016	31-12-2017
2.5.3 Crediteuren H ₃ O	736.129	894.672
Crediteuren HP	44.805	59.727
<i>Subtotaal crediteuren</i>	<i>780.934</i>	<i>954.399</i>
2.5.4 OCW – Geoormerkte subsidie HP	15.333	15.333
2.5.7 Belastingen / premies sociale verzekeringen H ₃ O	1.341.934	1.252.567
Belastingen / premies sociale verzekeringen HP	124.502	127.736
<i>Subtotaal belastingen/premies sociale verzekeringen</i>	<i>1.466.436</i>	<i>1.380.303</i>
2.5.8 Pensioenen H ₃ O	316.783	357.315
Pensioenen HP	31.249	32.798
<i>Subtotaal pensioenen</i>	<i>348.032</i>	<i>390.113</i>
2.5.9 Overige kortlopende schulden H ₃ O	344.100	376.194
Overige kortlopende schulden HP	16.068	13.484
<i>Subtotaal overige kortlopende schulden</i>	<i>360.168</i>	<i>389.678</i>
2.5.10 Vakantiegeld/bindingstoelage H ₃ O	1.050.174	1.065.000
OCW – Geoormerkte subsidies H ₃ O	78.425	121.783
OCW – Niet-geoormerkte subsidies H ₃ O	- 7.932	8.170
OCW – Prestatiebox H ₃ O	- 36.480	- 41.783
Dordrecht – investeringssubsidie 1 ^e inrichting H ₃ O	54.832	52.290
Dordrecht – kwaliteitsimpuls H ₃ O	440.096	44.171
Vooruit ontvangen vergoedingen H ₃ O	532.167	654.874
Te betalen financieringen laptops H ₃ O	140.455	147.628
Overige H ₃ O	54.223	38.810
<i>Subtotaal overlopende passiva H₃O</i>	<i>2.305.960</i>	<i>2.090.943</i>
Overlopende passiva HP	120.156	111.791
<i>Subtotaal overlopende passiva</i>	<i>2.426.116</i>	<i>2.202.734</i>
2.5 Totaal kortlopende schulden H₃O	5.044.906	4.971.691
2.5 Totaal kortlopende schulden HP	352.113	360.869
2.5. Totaal kortlopende schulden	5.397.019	5.332.560

De kortlopende schulden zijn op de balans opgenomen conform de beschikbare specificaties. De kortlopende schulden hebben alle een resterende looptijd korter dan een jaar.

De openstaande saldi voor crediteuren, loonheffing, BTW, premies vervangings- en participatiefonds en pensioenpremies zijn in de eerste maanden van 2018 betaald.

Voor de posten opgenomen bij kortlopende schulden dienden ultimo 2017 de facturen nog te worden ontvangen. Hiertoe behoort de geraamde schuld aan de leverancier van leermiddelen voor het Insula College (zie toelichting bij subparagraaf 3.8.2 en paragraaf 3.12).

De reservering vakantiegeld en bindingstoelage ultimo 2017 ligt in lijn met de reservering ultimo 2016.

De investeringssubsidie van de gemeente Dordrecht heeft betrekking op de 1^e inrichting van EBS Eden bij de start van deze school en de recente groei en De Sterrekijker voor de recente groei. De balanspositie muteert voor de in 2017 ontvangen subsidie verminderd met de afschrijvingen in 2017 op de uitgevoerde investeringen. De kwaliteitsimpuls betreft middelen die H₃O als penvoerder namens de schoolbesturen voor het basisonderwijs van de gemeente Dordrecht heeft ontvangen in het kader van de overschrijdingsregeling en die bij besteding worden doorbetaald aan de betreffende schoolbesturen en voor H₃O zelf worden ingezet.

De post vooruit ontvangen vergoedingen is toegenomen vanwege mutaties bij de toerekening van ouder- en leerlingenbijdragen bij de sector VO en schoolarrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs VO en PO aan de periode waarin samenhangende activiteiten plaatsvinden. Daarnaast worden vanaf 2014 afbetalingen van ouders voor huurkoop van Apple-laptops bij de locaties Halmaheraplein en Koningstraat van het Insula College doorgestort naar de financieringsmaatschappij. Bij de overlopende passiva is de kortlopende schuld aan de financieringsmaatschappij opgenomen. Vanwege het tijdsverschil wijkt de balanspositie enigszins af van de positie opgenomen bij de kortlopende vorderingen op ouders.

De toelichting op de geoormerkte subsidies OCW is opgenomen in paragraaf 4.3 conform model G. De balanspositie bij de niet-geoormerkte subsidies OCW en prestatiebox OCW is het gevolg van het uitbetalingsritme van OCW.

3.8. TOELICHTING OP GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2017

3.8.1. Toelichting op de baten

a. (Rijks)bijdragen OCW

De specificatie van de ontvangen rijksbijdragen OCW is conform onderstaand overzicht:

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Normatieve rijksbijdragen OCW	31.801.679	16.849.187	14.952.492	0	30.868.428	31.636.780
Geoormerkte subsidies OCW	161.627	73.092	88.535	0	78.423	149.005
Niet-geoormerkte subsidies OCW	1.593.867	1.276.965	316.902	0	1.586.161	1.787.526
Prestatiebox OCW	1.096.253	642.600	453.653	0	1.091.891	817.028
Doorbetalen SWV	1.118.728	191.818	926.910	0	695.097	830.004
3.1. Totaal rijksbijdr. OCW H₃O	35.772.154	19.033.662	16.738.492	0	34.320.000	35.220.343
3.1. Totaal rijksbijdr. OCW HP	3.584.650				3.500.000	3.544.624
3.1. Totaal rijksbijdragen OCW	39.356.804				37.820.000	38.764.967

Belangrijkste oorzaken voor de in vergelijking met de realisatie 2016 hogere rijksbijdragen in 2017 zijn:

- de mutaties van de leerlingenaantallen van 2015/2016 naar 2016/2017 (daling bij het Insula College, stijging bij het PO) (zie bijlage 1);
- een beperkte verhoging van de gemiddelde personeelslast (GPL) in de personele rijksvergoeding voor de compensatie door het rijk van de gestegen werkgeverslasten onder andere voor de herstell premie van het ABP per 1 april 2016 en ophoging per 1 januari 2017;
- de verhoging van de GPL voor de verdere invoering van de functiemix bij het VO en het PO. Op basis van landelijke onderzoeken werd duidelijk dat de verhogingen van de GPL in de afgelopen jaren onvoldoende waren voor de dekking van de oplopende loonkosten. Om deze reden zijn voor de functiemix in het VO in 2014 specifieke maatwerkafspraken gemaakt met de MR die wel passen binnen de beschikbare bekostiging. Een dergelijk model is voor het PO niet beschikbaar;
- per saldo werd de GPL bij zowel het voortgezet onderwijs als primair onderwijs daardoor verhoogd;
- een correctie in 2018 met terugwerkende kracht op de lumpsum personeel en de impulsmiddelen vanwege een lagere vaststelling van het aantal gewichten bij twee basisscholen voor de schooljaren 2015/2016, 2016/2017 en de maanden augustus tot en met december van het schooljaar 2017/2018 naar aanleiding van een controle door de inspectie;
- de toevoeging van de derde tranche van middelen uit het nationaal onderwijsakkoord via verhoging van de prestatiebox;
- daarnaast werd de reguliere prijsbijstelling van de rijksvergoeding materiële instandhouding bij zowel het VO als het PO toegevoegd evenals bij de rijksvergoeding bekostiging lesmateriaal in het VO;
- bij het participatiefonds vond een inhaalslag plaats inzake de verrekening van uitkeringen aan in het verleden ontslagen medewerkers die werden ingehouden op de lumpsum rijksvergoeding PO in zowel 2016 als 2017;
- een lagere rijksvergoeding voor het leerplusarrangement vanwege minder lwo-leerlingen bij Insula Leerpark;
- een hogere bekostiging vanuit het samenwerkingsverband passend onderwijs voor individuele arrangementen en schoolarrangementen bij zowel het VO als het PO.

b. Overige overheidsbijdragen

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Gemeentelijke bijdragen	1.880.251	186.300	229.047	1.464.904	1.594.292	1.681.967
Overige	267.167	265.133	2.034	0	310.708	240.950
3.2. Totaal overig overheid H3O	2.147.418	451.433	231.081	1.464.904	1.905.000	1.922.917
3.2. Totaal overig overheid HP	251.447				130.000	299.962
3.2. Totaal overig overheid	2.398.865				2.035.000	2.222.879

De gemeentelijke bijdragen bestaan uit de subsidies voor peuterwerk, vroeg- en voor-schoolse educatie (VVE), schakelklassen, asbestsanering, verbetering brandveiligheid, monumentenzorg, gymzalen en vergoedingen voor schade en vernieling. De realisatie 2017 is hoger dan de realisatie 2016 en de begroting 2017 vanwege gedurende het jaar verkregen aanvullende subsidies.

De overige overheidsbijdragen betreffen incidentele overheidssubsidies en de bijdrage van het Stedelijk Dalton Lyceum (SDL) in de gezamenlijke kosten van de vmbo-beroepsgerichte locaties in het Leerpark. Met ingang van 2014 is een overeenkomst afgesloten op basis van het fiscale principe van de gemene rekening met een vaste verdeelsleutel van 60% Insula College en 40% SDL op basis van de verwachte verhouding van leerlingenaantallen over de jaren heen. Omdat deze verwachte verhouding niet werd gerealiseerd, is met ingang van 2017 een nieuwe overeenkomst afgesloten op basis van de werkelijke leerlingaantallen (2017: 53,2% Insula College en 46,8% SDL). Daarnaast

is afgesproken om met ingang van 2017 de schoonmaak van de twee gebouwen in het Leerpark te verdelen tussen beide partijen buiten de gezamenlijke kosten om. Om deze redenen is de realisatie hoger dan de realisatie 2016, maar lager dan de begroting 2017.

c. Overige baten

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Verhuur en medegebruik	108.112	82.932	23.631	1.549	98.500	112.201
Ouder- en leerlingbijdragen	2.923.262	603.918	297.249	2.022.095	2.644.000	2.814.001
Overige personele baten	408.601	210.487	149.665	48.449	77.500	396.188
Overige materiële baten	63.138	48.618	14.520	0	25.000	38.108
3.5. Totaal overige baten H3O	3.503.113	945.955	485.065	2.072.093	2.845.000	3.360.498
3.5. Totaal overige baten HP	50.083				82.710	154.286
3.5. Totaal overige baten	3.553.196				2.927.710	3.514.784

De gerealiseerde overige baten liggen zowel boven de realisatie 2016 als boven de begroting. Het verschil wordt in vergelijking met de realisatie 2016 veroorzaakt door meer ouderbijdragen bij de sector peuterwerk & kinderopvang. Het verschil met de begrotingscijfers is daarnaast het gevolg van meer overige personele baten met name niet-geraamde zwangerschapsuitkeringen waar hogere loonkosten vanwege vervanging tegenover staan bij de personele lasten.

3.8.2. Toelichting op de lasten

a. Personele lasten

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Loonkosten	24.619.917	11.977.798	10.706.513	1.935.606	24.289.233	24.386.539
Sociale lasten	3.000.992	1.415.566	1.291.525	293.901	2.960.684	3.020.629
Pensioenlasten	3.236.245	1.752.607	1.320.349	163.289	3.192.777	2.724.445
Af: vervangingsfonds	- 460.099	0	- 460.099	0	- 550.000	- 442.575
Dotatie voorzieningen	107.319	83.326	21.782	2.211	130.000	35.106
WGA/Ziektewet-premie	180.113	87.651	77.082	15.380	200.000	160.573
Uitzendkrachten / inhuur	1.466.566	578.105	842.333	46.128	666.668	1.439.016
Overige	1.005.216	303.931	426.556	274.729	740.638	880.848
4.1. Totaal personele lasten H3O	33.156.269	16.198.984	14.226.041	2.731.244	31.630.000	32.204.581
4.1. Totaal personele lasten HP	2.880.356				2.975.000	3.040.643
4.1. Totaal personele lasten	36.036.625				34.605.000	35.245.224

De gerealiseerde loonkosten inclusief sociale lasten en pensioenlasten en verminderd met vergoeding vervangingsfonds bij het PO zijn met 2,4% gestegen in vergelijking met de realisatie 2016. Deze stijging is het saldo van 2,0% hogere loonkosten bij het VO, 2,7% hogere loonkosten bij het PO en 3,3% hogere loonkosten bij de sector peuterwerk en kinderopvang. Redenen hiervoor zijn:

- een dalende formatie bij het VO vanwege minder leerlingen bij de locatie vmbo-beroepsgericht in het Leerpark;
- een stijgende formatie bij het PO vanwege toegenomen leerlingaantallen en het invullen van vacatures;
- een stijging van de inzet bij de sector peuterwerk & kinderopvang vanwege de uitbreiding van activiteiten;
- een uitbreiding van de formatie bij het bestuursbureau voor een tweede lid College van Bestuur, ondersteunend secretariaat en een communicatiemedewerker;
- maatregelen *Actieplan leerkracht van Nederland* (doorwerking van de invoering functiemix bij zowel PO als VO);
- stijgende pensioenlasten als gevolg van de herstellpremie van het ABP per 1 april 2016 en gestegen premies per 1 januari 2017 vanwege de te lage dekkingsgraad;

- de doorwerking van salarismaatregelen als gevolg van het loonakkoord verwerkt in de cao VO en de cao PO, en;
- salarismaatregelen in de cao Kinderopvang.

Gemiddeld aantal fte's	Totaal	VO	PO	PW/ KO	Bestuursbureau
2017	449	188	200	43	18
Mutatie	+ 1	- 6	+ 4	+ 1	+ 2
2016	448	194	196	42	16

Bovenstaande tabel geeft inzicht in het gemiddelde aantal fte's per sector en voor het bestuursbureau in de jaren 2016 en 2017 exclusief vervangingsaanstellingen en nul-urencontracten. Het totaal aantal fte's is gestegen vanwege de hierboven genoemde redenen. De stijging van fte's bij de sector peuterwerk en kinderopvang is relatief beperkt gezien de toename van activiteiten, omdat een deel van de inzet plaatsvindt door collega's met een nul-urencontract.

De voorzitter College van Bestuur, dhr. drs. J. Ramaker, en het vanaf 2017 toegetreden lid College van Bestuur, mw. drs. J. Bos, worden bezoldigd conform de cao bestuurders-VO. De loonkosten van dhr. Ramaker (1,0 fte) bedroegen € 142.792 inclusief vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, belaste reiskosten en sociale lasten (2016 € 142.988). Hij ontvangt geen variabele beloningscomponent. Aan het ABP is conform de cao voor hem € 17.450 werkgeversdeel pensioenpremie afgedragen (2016 € 15.093). Dit bedrag is gestegen vanwege hogere pensioenpremies. Vanaf 2016 worden de maxima van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) voor de onderwijssectoren gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. H₃O zit in klasse E met een bezoldigingsmaximum van € 153.000 (2016 € 152.000, 2015 € 178.000). Over 2016 en 2017 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij heeft daarom met de voorzitter Raad van Toezicht afgesproken om zijn huidige bezoldiging te bevriezen.

De loonkosten van mw. Bos (0,8 fte) bedroegen € 81.263 inclusief vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, belaste reiskosten en sociale lasten. Zij ontvangt geen variabele beloningscomponent. Aan het ABP is conform de cao voor haar € 13.320 werkgeversdeel pensioenpremie afgedragen. Zij blijft onder het WNT-bezoldigingsmaximum (€ 122.400). Er zijn bij H₃O geen interim-topfunctionarissen.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen op jaarbasis € 6.000 voor een lid en € 9.000 voor de voorzitter. Deze bedragen blijven ver beneden de binnen de WNT opgenomen honoreringsmaxima. Door de voorzitter en twee leden van de Raad van Toezicht wordt BTW afgedragen bovenop de beloning. In paragraaf 4.3 is model H inzake de WNT opgenomen.

De uitgangspunten voor de dotatie personele voorzieningen zijn gelijk gebleven in vergelijking met 2016. In 2016 was de dotatie lager dan geraamd vanwege vrijval bij de voorzieningen voor ambtsjubilea als gevolg van het verhogen van de vertrekkans van 7% naar 10% bij het VO en PO. Tot de personele voorzieningen behoren daarnaast de voorzieningen spaar-ADV VO en spaarverlof individueel keuzebudget VO. Bij het PO wordt hiervan geen gebruik gemaakt (zie de toelichting bij de balanspost voorzieningen).

Bij uitzendkrachten wordt alle inhuur van derden verantwoord. De gerealiseerde kosten zijn vergelijkbaar met 2016, maar hoger dan geraamd in de begroting 2017, omdat een tweetal interim-directeuren zijn ingezet bij het Insula Leerpark en bij een van de basisscholen en vanwege specifieke inzet en noodzakelijke vervanging van leerkrachten als gevolg van ziekte bij het Insula College en SBO De Toekomst welke alleen mogelijk bleek via inhuur bij gespecialiseerde bureaus. Verder is externe deskundigheid ingezet voor stichtingsbrede projecten, de uitvoering van verkregen arrangementen van de samenwerkingsverbanden passend onderwijs en voor specifieke doelen.

Onder de overige personele kosten wordt ook de scholing van medewerkers geraamd. Hieraan zijn in 2017 opnieuw substantiële middelen uitgegeven.

b. Afschrijvingen

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Gebouwen en terreinen	300.222	254.751	36.676	8.795		214.791
Inventaris en apparatuur	841.993	398.395	417.178	26.420		832.811
Overige materiële vaste activa	192.105	40.620	151.485	0		194.656
4.2. Totaal afschrijvingen H3O	1.334.320	693.766	605.339	35.215	1.290.000	1.242.258
4.2. Totaal afschrijvingen HP	56.809				55.000	52.048
4.2. Totaal afschrijvingen	1.391.129				1.345.000	1.294.306

Een gedetailleerd overzicht van de afschrijvingen is opgenomen bij de toelichting op de balanspost materiële activa. De gerealiseerde afschrijvingen zijn in vergelijking met 2016 gestegen vanwege de substantiële investeringen in 2016.

c. Huisvestingslasten

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Huur en medegebruik	368.759	112.899	- 4.694	260.554	403.300	370.118
Onderhoud en exploitatie	480.187	272.529	191.435	16.223	306.700	268.650
Dotatie onderhoudsvoorziening	930.000	424.599	502.839	2.562	940.000	941.408
Energie en water	615.130	349.461	264.370	1.299	678.000	642.418
Schoonmaakkosten	1.064.759	444.872	527.266	92.621	1.098.700	1.200.536
Saldering werkvoorschotten FBD	0	0	0	0	0	115.000
Dotatie voorziening FBD	32.884	16.003	14.073	2.808	0	70.787
Publiekrechtelijke heffingen	60.075	43.466	15.812	797	51.800	28.194
Overige huisvestingslasten	68.252	15.782	51.759	711	66.500	84.772
4.3. Totaal huisvesting H3O	3.620.046	1.679.611	1.562.860	377.575	3.545.000	3.721.883
4.4. Totaal huisvesting HP	232.270				225.000	203.012
4.3. Totaal huisvesting	3.852.316				3.770.000	3.924.895

De kosten voor huur en medegebruik in 2017 zijn vergelijkbaar met 2016. Het bedrag bij het PO is negatief, omdat enerzijds medegebruik betaald wordt voor het gebruik van de MFA Koloriet voor De Fontein locatie Krispijn en anderzijds binnen H3O een verrekening plaatsvindt voor het medegebruik van de locaties peuterwerk en kinderopvang binnen schoolgebouwen.

Het gerealiseerde onderhoud is hoger dan in 2016 vanwege door de gemeente gesubsidiëerd buitenonderhoud (monumentenzorg Insula Halmaheiraplein en asbestsanering Insula Koningstraat). Bovendien viel in 2016 de voorziening onderhoud deels vrij vanwege enerzijds het beperkt niet nodig zijn van het budget voor achterstallig onderhoud bij het Halmaheiraplein. Anderzijds is besloten om in het Leerpark in plaats van een gezamenlijke voorziening met het SDL beide partijen met ingang van 2016 zelfstandig een voorziening op te laten bouwen voor het eigen aandeel. Het SDL-aandeel in de gezamenlijke voorziening viel daarom in 2016 eveneens vrij. De meerjarige onderhoudsplannen zijn in 2017 geactualiseerd, maar het effect hiervan op de dotatie was beperkt.

De gerealiseerde kosten voor energie en water zijn lager dan de realisatie 2016 en de begroting 2017 vanwege een zachte winter.

De schoonmaakkosten zijn lager dan de realisatie 2016, omdat met SDL is afgesproken de schoonmaak van beide gebouwen in het Leerpark te verdelen tussen beide partijen, terwijl deze voorheen volledig onder de gezamenlijke kosten werden meegenomen. Voor

FBD werden in de jaarrekening 2016 de door H₃O verstrekte werkvoorschotten gesaldeerd (€ 0,115 mln) en een voorziening opgebouwd (€ 0,071 mln) tot aan het negatieve eigen vermogen van FBD zoals dat de afgelopen jaren is ontstaan als gevolg van fiscale advieskosten. Over 2017 vindt een dotatie aan de voorziening plaats overeenkomstig met het negatieve resultaat van FBD over 2017, waardoor het negatieve eigen vermogen steeg tot - € 0,219 mln (zie de toelichting bij verbonden partijen in subparagraaf 3.4.4.).

De publiekrechtelijke heffingen zijn in 2017 hoger dan over 2016 vanwege een inhaalslag van ontvangen declaraties van de gemeente Dordrecht. De overige huisvestingslasten liggen in lijn met de realisatie 2016.

d. Overige instellingslasten

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Administratie en beheer	350.992	177.956	144.389	28.647	358.550	356.638
Overige instellingslasten	258.318	135.941	101.598	20.779	223.450	232.629
4.4. Totaal overige lasten H₃O	609.310	313.897	245.987	49.426	582.000	589.267
4.4. Totaal overige lasten SCOD	15				0	3
4.4. Totaal overige lasten HP	103.744				106.500	114.630
4.4. Totaal overige lasten	713.069				688.500	703.900

De realisatie van de overige instellingslasten liggen enigszins boven de realisatie 2016 en de begroting 2017 vanwege hogere PR-uitgaven.

De totale bovenschoolse kosten bedroegen 7,0% van de totale lasten (2016: 7,0%). Een deel van de bovenschoolse kosten wordt gedekt uit de rentebaten en overige financiële baten, waardoor de bijdrage van de sectoren aan de dekking van de bovenschoolse kosten wordt verlaagd. Indien het saldo van de financiële baten en lasten op de bovenschoolse kosten in mindering wordt gebracht, verandert het bovengenoemde percentage ondanks de lage rentepercentages (zie subparagraaf 3.8.3) in 6,3% (2016: 6,4%).

De ten laste van het boekjaar gebrachte kosten van de externe accountant zijn als volgt:

	2016	2017
Onderzoek van de jaarrekening	32.065	35.635
Andere controleopdrachten	10.769	4.726
Andere niet-controlediensten	0	0
<i>Totaal</i>	<i>42.834</i>	<i>40.361</i>

De controlerend accountant vanaf de jaarrekening 2016 is Mazars. De andere controleopdrachten worden vanaf de zomer 2016 eveneens uitgevoerd door Mazars.

e. Leermiddelen

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
4.5. Totaal leermiddelen H₃O	3.306.745	2.103.926	990.721	212.098	2.690.500	3.157.479
4.5. Totaal leermiddelen HP	235.185				250.000	253.571
4.5. Totaal leermiddelen	3.541.930				2.940.500	3.411.050

Tot de leermiddelen worden onder andere gerekend verbruiksmateriaal, werkboeken, reproductiekosten, ICT-kosten en activiteitenkosten zoals excursies. De realisatie van de leermiddelen is hoger dan de realisatie 2016 vanwege hogere huurkosten van boeken per leerling (zie hierna). In vergelijking met de begroting 2017 zijn verder activiteiten toegevoegd gedekt door aanvullende ouder- en leerlingbijdragen bij zowel het VO als het PO.

Vanwege de overstap van een intern (koop) naar een extern (huur) boekenfonds bij de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College om de flexibiliteit van de inzet van leermiddelen te bevorderen, worden de huurkosten vanaf 2015 volledig op de exploitatie geboekt. Voor het schooljaar 2015/2016 is hiervoor met de leverancier een vaste prijs per leerling afgesproken van € 240. Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname (zie toelichting bij paragraaf 3.12 Niet uit de balans blijken rechten en verplichtingen). De opgenomen lasten in 2016 voor beide locaties zijn gebaseerd op de vaste basisprijs van € 270 per leerling. Zekerheidshalve zijn in deze jaarrekening 2017 de opgenomen lasten voor beide locaties en beide schooljaren gebaseerd op het in de aanbesteding opgenomen toppakket van € 300 per leerling (zie toelichting bij subparagraaf 3.7.2. en paragraaf 3.12). De locatie Leerpark heeft haar intern boekenfonds gehandhaafd.

3.8.3. Toelichting op de financiële baten en lasten

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Rentebaten H3O	76.794	37.372	32.865	6.557	80.000	92.459
Bankkosten H3O	11.466	5.580	4.907	979	12.500	11.673
5. Saldo fin. baten/ lasten H3O	65.328	31.792	27.958	5.578	67.500	80.786
Rentebaten SCOD	10.522				20.500	14.312
Bankkosten SCOD	305				500	316
5. Saldo fin. baten/ lasten SCOD	10.217				20.000	13.996
Rentebaten HP	1.568				2.290	3.947
Bankkosten HP	2.187				3.500	2.960
5. Saldo fin. baten/ lasten HP	- 619				- 1.210	987
5. Saldo financiële baten/ lasten	74.926				86.290	95.769

De financiële baten betreffen rentebaten op spaarrekeningen. De realisatie ligt onder de begroting 2017 en de realisatie 2016 vanwege verder gedaalde rentepercentages.

3.8.4. Resultaat deelnemingen

Omschrijving	Totaal 2017	VO	PO	PW/ KO	Begroting 2017	2016
Resultaat deelnemingen H3O	0	0	0	0	0	- 9.800

De boekwaarde van de 51%-deelneming in het FBD is in 2008 afgewaardeerd met € 10.200 tot € 0 (zie subparagraaf 3.4.3.). Per 2 november 2016 is het 49%-aandeel van de andere aandeelhouder FCC overgenomen voor € 9.800 en eveneens afgewaardeerd.

3.9. ENKELVOUDIGE BALANS STICHTING H₃O PER 31 DECEMBER 2017

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige balans van H₃O per 31 december 2017 opgenomen. De balansposities van de SCOD en van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht zijn in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft voor de SCOD betrekking op de onderdelen 1.5 Vorderingen (€ 10.522), 1.7 Liquide middelen (€ 1.682.036), 2.1 Eigen vermogen (€ 1.692.554) en 2.5 Kortlopende schulden (€ 4). Voor de eliminatie van de posten van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht wordt verwezen naar de afzonderlijke jaarrekening van deze stichting (zie www.hanspetri.nl). Voor de toelichtingen op de enkelvoudige balans wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans in voorgaande paragrafen.

ACTIVA	31-12-2017	31-12-2016	PASSIVA	31-12-2017	31-12-2016
Vaste activa			Eigen vermogen		
1.2 Materiële vaste activa	6.435.021	7.123.706	2.1 Eigen vermogen	10.780.191	11.318.868
1.2.1 Gebouwen en terreinen	2.346.892	2.529.797	2.1.1 Algemene reserve	8.609.302	9.083.394
1.2.2 Inventaris	3.214.002	3.716.061	2.1.2. Bestemmingsreserves publiek	404.055	457.305
1.2.3 Overige materiële vaste activa	874.217	877.848	2.1.3 Bestemmingsreserves privaat	1.766.834	1.778.169
Totaal vaste activa	6.435.021	7.123.706	Totaal eigen vermogen	10.780.191	11.318.868
Vlottende activa			Vreemd vermogen		
1.5 Vorderingen	1.419.896	2.068.688	2.3 Voorzieningen	2.602.665	2.355.934
1.5.1 Debiteuren	207.884	183.985	2.3.1 Voorziening personeel	1.004.374	1.026.430
1.5.2 Ministerie van OCW	667.387	753.111	2.3.3 Overige voorzieningen	1.598.291	1.329.504
1.5.6 Overige vorderingen overheden	206.031	719.417			
1.5.7. Overige vorderingen	107.729	121.902	2.5 Kortlopende schulden	4.971.687	5.044.902
1.5.8 Overlopende activa	230.865	290.273	2.5.3 Crediteuren	894.672	736.129
1.7 Liquide middelen	10.499.626	9.527.310	2.5.7 Belastingen / premies SV	1.252.567	1.341.934
1.7.1 Kasmiddelen	6.738	8.922	2.5.8 Pensioenen	357.315	316.783
1.7.2 Banken	10.492.888	9.518.388	2.5.9 Overige kortlopende schulden	376.190	344.096
			2.5.10 Overlopende passiva	2.090.943	2.305.960
Totaal vlottende activa	11.919.522	11.595.998	Totaal vreemd vermogen	7.574.352	7.400.836
TOTAAL ACTIVA	18.354.543	18.719.704	TOTAAL PASSIVA	18.354.543	18.719.704

3.10. ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STICHTING H₃O 2017

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving is hieronder de enkelvoudige staat van baten en lasten 2017 van H₃O opgenomen. De staten van baten en lasten van de SCOD en van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht zijn in deze opstelling geëlimineerd. Deze eliminatie heeft voor de SCOD betrekking op de onderdelen 4.4. Overige instellingslasten (€ 15), 5.1 Financiële baten (€ 10.522) en 5.2 Financiële lasten (€ 305). Voor de eliminatie van de posten van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht wordt verwezen naar de afzonderlijke jaarrekening van deze stichting (zie www.hanspetri.nl). Voor de toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2017 in paragraaf 3.8.

		Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
3.	BATEN			
3.1	(Rijks)bijdragen OCW	35.772.154	34.320.000	35.220.343
3.2	Overige overheidsbijdragen	2.147.418	1.905.000	1.922.917
3.5	Overige baten	3.503.113	2.845.000	3.360.498
	Totaal baten	41.422.685	39.070.000	40.503.758
4.	LASTEN			
4.1	Personele lasten	33.156.269	31.630.000	32.204.581
4.2	Afschrijvingen	1.334.320	1.290.000	1.242.258
4.3	Huisvestingslasten	3.620.046	3.545.000	3.721.883
4.4	Overige instellingslasten	609.310	582.000	589.267
4.5	Leermiddelen	3.306.745	2.690.500	3.157.479
	Totaal lasten	42.026.690	39.737.500	40.915.468
	Saldo baten en lasten	- 604.005	- 667.500	- 411.710
5.	FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1	Financiële baten	76.794	80.000	92.459
5.2	Financiële lasten	11.466	12.500	11.673
	Saldo financiële baten en lasten	65.328	67.500	80.786
	Resultaat deelnemingen	0	0	- 9.800
	EXPLOITATIESALDO	- 538.677	- 600.000	- 340.724

3.11. STAAT VAN BATEN EN LASTEN SECTOREN H₃O 2017

Conform de richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn hieronder de staten van baten en lasten 2017 van de verschillende sectoren van H₃O opgenomen. In deze staten van baten en lasten is de exploitatie van het bestuursbureau en bovenschoolse kosten voor 48,7% (2016: 50,1%) toegerekend aan het VO, voor 42,8% (2016: 41,8%) aan het PO en voor 8,5% (2016: 8,1%) aan de sector peuterwerk & kinderopvang. Deze percentages zijn gebaseerd op de omvang van de rijksbijdrage OCW voor het VO en het PO ten opzichte van de totale Rijksbijdrage OCW en het aandeel van de sector peuterwerk & kinderopvang in de totale baten. Voor de toelichtingen op de staten van baten en lasten wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten 2017 in voorgaande paragrafen. De staten van baten en lasten van de drie sectoren tellen op tot de enkelvoudige staat van baten en lasten.

VOORTGEZET ONDERWIJS	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	19.033.662	18.425.000	19.213.361
3.2 Overige overheidsbijdragen	451.433	359.551	332.602
3.5 Overige baten	945.955	571.736	932.181
Totaal baten	20.431.050	19.356.287	20.478.144
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	16.198.984	15.435.213	15.994.404
4.2 Afschrijvingen	693.766	668.831	648.634
4.3 Huisvestingslasten	1.679.611	1.641.826	1.716.217
4.4 Overige instellingslasten	313.897	293.915	303.084
4.5 Leermiddelen	2.103.926	1.749.645	2.060.263
Totaal lasten	20.990.184	19.789.430	20.722.602
Saldo baten en lasten	- 559.134	- 433.143	- 244.458
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	37.372	39.281	46.355
5.2 Financiële lasten	5.580	6.138	5.852
Saldo financiële baten en lasten	31.792	33.143	40.503
Resultaat deelnemingen	0	0	- 4.913
EXPLOITATIESALDO	- 527.342	- 400.000	- 208.868
PRIMAIR ONDERWIJS	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	16.738.492	15.895.000	16.006.982
3.2 Overige overheidsbijdragen	231.081	196.179	241.273
3.5 Overige baten	485.065	286.005	498.542
Totaal baten	17.454.638	16.377.184	16.746.797
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	14.226.041	13.534.318	13.640.821
4.2 Afschrijvingen	605.339	580.067	558.530
4.3 Huisvestingslasten	1.562.860	1.471.769	1.613.445
4.4 Overige instellingslasten	245.987	233.273	233.405
4.5 Leermiddelen	990.721	786.350	933.607
Totaal lasten	17.630.948	16.605.777	16.979.808
Saldo baten en lasten	- 176.310	- 228.593	- 233.011
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	32.865	33.888	38.619
5.2 Financiële lasten	4.907	5.285	4.876
Saldo financiële baten en lasten	27.958	28.593	33.743
Resultaat deelnemingen	0	0	- 4.093
EXPLOITATIESALDO	- 148.352	- 200.000	- 203.361

PEUTERWERK / KINDEROPVANG	Rekening 2017	Begroting 2017	Rekening 2016
3. BATEN			
3.1 (Rijks)bijdragen OCW	0	0	0
3.2 Overige overheidsbijdragen	1.464.904	1.349.270	1.349.042
3.5 Overige baten	2.072.093	1.987.259	1.929.775
Totaal baten	3.536.997	3.336.529	3.278.817
4. LASTEN			
4.1 Personele lasten	2.731.244	2.660.469	2.569.356
4.2 Afschrijvingen	35.215	41.102	35.094
4.3 Huisvestingslasten	377.575	431.405	392.221
4.4 Overige instellingslasten	49.426	54.812	52.778
4.5 Leermiddelen	212.098	154.505	163.609
Totaal lasten	3.405.558	3.342.293	3.213.058
Saldo baten en lasten	131.439	- 5.764	65.759
5. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN			
5.1 Financiële baten	6.557	6.831	7.485
5.2 Financiële lasten	979	1.067	945
Saldo financiële baten en lasten	5.578	5.764	6.540
Resultaat deelnemingen	0	0	- 794
EXPLOITATIESALDO	137.017	0	71.505

3.12. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Vordering voortgezet onderwijs op het ministerie van OCW

In 2006 is de lumpsumregelgeving voor het VO gewijzigd. Gevolg daarvan was dat de VO-scholen over 2006 onvoldoende rijksvergoeding kregen toegekend om de personele kosten te kunnen afdekken. Om de scholen hiervoor te compenseren, stond OCW toe dat de scholen een vordering op boekten tot maximaal 7,5% van de lumpsum personele bekostiging ten behoeve van de in 2006 aangegane personele verplichtingen die in 2007 tot uitbetaling komen (sociale premies, pensioenen en vakantiegeld). Sindsdien werd deze vordering elk jaar geactualiseerd. In feite was deze vordering op OCW 'eeuwigdurend', immers elk jaar wordt de vordering 'doorgeschoven' naar het volgende jaar. Slechts in een situatie dat een school stopt met haar activiteiten, kan de vordering worden geïnd. Omdat van een dergelijke situatie geen sprake is, is de vordering in de jaarrekening 2010 met een stelselwijziging uit de beginbalans 2010 gehaald. Indien de vordering was gecontinueerd, zou deze ultimo 2017 € 1,126 mln hebben bedragen voor het Insula College en € 0,216 mln voor de Hans Petrischool.

Europese aanbesteding leermiddelen Insula College locaties Halmaheiraplein en Koningstraat

Voor het schooljaar 2016/2017 en volgende jaren is voor de locaties Koningstraat en Halmaheiraplein van het Insula College samen met 12 andere schoolbesturen een Europese aanbesteding doorlopen voor leermiddelen op basis van een vaste basisprijs per leerling van € 270 en afspraken over kortingen resp. aanvullende vergoedingen bij minder- resp. meerafname. Met de leverancier is discussie ontstaan over de uitvoering van de gesloten overeenkomst ten aanzien van deze aanvullende vergoedingen c.q. meerafname. In de Europese aanbesteding is afgesproken dat voor elke leerling leermiddelen voor een per leerjaar genormeerd aantal vakken kan worden besteld binnen de vaste

basisprijs. Minder vakken bestellen betekent korting; meer vakken bestellen een aanvullende vergoeding. De leverancier staat op het standpunt dat bij beide locaties van het Insula College meerafname heeft plaatsgevonden voor zowel het schooljaar 2016/2017 als het schooljaar 2017/2018. Ten tijde van het opstellen van de voorliggende jaarrekening is deze discussie nog niet afgerond. Mogelijk leidt deze discussie tot een gerechtelijke procedure. Wij hebben vertrouwen in de eventuele afloop hiervan. Zekerheidshalve zijn in deze jaarrekening 2017 de opgenomen lasten voor beide locaties en beide schooljaren gebaseerd op het in de aanbesteding opgenomen toppakket van € 300 per leerling (zie toelichting bij subparagrafen 3.7.2 en 3.8.2.).

4. OVERIGE TOELICHTING

4.1. VOORSTEL RESULTAATBESTEMMING

Resultaatbestemming:		Onderdeel:	Categorie:
Exploitatieresultaat VO	- 33.120	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat VO	33.120	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat VO	- 527.342	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 20.130	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PO	20.130	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Exploitatieresultaat PO	- 148.352	Overschrijdingsregeling	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat PW/KO	137.017	Privaat kapitaal PW/KO	Bestemmingsreserve
<i>Subtotaal resultaat 2017 H₃O</i>	<i>- 538.677</i>	<i>Enkelvoudig</i>	
Exploitatieresultaat SCOD	10.202	Privaat kapitaal SCOD	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat Hans Petri	- 13.180	Flexibele BAPO	Bestemmingsreserve
Exploitatieresultaat Hans Petri	390.377	Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	Bestemmingsreserve
Resultaat 2017	- 151.278	Consolidatie	
Overige mutaties reserves:			
Boekwaarde vaste activa VO	- 437.230	Financiering vaste activa VO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa PO	- 162.117	Financiering vaste activa PO	Algemene reserve MVA
Boekwaarde vaste activa H ₃ O	- 86.339	Financiering vaste activa H ₃ O	Algemene reserve MVA
Buffer H ₃ O	685.686	Buffer H ₃ O	Algemene reserve buffer
Boekwaarde vaste activa Hans Petri	139.383	Financiering vaste activa HP	Algemene reserve MVA
Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	- 139.383	Buffer Praktijkonderwijs Dordrecht	Algemene reserve buffer
Saldo overige mutaties reserves	0		

De bestemmingsreserves voor flexibele BAPO worden gemuteerd voor de wijziging in de opgebouwde rechten per ultimo 2017 met een dekking van 90% bij het VO en de Hans Petrischool en 55% bij het PO. Het tekort bij de sector VO wordt gedekt vanuit de buffer van H₃O. Het tekort van de sector PO wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve voor de verkregen overschrijdingsmiddelen van de gemeente Dordrecht. De bestemmingsreserves voor de sector peuterwerk & kinderopvang en de SCOD worden gemuteerd met de resultaten van de sector respectievelijk stichting.

Vanwege de afgenomen boekwaarde van de materiële vaste activa is bij H₃O € 0,686 mln (exclusief sector peuterwerk & kinderopvang) minder financiering vanuit de algemene reserve nodig. Per saldo stijgt de buffer van H₃O voor het opvangen van risico's en het financieren van nieuwe investeringen met € 0,211 mln tot in totaal € 2,247 mln.

Het overschot van de Hans Petrischool wordt toegevoegd aan de buffer van de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht, waardoor deze na verrekening van de mutaties voor de financieringsbehoefte materiële vaste activa en de bestemmingsreserve flexibele bapo met € 0,251 mln stijgt naar € 0,698 mln.

De resultaatbestemming is verwerkt in de balans. Een gedetailleerd overzicht van de omvang van de reserves na resultaatbestemming is te vinden in bijlage 2.

4.2. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er hebben zich géén bijzondere gebeurtenissen voorgedaan na balansdatum die van belang zijn voor de gepresenteerde jaarcijfers en de vermogenspositie van de stichting H₃O.

4.3. MODELLEN

MODEL E VERBONDEN PARTIJEN

Verbonden partij, meerderheidsdeelneming									
Statutaire Naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 31-12-2017	Exploitatieresultaat 2017	Omzet 2017	Valt onder BW 2 artikel 403	Deelnamepercentage	Consolidatie
SCOD	Stichting	Dordrecht	4	1.692.554	10.202	10.522	Nee	Volledige zeggenschap	Ja
Hans Petri	Stichting	Dordrecht	4	1.100.526	377.197	3.887.748	Nee	Volledige zeggenschap	Ja
FBD	B.V.	Dordrecht	4	- 218.671	- 32.884	951.434	Nee	100%	Nee

Verbonden partij, minderheidsdeelneming				
Statutaire naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Deelnamepercentage
Servicepunt Leren	Vereniging	Dordrecht	4	Lid bestuur
Breedband	Stichting	Dordrecht	4	Lid bestuur
Kien	Coöperatie	Dordrecht	4	14,245% en lid bestuur
SWV passend VO	Vereniging	Dordrecht	4	Lid ALV
SWV passend PO	Vereniging	Dordrecht	4	Lid ALV

Verbonden partij met belang in bevoegd gezag				
Statutaire naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Deelnamepercentage
Niet van toepassing				

MODEL G VERANTWOORDING SUBSIDIES

G1A Subsidie zonder verrekeningsclausule, beknopt gespecificeerd			
Omschrijving	Toewijzing kenmerk	Toewijzing datum	Prestatie afgerond?
Lerarenbeurs 2016/2017 VO	divers	divers	Ja
Lerarenbeurs 2016/2017 PO	divers	divers	Ja
Lerarenbeurs 2017/2018 VO	divers	divers	Nee
Lerarenbeurs 2017/2018 PO	643872 & 655487	20-08-2014 & 20-11-2014	Ja Nee

G1 B Subsidie zonder verrekeningsclausule, uitgebreid gespecificeerd											
Omschrijving	Toe- wij- zing ken- merk	Toewij- zing datum	Bedrag toewij- zing	Ontvan- gen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig over- slagjaar	Stand begin verslag- jaar	Ont- vangst in ver- slagjaar	Lasten in ver- slagjaar	Vrijval niet be- steed in verslag- jaar	Stand ultimo versla- jaar	Presta- tie afge- rond?
VO Lente – en zomer- scholen	1045757	09-05- 2017	40.500	0	0	0	40.500	40.500	0	0	Ja
Doorstroom PO-VO	DPOVO 17050	20-12- 2017	124.000	0	0	0	124.000	0	0	124.000	Nee
Totaal			164.500	0	0	0	164.500	40.500	0	124.000	

G2A Subsidie met verrekeningsclausule aflopend per ultimo verslagjaar									
Omschrijving	Toe- wijzing ken- merk	Toewijzing datum	Bedrag toewijzing	Ontvangen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig overslag- jaar	Stand begin ver- slagjaar	Ontvangst in verslag- jaar	Lasten in verslag- jaar	Te ver- rekenen ultimo verslag- jaar
Niet van toepassing									

G2B Subsidie met verrekeningsclausule doorlopend tot in volgend verslagjaar										
Omschrijving	Toe- wij- zing ken- merk	Toewij- zing da- tum	Bedrag toewij- zing	Ontvan- gen tm vorig verslag- jaar	Lasten tm vorig overslag- jaar	Stand begin verslag- jaar	Ont- vangst in verslag- jaar	Lasten in verslag- jaar	Stand ultimo versla- jaar	Saldo nog te besteden ultimo verslag- jaar
Niet van toepassing										

MODEL H WET NORMERING TOPINKOMENS

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op stichting H₃O van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging Topfunctionarissen OCW-sectoren. Vanaf 2016 worden de maxima hiervan gebaseerd op bezoldigingsklassen op basis van instellingskenmerken. Het bezoldigingsmaximum in 2017 voor H₃O is € 153.000 (2016 € 152.000) gebaseerd op het WNT-maximum voor het onderwijs, klasse E en complexiteitspunten per criterium (6 complexiteitspunten voor 25 tot 75 mln euro gemiddelde totale baten per kalenderjaar, 3 complexiteitspunten voor 2.500 tot 10.000 gemiddeld aantal leerlingen en 5 complexiteitspunten voor 5 en meer onderwijssoorten of sectoren, totaal 14 complexiteitspunten). Het bezoldigingsmaximum geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Over 2015 was nog een bezoldigingsmaximum van € 178.000 van toepassing. Over 2016 en 2017 komt de voorzitter College van Bestuur boven het verlaagde bezoldigingsmaximum uit. Hij valt daardoor onder de overgangsregeling. Hij heeft met de voorzitter Raad van Toezicht afgesproken om zijn huidige bezoldiging te bevriezen. Het vanaf 2017 toegetreden lid College van Bestuur blijft onder het WNT-bezoldigingsmaximum.

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking. Tevens leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

bedragen x € 1	J. Ramaker	J.M. Bos
Functiegegevens	Voorzitter College van Bestuur	Lid College van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	0,8
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Individueel WNT-maximum	153.000	122.400
Beloning	142.792	81.263
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	17.450	13.320
<i>Subtotaal</i>	160.242	94.583
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0
Totaal bezoldiging	160.242	94.583
Verplichte motivering indien overschrijding	Bestaand arbeidscontract, overgangsregeling van toepassing	N.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 - 31/12	n.v.t.
Omvang dienstverband 2016 (in fte)	1,0	
Beloning	142.988	
Belastbare onkostenvergoedingen	0	
Beloningen betaalbaar op termijn	15.093	
Totaal bezoldiging 2016	158.081	

Vanaf 1 januari 2017 hanteert de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht een model met een bestuur, directie én Raad van Toezicht. Zowel de bestuurder als de Raad van Toezicht bestaan qualitate qua uit de voorzitter College van Bestuur en Raad van Toezicht van stichting H³O. Vanaf 2017 ontvangt stichting H³O een vergoeding voor de inzet van de bestuurder dhr. Ramaker voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht. Voor 2017 bedraagt deze vergoeding € 8.730 excl. BTW voor een inzet van 0,1 fte. Dhr. Ramaker is volledig in dienst bij stichting H³O en zijn beloning bij H³O is niet verhoogd voor zijn inzet voor de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht.

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking kalendermaand 1-12

Niet van toepassing

1c. Toezichthoudende topfunctionarissen

bedragen x € 1	R.A. van der Wal	R. Brandwijk	N. Stolk
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Individueel WNT-maximum	22.950	15.300	15.300
Beloning	9.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	9.000	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0	0
Totaal bezoldiging	9.000	6.000	6.000
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2016			
Aanvang en einde functievervulling in 2016	Lid 1-1 / 12-4 Vz 13-4 / 31-12	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Beloning	6.000	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totaal bezoldiging 2016	6.000	6.000	6.000

bedragen x € 1	J.A.M. Warmels	A. Venus
Functiegegevens	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1-1 / 31-12	1-1 / 31-12
Individueel WNT-maximum	15.300	15.300
Beloning	6.000	6.000
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0
<i>Subtotaal</i>	6.000	6.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	0	0
Totaal bezoldiging	6.000	6.000
Verplichte motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1-1 / 31-12	12-4 / 31-12
Beloning	6.000	4.500
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0
Totaal bezoldiging 2016	6.000	4.500

Naast hun vergoeding van H₃O ontvangen de leden van de Raad van Toezicht een vergoeding voor hun inzet bij de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht. Deze vergoeding bedraagt voor 2017 € 900 excl. BTW voor de voorzitter en € 600 excl. BTW voor een lid.

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking

Niet van toepassing

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2017 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

4.4. ONDERTEKENING BESTUUR

Het bestuur van de stichting H₃O verklaart hierbij de jaarrekening over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2017 te hebben opgesteld en vastgesteld.

Dordrecht, 15 juni 2018

mw. drs. J.M. Bos
dhr. drs. J. Ramaker
College van Bestuur

5. OVERIGE GEGEVENS

5.1. CONTROLEVERKLARING

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: De Raad van Toezicht van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs te Dordrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017.

De jaarrekening bestaat uit:

- (1) de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2017;
- (2) de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017; en
- (3) de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting H3O voor christelijk peuterwerk kinderopvang, primair en voortgezet onderwijs, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BEVOEGD GEZAG EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

Het bevoegd gezag is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. Het bevoegd gezag is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. In dit kader is het bevoegd gezag tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bevoegd gezag noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bevoegd gezag afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten.

Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bevoegd gezag de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bevoegd gezag het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bevoegd gezag moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Breda, 15 juni 2018

MAZARS N.V.

w.g. drs. P.A.J. Hopstaken RA

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bevoegd gezag gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

5. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – LEERLINGENAANTALLEN VO/ PO/ HP EN AANTAL GROEPEN PW/ KO

<i>Aantal leerlingen</i>	1 okt. 2009	1 okt. 2010	1 okt. 2011	1 okt. 2012	1 okt. 2013	1 okt. 2014	1 okt. 2015	1 okt. 2016	1 okt. 2017
Voortgezet onderwijs									
HAVO/VWO	1.234	1.187	1.104	1.069	1.093	1.108	1.145	1.116	1.137
MAVO	525	595	686	740	769	774	772	797	749
VMBO-beroepsgericht	679	648	634	565	567	597	523	450	424
Totaal Insula College	2.438	2.430	2.424	2.374	2.429	2.479	2.440	2.363	2.310
<i>Mutatie</i>		- 8	- 6	- 50	+ 55	+ 50	- 39	- 77	- 53
Primair onderwijs									
De Horizon	242	246	246	244	245	239	231	230	240
Dr. H. Bavinckschool	237	236	247	285	298	333	333	343	339
Prinses Julianaschool	323	321	296	289	272	262	261	236	213
De Repelaer	317	312	306	297	304	276	263	260	268
De Fontein	223	237	255	248	244	244	234	251	261
De Regenboog	330	325	317	303	309	306	331	308	306
EBS Eden	55	75	94	121	141	170	175	182	184
Prins Bernhardschool	304	299	300	276	268	271	265	267	256
De Sterrekijker	339	325	339	342	350	362	380	412	434
Het Kristal	373	350	361	374	384	389	378	380	389
SBO Anne Frankschool	89	94	75	68	63	66			
SBO Het Noorderlicht	119	120	115	106	86	86			
SBO De Toekomst							173	163	155
Totaal basisonderwijs	2.951	2.940	2.951	2.953	2.964	3.004	3.024	3.032	3.045
<i>Mutatie</i>		- 11	+ 11	+ 2	+ 11	+ 40	+ 20	+ 8	+ 13
Totaal H3O	5.389	5.370	5.375	5.327	5.393	5.483	5.464	5.395	5.355
<i>Mutatie</i>		- 19	+ 5	- 48	+ 66	+ 90	- 19	- 69	- 40
Hans Petrischool	n.b.	221	264	298	308	279	272	269	249
<i>Mutatie</i>			+ 43	+ 34	+ 10	- 29	- 7	- 3	- 20

Ten behoeve van de vergelijkbaarheid zijn bij het VO geen vavo-leerlingen (omdat deze elders onderwijs genieten) en bij het PO voor EBS Eden en SBO Anne Frankschool cijfers van vóór de fusie met H3O meegenomen (per augustus 2013 resp. augustus 2014).

<i>Aantal groepen</i>	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Peuterspeelzalen/-opvang	40	37	37	36	36	36	30	29	29
Kinderdagverblijven	5	5	5	4	3	3	3	3	3
Buitenschoolse opvang	14	16	16	16	14	13	15	15	15

Elke groep bij de peuteropvang heeft maximaal 16 kindplaatsen. Mede afhankelijk van de toegepaste variant kunnen wekelijks op een locatie meerdere groepen draaien. De daling in het aantal groepen van 2014 naar 2015 en 2016 is het gevolg van de daling van het aantal reguliere groepen (per groep 2 dagdelen) en de stijging van het aantal VVE-groepen (per groep 4 dagdelen). Het aantal dagdelen is in 2015 gelijk gebleven, in 2016 toegenomen en in 2017 opnieuw gelijk gebleven. Een groep in de buitenschoolse opvang heeft 20 kindplaatsen en bij de kinderdagopvang 12 kindplaatsen. Onder de kinderdagopvang worden tevens niet-gesubsidieerde peuteropvanggroepen geschaard.

BIJLAGE 2 – STAAT VAN RESERVES

	1-1-2017	% van de baten 2016	Resultaat- bestemming	Mutaties reserves	31-12-2017	% van de baten 2017
H₃O						
Buffer H ₃ O	2.035.508	4,6 %	- 474.092	685.686	2.247.102	4,9 %
Financiering vaste activa H ₃ O	1.024.836	2,3 %	0	- 86.339	938.497	2,1 %
<i>subtotaal</i>	<i>3.060.344</i>	<i>6,9 %</i>	<i>- 474.092</i>	<i>599.347</i>	<i>3.185.599</i>	<i>7,0 %</i>
Primair onderwijs						
Financiering vaste activa PO	2.775.328	6,2 %	0	- 162.117	2.613.211	5,8 %
Voortgezet onderwijs						
Financiering vaste activa VO	3.247.722	7,3 %	0	- 437.230	2.810.492	6,2 %
<i>Subtotaal H₃O enkelvoudig</i>	<i>9.083.394</i>	<i>20,4%</i>	<i>- 474.092</i>	<i>0</i>	<i>8.609.302</i>	<i>19,0%</i>
Praktijkonderwijs Dordrecht						
Buffer praktijkonderwijs Dordrecht	446.961	1,0 %	390.377	- 139.383	697.955	1,5 %
Financiering vaste activa Hans Petri	216.028	0,5 %	0	139.383	355.411	0,8 %
<i>subtotaal</i>	<i>662.989</i>	<i>1,5 %</i>	<i>390.377</i>	<i>0</i>	<i>1.053.366</i>	<i>2,3 %</i>
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	9.746.383	21,9 %	- 83.715	0	9.662.668	21,3 %
Primair onderwijs						
Flexibele BAPO	113.925	0,2 %	- 20.130	0	93.795	0,2 %
Privaat kapitaal overschrijdingsregeling	1.237.236	2,8 %	- 148.352	0	1.088.884	2,4 %
<i>subtotaal</i>	<i>1.351.161</i>	<i>3,0 %</i>	<i>- 168.482</i>	<i>0</i>	<i>1.182.679</i>	<i>2,6 %</i>
Voortgezet onderwijs						
Flexibele BAPO	343.380	0,8 %	- 33.120	0	310.260	0,7 %
Peuterwerk / Kinderopvang						
Privaat kapitaal	540.933	1,2 %	137.017	0	677.950	1,5 %
<i>Subtotaal H₃O enkelvoudig</i>	<i>2.235.474</i>	<i>5,0%</i>	<i>- 64.585</i>	<i>0</i>	<i>2.170.889</i>	<i>4,8%</i>
SCOD						
Privaat kapitaal	1.682.352	3,8 %	10.202	0	1.692.554	3,7 %
Praktijkonderwijs Dordrecht						
Flexibele BAPO	60.340	0,1%	- 13.180	0	47.160	0,1%
TOTAAL BESTEMMINGSRESERVES	3.978.166	8,9 %	- 67.563	0	3.910.603	8,6 %
TOTAAL GENERAAL RESERVES	13.724.549	30,8 %	- 151.278	0	13.573.271	29,9 %

In de beginbalans 2017 is de Stichting voor Praktijkonderwijs Dordrecht toegevoegd (zie subparagraaf 3.4.4). De opgenomen percentages zijn aangepast aan de batens inclusief deze stichting. De resultaatbestemming is toegelicht in paragraaf 4.1.

Tot en met 2006 werd in de toelichting op de algemene reserve binnen het eigen vermogen niet ingegaan op de voor de financiering van materiële vaste activa benodigde middelen, maar op de ontwikkeling van het saldo van de resultaten van de sectoren (gecorrigeerd voor mutaties bij de bestemmingsreserves). Indien deze wijze van toelichting zou zijn gehandhaafd, zou de enkelvoudige algemene reserve voor H₃O als volgt zijn opgebouwd:

	31-12-2016	% van de baten	Resultaat-bestemming	Mutatie reserves	31-12-2017	% van de baten
Primair onderwijs	3.234.715	7,3 %	20.131	0	3.254.846	7,2 %
Voortgezet onderwijs	5.848.679	13,1 %	- 494.223	0	5.354.456	11,8 %
TOTAAL ALGEMENE RESERVE	9.083.394	20,4 %	- 474.092	0	8.609.302	19,0 %

BIJLAGE 3 – VERKLARENDE LIJST VAN AFKORTINGEN

BAPO	-	bevordering arbeidsparticipatie ouderen
BSO	-	buitenschoolse opvang
BW	-	burgerlijk wetboek
CAO	-	collectieve arbeidsovereenkomst
CVB	-	college van bestuur
FBD	-	facilitair bedrijf Dordrecht
FCC	-	facility cost control
GGD	-	gemeentelijke gezondheidsdienst
GL	-	gemengde leerweg
GPL	-	gemiddelde personeelslast
HAVO	-	hoger algemeen voortgezet onderwijs
HP	-	Hans Petrischool
ICT	-	informatie- en communicatietechnologie
I&B	-	programmagroep ICT en bedrijfsvoering
ID	-	in- en doorstroombanen
IHP	-	integraal huisvestingsplan
IKC	-	integraal kindcentra
IPB	-	integraal personeelsbeleid
K&O	-	programmagroep kwaliteit en onderwijs
KDV	-	kinderdagverblijf
LWOO	-	leerwegondersteunend onderwijs
MAVO	-	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MFA	-	multi functionele accommodatie
MWC	-	programmagroep medewerkers, waardering, communicatie
NOA	-	nationaal onderwijsakkoord
OAB	-	onderwijsachterstandenbeleid
OCW	-	onderwijs, cultuur en wetenschap
Oké	-	wet Oké, ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie
OPOD	-	stichting openbaar primair onderwijs Dordrecht
POP	-	persoonlijk ontwikkelingsplan
PO	-	primair onderwijs
PW/KO-	-	peuterwerk en kinderopvang
RVT	-	raad van toezicht
SCOD	-	stichting steun christelijk onderwijs Dordrecht
SDL	-	stedelijk dalton lyceum Dordrecht
SIS	-	school in de samenleving
SKOBA-	-	stichting voor katholiek onderwijs Bernardus Alfrink
SVO	-	speciaal voortgezet onderwijs
SZW	-	sociale zaken en werkgelegenheid
SWV	-	samenwerkingsverband passend onderwijs
TMO	-	tussen de middag opvang
VAVO	-	voortgezet algemeen volwassenen onderwijs
VMBO	-	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VO	-	voortgezet onderwijs
VSV	-	voortijdig schoolverlaten
VVE	-	voor- en vroegschoolse educatie
VWO	-	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WGA	-	regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WNT	-	wet normering bezoldiging topfunctionarissen (semi)publieke sector
W&T	-	wetenschap & techniek
WOZ	-	wet waardering onroerende zaken
WSNS	-	weer samen naar school
WWZ	-	wet werk en zekerheid